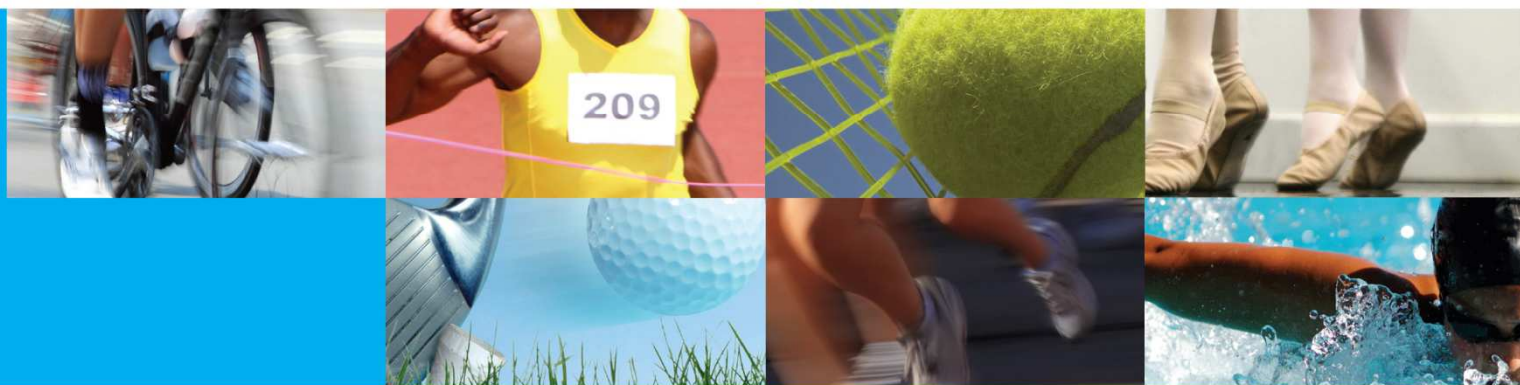

“Je gaat het pas zien als je het doorhebt”

Janine van Kalmthout

Marcia de Jong

“Je gaat het pas zien als je het doorhebt”

Sportverenigingen aan de slag met sportiviteit en respect

in opdracht van Samen voor Sportiviteit & Respect

**Janine van Kalmthout
Marcia de Jong**

*Mulier Instituut
sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek*

*Postbus 85445
3508 AK Utrecht*

*t 030-7210220
e info@mulierinstituut.nl
i www.mulierinstituut.nl*

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1. Inleiding	9
1.1 Aanpak ‘Samen voor Sportiviteit & Respect’	9
1.2 Doelstelling van het verenigingsonderzoek	11
1.3 Methode van onderzoek	11
1.4 Leeswijzer	13
2. Onwenselijk gedrag in de sport: probleembeeld	15
2.1 Opvattingen over ontwikkelingen in onwenselijk gedrag in maatschappij en sport	15
2.2 Incidentie van onwenselijk gedrag	18
3. Wat wordt er aan onwenselijk gedrag gedaan?	29
3.1 Sanctionering van onwenselijk gedrag	29
3.2 Afhandeling van onwenselijk gedrag	36
4. Preventie	43
4.1 Preventieve maatregelen	43
4.2 Gebruik ondersteuningsmateriaal	56
5. Mogelijkheden om ongewenste praktijken tegen te gaan	65
6. Conclusies	71
Bronnen	77
Bijlage 1 Tabellen hoofdstuk 2 Onwenselijk gedrag in de sport: probleembeeld	79
Bijlage 2 Tabellen hoofdstuk 3 Wat wordt er aan onwenselijk gedrag gedaan?	87
Bijlage 3 Tabellen hoofdstuk 4 Preventie	95
Bijlage 4 Tabellen hoofdstuk 5 Mogelijkheden om ongewenste praktijken tegen te gaan	119

Samenvatting

Doelstelling en onderzoeksmethode

In 2009 hebben elf sportbonden, onder regie en coördinatie van de Koninklijke Nederlandse Hockey Bond (KNHB), een programma opgesteld ter bevordering van sportiviteit en respect. Ook NOC*NSF is één van de betrokken partners. Deze organisaties willen samen het onwenselijke gedrag op en rondom het sportveld, alsmede de (te) negatieve beeldvorming daarover, bespreekbaar maken en ten positieve veranderen. In de subsidieaanvraag ‘Samen voor Sportiviteit & Respect’(SSR) spreken de elf bonden over de trend van verharding en verruwing in de sport die zij trachten te doorbreken en om te zetten in een trend van meer Sportiviteit & Respect (S&R) op en rondom het sportveld.

De eerste stap in de gezamenlijke aanpak is gericht op het realiseren van een mentaliteits- en attitudeverandering onder sportbestuurders in alle lagen van de sport (bonden, districten, verenigingen). Stap twee van de gezamenlijke aanpak richt zich direct op het verminderen van onwenselijk gedrag op en rondom het sportveld.

Om na te gaan wat de extra inspanningen die de sportbonden in het kader van het programma hebben gepleegd, voor de verschillende takken van sport hebben opgeleverd, is een verenigingsonderzoek uitgevoerd. Daarbij staat de vraag centraal of er bij sportverenigingen inderdaad een proces van mentaliteits- en attitudeverandering op gang is gekomen en het thema sportiviteit en respect inmiddels hoger op de agenda staat. Door middel van het onderzoek is nagegaan in hoeverre onwenselijk gedrag bij sportverenigingen is gesignaleerd, hoe verenigingen hiermee omgaan en of ondersteunende diensten bij verenigingen bekend zijn en worden toegepast. Tevens zijn de veranderingen die zich hierin de afgelopen jaren hebben voorgedaan inzichtelijk gemaakt.

Alle verenigingsbestuurders van de elf deelnemende SSR-bonden en van het Verenigingspanel van het Mulier Instituut zijn uitgenodigd deel te nemen aan een webenquête. Hierdoor is het mogelijk om de resultaten van de SSR-verenigingen te vergelijken met die van de panelverenigingen. De vragenlijst voor het huidige onderzoek (1-meting) is gebaseerd op de vragenlijst die in 2008 gebruikt is (0-meting) in het kader van het onderzoek ‘Weinig over de schreef’. Door in 2011 dezelfde onderzoeks aanpak te hanteren, kunnen resultaten door de tijd met elkaar vergeleken worden. De cijfers per bond (tak van sport) en per meting zijn terug te vinden in de bijlagen van deze rapportage. Navolgend worden de belangrijkste resultaten voor het voetlicht gebracht.

Probleembeeld

Verenigingsbestuurders delen een groot aantal opvattingen over onwenselijk gedrag in de maatschappij en de sport. Bijna alle verenigingsbestuurders vinden dat ‘Ouders weggestuurd moeten worden bij het veld als ze hun kind onsportief aanmoedigen’ en dat ‘sport een goede manier is voor kinderen is om te leren omgaan met frustraties en verlies. De verenigingsbestuurders het niet eens met de stelling dat ‘De problemen met ongewenst gedrag bij clubs/sportverenigingen behoorlijk overdreven worden’ en ‘het niet erg is dat er tijdens sporten fysiek geweld voorkomt’.

Toch vormt onwenselijk gedrag vormt voor verenigingsbestuurders over het algemeen geen “groot” probleem. SSR-verenigingen ervaren vaker een probleem dan panelverenigingen

(respectievelijk 78% en 53% van de verenigingen). Het probleem van onwenselijk gedrag is de laatste jaren nauwelijks omvangrijker geworden in de beleving van verenigingsbestuurders. Hoewel verenigingsbestuurders niet het idee hebben dat de problematiek van onwenselijk gedrag de afgelopen jaren is veranderd, zijn met name SSR-verenigingen de afgelopen jaren vaker geconfronteerd met onwenselijk gedrag bij of rondom sportactiviteiten van de vereniging. De helft van de panelverenigingen en driekwart van de SSR-verenigingen heeft het afgelopen jaar te maken gehad met onwenselijk gedrag. Verbaal geweld, vernieling/vandalisme, overlast en lichamelijk geweld komen het meest voor.

Het probleembeeld is in de verschillende takken van sport (SSR-bonden) heel verschillend. Zo ervaart bij volleybal en korfbal twee procent van de verenigingsbestuurders een groot probleem met onwenselijk gedrag terwijl dat percentage bij ijshockey 22 procent en bij hockey veertien procent bedraagt. Deze verschillen in probleembeeld tussen takken van sport werken ook door in het omgaan met en de preventie van onwenselijk gedrag.

Omgaan met onwenselijk gedrag

De meeste verenigingen beschikken over formele sancties en disciplinaire maatregelen zoals waarschuwing, schorsing of roeyement om toe te passen bij ongewenst gedrag van de leden. Twee vijfde van de panelverenigingen en twee derde van de SSR-verenigingen heeft de afgelopen twaalf maanden sancties toegepast. Van alle sancties is de waarschuwing de meest toegepaste maatregel. Bij alle SSR-bonden is een stijging waarneembaar van het aantal verenigingen dat formele sancties toepast, maar deze verschillen zijn niet statistisch significant. Meer sanctioneren betekent niet strenger sanctioneren. Door SSR-verenigingen is meer gewaarschuwd in vergelijking met de vorige meting.

Vrijwel alle verenigingen zijn van mening dat ze klachten en meldingen over ongewenst gedrag in de meeste gevallen naar tevredenheid kunnen afhandelen. De klachtenafhandeling is de afgelopen jaren verbeterd. In 2008 gaf een kwart van de panelverenigingen aan dat de klachtenafhandeling altijd naar tevredenheid verliep. In 2011 was dit percentage gestegen naar 40 procent van de verenigingen. Deze verschuiving is tevens bij de SSR-verenigingen waarneembaar. Wanneer klachten niet naar tevredenheid afgehandeld kunnen worden, leggen de betrokkenen zich er over het algemeen bij neer. De helft van de verenigingsbestuurders merkt dat men minder betrokken is bij de vereniging in het geval klachten niet naar tevredenheid afgehandeld kunnen worden.

Preventie

De meeste verenigingen beschikken over regelingen zoals huisregels, gedragcodes of tuchtreglement ter preventie van onwenselijk gedrag. De afgelopen jaren is het aantal verenigingen dat over één of meer regelingen beschikt, toegenomen. Met name het aantal verenigingen met gedragscodes/gedragsregels en huisregels laat sinds de 0-meting in 2008 een toename zien. De SSR-verenigingen beschikken vaker over de verschillende regelingen in hun club dan de panelverenigingen.

Naast deze regelingen zijn verenigingen ook op andere manieren preventief actief. Zo zijn SSR-verenigingen meer dan panelverenigingen bezig afspraken met trainers te maken over gedrag en met het werven en opleiden van scheidsrechters en/of juryleden. In vergelijking met de 0-meting zijn er enkele veranderingen. Zo zijn er nu meer verenigingen actief in het werven en opleiden van scheidsrechters, is er meer aandacht voor een vertrouwenspersoon seksuele intimidatie en is er meer cameratoezicht in de accommodatie. SSR-verenigingen zijn meer dan panelverenigingen bezig met het bespreekbaar maken van regels en overtredingen daarvan, met

name door middel van campagnes. Vooral bij hockey-, wielren-, basketball- en volleybalclubs is dit het geval.

SSR-verenigingen ondernemen vaker activiteiten gericht op het voorkomen van onwenselijk gedrag dan panelverenigingen (66% versus 43%). Bij die activiteiten zijn de SSR-verenigingen de laatste jaren meer gebruik gaan maken van ondersteuningsmateriaal, voornamelijk van materiaal van de eigen bond. Zo is bij hockey en handbal negentig procent van de verenigingen bekend met één of meer ondersteuningsmaterialen van de bond. Bij voetbal is dat een kwart van de verenigingen en bij wielrennen betreft het de helft van de verenigingen.

Meer mogelijkheden voor stimuleren van sportief gedrag

De verenigingsbestuurders zien een belangrijke rol weggelegd voor trainers/coaches, ouders maar ook voor sporters zelf om te komen tot sportiever gedrag. Een minder goed gevoel hebben verenigingsbestuurders bij het toepassen van zwaardere straffen.

Met name communicatie, het bespreekbaar maken en aanspreken op onwenselijk gedrag (lik-op-stuk-beleid) wordt door verenigingsbestuurders genoemd als één van succesvolle maatregelen bij het tegengaan van onwenselijk gedrag.

Ga zo door!!

De resultaten van het verenigingsonderzoek laten zien dat het programma Samen voor Sportiviteit & Respect bij de deelnemende bonden en verenigingen het nodige heeft bewerkstelligd, bij de ene bond meer dan bij de andere. Niet alleen bij de deelnemende SSR-verenigingen hebben veranderingen plaatsgevonden, ook bij de panelverenigingen is er meer aandacht voor het omgaan met onwenselijk gedrag.

De belangrijkste conclusie van het onderzoek is “Je gaat het pas zien als je het doorhebt”. Als je het verhaal maar blijft vertellen, gaat het bij mensen leven en dan valt uiteindelijk het kwartje. Het onderzoek laat zien dat bij sportverenigingen (met name bij SSR-verenigingen) het kwartje aan het vallen is of inmiddels is gevallen. De mentaliteits- en attitudeverandering die in gang gezet is onder sportbestuurders door het programma SSR wordt ook steeds meer zichtbaar bij de verenigingen.

1. Inleiding

1.1 Aanpak ‘Samen voor Sportiviteit & Respect’

Doelstelling

In 2009 hebben elf sportbonden, onder regie en coördinatie van de Koninklijke Nederlandse Hockey Bond, een programma opgesteld ter bevordering van sportiviteit en respect. Ook NOC*NSF is een van de partners. Samen willen ze het onwenselijke gedrag op en rondom het sportveld, alsmede de (te) negatieve beeldvorming daarover, bespreekbaar maken en ten positieve veranderen. De elf sportbonden pakken het probleem collectief aan door het programma ‘Samen voor Sportiviteit & Respect’ op te stellen. In de subsidieaanvraag ‘Samen voor Sportiviteit & Respect’(SSR) spreken de elf bonden over de trend van verharding en verruwing in de sport die zij trachten te doorbreken en om te zetten in een trend van meer Sportiviteit & Respect (S&R) op en rondom het sportveld.

De betrokkenen willen met het programma het volgende bewerkstelligen:

- een duurzame en sportbrede aanpak ‘Samen voor Sportiviteit & Respect’ formuleren
- de beeldvorming over de incidentie van onwenselijk gedrag in de sport verbeteren
- binnen de vereniging de aandacht voor Sportiviteit & Respect vergroten
- onwenselijk gedrag op en rondom het sportveld aanpakken

SSR richt zich daarbij primair op de doelgroepen: ‘sporter en coach’, ‘scheidsrechters en trainers’, ‘ouders, toeschouwers en verenigingsbestuurders’ en ‘districtsbestuurders en bondsbestuurders’. De ‘overheid en pers’ maken geen actief onderdeel uit van het programma (Subsidieaanvraag SSR, 2009).

Aanpak

Volgens de initiatiefnemers van het programma spelen bestuurders een belangrijke rol in het bespreekbaar maken van onwenselijk gedrag op en rond het sportveld.

“Wanneer zij het thema binnen de eigen organisatie (bond/district/vereniging) op de agenda zetten, is het gemakkelijker om de rest van de organisatie te mobiliseren. Bij de preventie van onwenselijk gedrag in de sport is het van belang dat de verantwoordelijke bestuurders, maar ook scheidsrechters, coaches, trainers en ouders het goede voorbeeld geven (Subsidieaanvraag SSR, 2009).”

De initiatiefnemers van het programma stellen daarom dat alleen een fundamentele aanpak het onwenselijke gedrag op en rondom het sportveld, en de te negatieve beeldvorming écht ten positieve kan veranderen. Om dit te bewerkstelligen hebben de initiatiefnemers gekozen voor een gezamenlijke aanpak in twee stappen, gevolgd door een vertaling naar een individuele aanpak per bond.

Stap één van de gezamenlijke aanpak richt zich op het realiseren van een mentaliteits- en attitudeverandering onder sportbestuurders. De bestuurders moeten zich bewust worden van de

urgentie om onwenselijk gedrag bespreekbaar te maken en tegen te gaan. De bonden trachten daarom het onderwerp S&R in alle lagen van de sport op de bestuursagenda te zetten, zowel in bonden als districten en verenigingen. Het doel is om de mentaliteits- en attitudeverandering onder de sportbestuurders door te laten sijpelen naar de verenigingen. Tevens gaan de betrokkenen ervan uit dat bestuurders een belangrijke rol spelen in het verbeteren van de beeldvorming over hoe vaak onwenselijk gedrag in de sport daadwerkelijk voorkomt (VODW, 2010).

Stap twee van de gezamenlijke aanpak richt zich direct op het verminderen van onwenselijk gedrag op en rondom het sportveld. De initiatiefnemers stellen dat onwenselijk gedrag enerzijds kan worden teruggedrongen door kennis van en begrip voor spel- en gedragsregels te vergroten. Anderzijds kan onwenselijk gedrag volgens hen worden beperkt door de kwaliteit (en kwantiteit) van het bestuurlijk, arbitrerend en sporttechnisch kader te vergroten.

Deelonderzoeken

De KNHB coördineert het programma 'Samen voor Sportiviteit & Respect'. Het Mulier Instituut voert de monitoring en evaluatie van dit initiatief uit en werkt hierbij nauw samen met onder andere Kennispraktijk, de betrokken sportbonden en NOC*NSF.

Het onderzoek bestaat uit twee onderdelen. Het eerste onderdeel omvat een effectmeting van het programma en inventariseert de effecten en resultaten van het programma als geheel. Het onderdeel omvat de volgende aspecten:

- I. Beeldvorming Nederlands publiek
In 2008 bleek uit onderzoek dat bij het Nederlandse publiek een negatievere beeldvorming bestond over het voorkomen van onwenselijk gedrag, dan te verwachten viel op grond van de daadwerkelijke incidentie. Als onderdeel van de effectmeting van het programma SSR wordt onderzocht of de beeldvorming verbeterd is. In 2011 verscheen de eerste rapportage '*Minder klappen meer applaus*', in het najaar van 2011 is de tweede meting verricht. In het voorjaar van 2012 verscheen de eindrapportage met daarin de resultaten van de tweede meting.
- II. Aandacht voor aanpak onwenselijk gedrag binnen verenigingen
De sportbonden die aan SSR deelnemen, hebben de afgelopen jaren extra inspanningen geleverd ter bevordering van S&R in de sport. Door de resultaten bij deze betrokken sportverenigingen te vergelijken met hun eerdere meting (0-meting) en gegevens over de gemiddelde Nederlandse sportvereniging, wordt nagegaan of de extra inspanningen veranderingen hebben bewerkstelligd. De rapportage '*Je gaat het pas zien als je het doorhebt*' die nu voor u ligt, toont de resultaten van beide metingen en de vorderingen in de aanpak van sportiviteit en respect in de verenigingen.

Het tweede onderdeel richt zich op de effectiviteit en duurzaamheid van de aanpak per sporttak. Hierbinnen komen de volgende deelonderzoeken aan bod:

- III. Analyse spel- en gedragsregels
In 2010 is de publicatie 'Samen voor Sportiviteit en Respect. Analyse spel- en gedragsregels' verschenen. Deze studie betreft een set aanbevelingen per deelnemende

bond, op basis waarvan de bond haar spel- en gedragsregels aan kan passen ter bevordering van S&R.

IV. Evaluatie uitwerking actieplannen sportbonden

Alle elf aangesloten bonden hebben een actieplan opgesteld om het thema S&R binnen hun bond vorm te geven. De rapportage *‘Goed op weg met Sportiviteit & Respect. De realisatie van actieplannen ‘Sportiviteit & Respect’ van sportbonden onderzocht’*, evalueert de uitwerking van de actieplannen per sportbond. De studie geeft inzicht in de succes- en faalfactoren van de verschillende uitgevoerde actieplannen en bevat aanbevelingen om de aanpak van S&R vanuit de sportbonden in de toekomst succesvol te laten zijn..

1.2 Doelstelling van het verenigingsonderzoek

De elf deelnemende bonden hebben vanaf 2009 samen gewerkt aan sportiviteit en respect met als één van de doelen een mentaliteits- en attitudeverandering onder sportbestuurders in alle lagen van de sport te realiseren en door te laten sijpelen naar de verenigingen.

Het doel van dit verenigingsonderzoek is om vast te stellen wat de extra inspanningen van de sportbonden binnen het programma hebben opgeleverd in de betreffende takken van sport en mogelijk in andere takken van sport. Of inderdaad de op gang te brengen mentaliteits- en attitudeverandering doorgesijpeld is in de vereniging en dat sportiviteit en respect bij de sportvereniging hoog op de agenda staat.

De aanbevelingen uit het rapport *‘Weinig over de schreef’* (Tiessen-Raaphorst e.a, 2008) vormen het uitgangspunt voor de gezamenlijk aanpak in het SSR- programma. In dit onderzoek hanteren we dezelfde onderzoeks aanpak zodat veranderingen in de afgelopen periode in beeld kunnen worden gebracht. Zo blijkt uit *‘Weinig over de schreef’* dat landelijke campagnes bij een verrassend groot deel van de bevolking bekend zijn, maar dat verenigingsbesturen over het algemeen in beperkte mate op deze campagnes inhaken om sportief gedrag te bevorderen. Ook blijkt uit die rapportage dat een deel van de verenigingsbestuurders niet adequaat omgaat met klachten en aantijgingen over ongewenst gedrag. Het programma SSR streeft ernaar om dit gedrag van verenigingsbesturen positief te veranderen. In dit onderzoek stellen we vast of er zich inderdaad positieve veranderingen hebben voorgedaan ten aanzien van deze aspecten en andere zaken.

Middels het onderzoek wordt nagaan in hoeverre onwenselijk gedrag bij sportverenigingen is gesignaleerd, hoe de verenigingen hiermee omgaan en of diensten die verenigingen kunnen ondersteunen bekend zijn en gebruikt worden. Tevens worden de veranderingen die zich de afgelopen jaren hierin hebben voorgedaan in beeld gebracht.

1.3 Methode van onderzoek

In 2008 is onderzoek gedaan naar (de aanpak van) onwenselijk gedrag binnen sportverenigingen in het kader van het Masterplan Arbitrage en het onderzoek *‘Weinig over de schreef’*. In 2011 is dezelfde onderzoeks aanpak gevolgd, waardoor resultaten met elkaar vergeleken kunnen worden.

Afbakening van het onderzoek

De begrippen Sportiviteit & Respect en onwenselijk gedrag zijn duidelijk met elkaar verbonden. In navolging van 'Weinig over de schreef' staat in dit onderzoek (het omgaan met en tegengaan van) onwenselijk gedrag centraal.

Onwenselijk gedrag is een breed begrip waar diefstal, vandalisme, bedreiging (met een wapen), lichamelijk en verbaal geweld, seksuele intimidatie, discriminatie (seks, religie, cultuur en homoseksualiteit) en overlast (rook, alcohol, geluid of drugsgebruik) onder vallen.

Sportiviteit & Respect is eveneens een breed begrip. In het Manifest (SSR, 2010) committeren bondsbestuurders zich aan het thema Sportiviteit & Respect, dat zeven punten omvat:

- Samen tot de beste prestaties komen
- Je eigen verantwoordelijkheid 'durven' nemen
- Het spel spelen volgens de spel- en gedragsregels
- Je inleven in anderen
- Een veilige sportomgeving bieden
- Waardering tonen aan alle betrokkenen
- Het beste uit jezelf halen op een fatsoenlijke manier.

Het onderzoek concentreert zich op de sportverenigingen van de deelnemende bonden en de verenigingen vertegenwoordigd in het Verenigingspanel¹. Een representatieve afspiegeling van de sportverenigingen in Nederland. We beseffen dat er veel verschillen tussen de takken van sport en de organisatiegraad van de sportverenigingen zijn die van invloed zijn op het omgaan met het thema Sportiviteit & Respect. Zo verschillen de toegestane waarden en normen bij verschillende takken van sport. Denk alleen maar aan contactsporten (bijvoorbeeld rugby) en non-contactsporten (bijvoorbeeld volleybal) of competitieve ten opzichte van meer recreatief gerichte sporttakken. Ook het beschikken over een eigen sportaccommodatie (bijvoorbeeld hockey en voetbal) geeft andere mogelijkheden maar ook verantwoordelijkheden dan verenigingen die geen eigen accommodatie ter beschikking hebben (bijvoorbeeld zwemmen en wielrennen). In de evaluatie van de actieplannen van de sportbonden kwamen dergelijke verschillen en de invloed daarvan op de werkwijze ten aanzien van Sportiviteit & Respect ook duidelijk naar voren (Smit en Van Kalmthout, 2012).

De resultaten van het verenigingspanel worden gepresenteerd ten opzichte van de SSR-bonden en takken van sport worden onderling vergeleken. Daar waar onderscheid naar bijv. contactsport of accommodatiebezit van belang is, wordt er in de tekst melding van gemaakt.

¹ Het Verenigingspanel bestaat uit bijna 1.200 sportverenigingen. In dit panel zijn allerlei categorieën (grote en kleine verenigingen, verenigingen met teamsporten en met (semi-) individuele sporten, verenigingen gevestigd in grote en kleine gemeenten etc.) naar evenredigheid vertegenwoordigd. Daarmee is het representatief voor de georganiseerde breedtesport in Nederland.

Dataverzameling

De vragenlijst voor het huidige onderzoek is gebaseerd op de vragenlijst die in 2008 gebruikt is (0-meting). Alle verenigingsbestuurders van de sporttakken voetbal, volleybal, korfbal, zwemsport, handbal, basketball, hockey, wielrennen, base- en softball, rugby en ijshockey zijn gevraagd een webenquête in te vullen. In de meting van 2008 zijn de volleybal- en base- en softballverenigingen niet bevraagd. Voor deze takken van sport is in 2010 een 0-meting uitgevoerd.

Naast de verenigingen van de bonden die deelnemen aan het programma Samen voor Sportiviteit & Respect (SSR-verenigingen) zijn ook alle verenigingen van het Verenigingspanel van het Mulier Instituut bevraagd. De resultaten van de SSR-verenigingen kunnen op die manier vergeleken worden met de resultaten van de panelverenigingen.

De dataverzameling voor de 1-meting heeft plaatsgevonden in de periode oktober 2011 tot en met januari 2012.

Respons

Alle verenigingen van de SSR-bonden en het verenigingspanel zijn uitgenodigd om mee te werken aan het onderzoek. In totaal is de webenquête voorgelegd aan 6.392 SSR-verenigingen en 1.140 verenigingen van het Verenigingspanel (tabel 1.1). De respons bij de SSR-bonden bedraagt 30 procent (in 2008 29%) en bij het Verenigingspanel 35 procent (in 2008 44%). De totale respons uitgedrukt in procenten komt daarmee op 31 procent (totaal SSR- en panelverenigingen).

Tabel 1.1 Responscijfers

Bond	Aantal genodigde verenigingen (met e-mailadres)	Respons aantal	Respons %
KNBSB	161	52	32
KNHB	303	66	22
KNKV	502	198	39
KNVB	2926	897	31
KNWU	194	60	31
KNZB	452	151	33
Nevobo	1053	231	22
NBB	334	95	28
NHV	375	144	38
NIJB	21	9	43
NRB	71	23	32
Totaal SSR-bonden	6392	1926	30
Verenigingspanel	1140	400	35
Totaal incl. panel	7532	2326	31

1.4 Leeswijzer

De resultaten zijn gepresenteerd in tabellen en grafieken met daarbij een beschrijving van de belangrijkste bevindingen.

In de tabellen in de hoofdtekst worden allereerst per onderwerp de totalen van de panelverenigingen en van de SSR-verenigingen naast elkaar gepresenteerd. In de toelichting bij

de tabellen worden significante verschillen tussen verenigingen beschreven. Er is sprake van significante verschillen, wanneer de verschillen dermate groot zijn, dat er op basis van de steekproefomvang niet meer gesproken kan worden van uitkomsten op basis van toeval.

Significante verschillen zijn in de tabellen aangegeven met een sterretje.

Vervolgens worden in figuren de significante verschillen tussen takken van sport getoond en toegelicht met tekst. Tot slot worden in figuren de relevante significante verschillen tussen de 0- en de 1-meting voor bepaalde sporttakken getoond en toegelicht. In de bijlagen zijn de volledige tabellen met de gegevens uitgesplitst naar sporttak en naar meting te vinden. In de figuren zijn de cijfers van het verenigingspanel opgenomen als een referentiemaat.

Hoofdstuk 2 gaat in op het probleembeeld met betrekking tot onwenselijk gedrag in de sport.

Aan de orde komen: de opvattingen over ontwikkelingen met betrekking tot onwenselijk gedrag in maatschappij en sport en de incidentie van dit gedrag. Hoofdstuk 3 beschrijft de afhandeling, sanctionering en preventie van onwenselijk gedrag binnen de sportverenigingen. In het vierde hoofdstuk gaat de aandacht uit naar de mogelijkheden om ongewenste praktijken tegen te gaan. Tenslotte komen in hoofdstuk 5 de conclusies en aanbevelingen aan bod.

2. Onwenselijk gedrag in de sport: probleembeeld

Dit hoofdstuk behandelt allereerst de opvattingen van verenigingsbestuurders over onwenselijke ontwikkelingen in de maatschappij en in sport. Vervolgens beschrijven we de incidentie van onwenselijk gedrag en de mate waarin onwenselijk gedrag van leden en/of kader voor de vereniging een actueel probleem vormt. Tevens wordt gepresenteerd of het probleem van onwenselijk gedrag van leden en/of kader voor de vereniging in de beleving van de verenigingsbestuurder al dan niet omvangrijker is geworden.

2.1 Opvattingen over ontwikkelingen in onwenselijk gedrag in maatschappij en sport

In zowel de maatschappij in het algemeen als in de sport vinden ontwikkelingen plaats met betrekking tot onwenselijk gedrag.

Verenigingsbestuurders, of ze deel uitmaken van het programma SSR of niet, delen een groot aantal opvattingen over onwenselijk gedrag in de maatschappij en de sport (figuur 2.1). Zo vinden bijna alle verenigingsbestuurders dat ‘Ouders weggestuurd moeten worden bij het veld als ze hun kind onsportief aanmoedigen’ (90% panelverenigingen en 93% SSR verenigingen). Daarnaast beaamt het grootste deel dat sport een goede manier voor kinderen is om te leren omgaan met frustraties en verlies (89% panelverenigingen, 92% SSR-verenigingen). Ook zijn de meeste bestuurders van mening dat de media (kranten, televisie) een grote rol spelen in de beeldvorming over agressie in het algemeen, dat je je bij wedstrijd sport strikt aan de spelregels hoort te houden en dat de agressie in de maatschappij de laatste jaren is toegenomen.

De sportbestuurders vinden over het algemeen niet dat ‘De problemen met ongewenst gedrag bij clubs/sportverenigingen behoorlijk overdreven worden’. Vrijwel alle sportbestuurders vinden het ‘erg dat er tijdens sporten fysiek geweld voorkomt’.

De bestuurders van de panelverenigingen hebben bij een tweetal stellingen een andere mening dan de bestuurders van de SSR-verenigingen. Ze vinden relatief vaker dat ‘sport een goede uitlaatklep is voor agressie’ (50% tegenover 40%) en dat ‘agressiviteit in de amateursport een probleem is dat voornamelijk bij voetbal speelt’ (40% tegenover 30%). Daarmee denken de SSR-verenigingsbestuurders toch wat anders over agressie in de sport dan de andere verenigingsbestuurders. De SSR-bestuurders wijken hierin ook af van de mening van de Nederlandse bevolking (V.d. Werff en van Kalmthout, 2012). De helft van de Nederlanders vindt dat sport een goede uitlaatklep is voor agressie en dat agressiviteit voornamelijk bij voetbal speelt ten opzichte van een derde van de SSR-verenigingsbestuurders. Ook vindt driekwart van de Nederlanders dat er de laatste jaren sprake is van grovere en hardere vormen van agressie in de amateursport. Van de verenigingsbestuurders heeft twee derde deze mening.

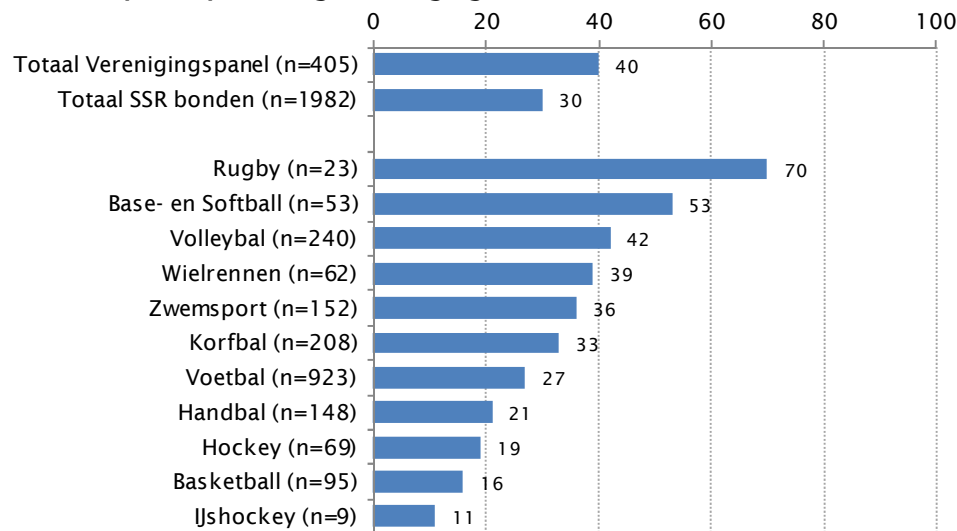
Tabel 2.1 Opvattingen over gedrag in de maatschappij en in de sport (percentage verenigingen (helemaal) eens)

	Totaal Verenigingspanel (n=405)	Totaal SSR bonden (n=1982)
Ouders moeten worden weggestuurd bij het veld als ze hun kind onsportief aanmoedigen	93	90
Sport is een goede manier voor kinderen om te leren omgaan met frustraties en verlies	89	92
De media (kranten, televisie) spelen een grote rol in de beeldvorming over agressie in het algemeen	89	88
Je hoort je bij wedstrijdsport strikt aan de spelregels te houden	85	80
De laatste jaren is de agressie in de maatschappij toegenomen	83	85
Om het imago van de sportverenigingen te verbeteren moet er alerter worden gereageerd op ongewenst gedrag	80	83
Toenemende agressie in de amateursport is een gevolg van toenemende agressie in de maatschappij	70	71
De laatste jaren is er sprake van grovere en hardere vormen van agressie in de amateursport	63	62
De professionele sport geeft het verkeerde voorbeeld aan de amateursport	60	59
De jeugd van tegenwoordig heeft onvoldoende respect voor normen en waarden	51	54
Sport is een goede uitlaatklep voor agressie	50*	40
Agressiviteit in de amateursport is een probleem dat voornamelijk bij voetbal speelt	40*	30
Het voorbeeldgedrag van trainers laat vaak te wensen over	28	35
Af en toe opzettelijk de regels overtreden hoort bij sport	17	22
De problemen met ongewenst gedrag bij clubs/sportverenigingen worden behoorlijk overdreven	11	10
Het is niet erg dat er tijdens sporten fysiek geweld voorkomt	5	6

Navolgende twee figuren geven voor één stelling met betrekking tot gedrag in de maatschappij en in sport de verschillen tussen de sporttakken weer. Gekozen is voor die stellingen die statistisch significante verschillen tussen sporttakken laten zien.

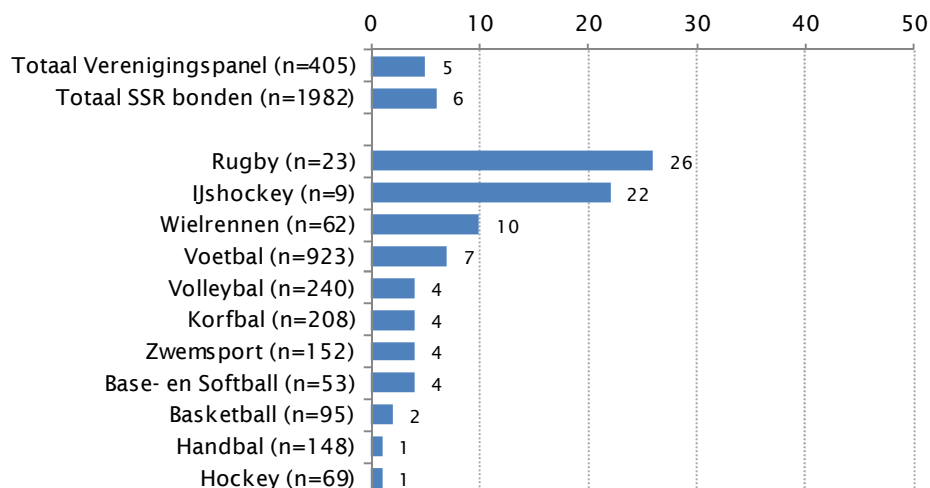
Meer rugbyverenigingen dan bijvoorbeeld hockeyclubs vinden dat 'Agressiviteit in de amateursport een probleem is dat voornamelijk bij voetbal speelt' (70% tegenover 19%) (figuur 2.1). Ook bij de voetbalverenigingen zelf vindt een kwart dat agressiviteit in de amateursport een probleem is dat voornamelijk bij voetbal speelt.

Figuur 2.1 'Agressiviteit in de amateursport is een probleem dat voornamelijk bij voetbal speelt' (percentage verenigingen (helemaal) eens)

Hoewel vrijwel alle verenigingsbestuurders het oneens zijn met de stelling “Het is niet erg dat er tijdens sporten fysiek geweld voorkomt” is een kwart van de rugby- en ijshockeyverenigingen het wel eens met deze stelling (figuur 2.2). Dit percentage ligt significant hoger dan bij bijvoorbeeld de handbal- en de hockeyclubs, waar vrijwel alle sportbestuurders aangeven dat fysiek geweld tijdens sporten wel erg is. Rugby en ijshockey scoren hier, als ‘fysiek harde contactsporten’, hoger.

Figuur 2.2 'Het is niet erg dat er tijdens sporten fysiek geweld voorkomt' (percentage verenigingen (helemaal) eens)

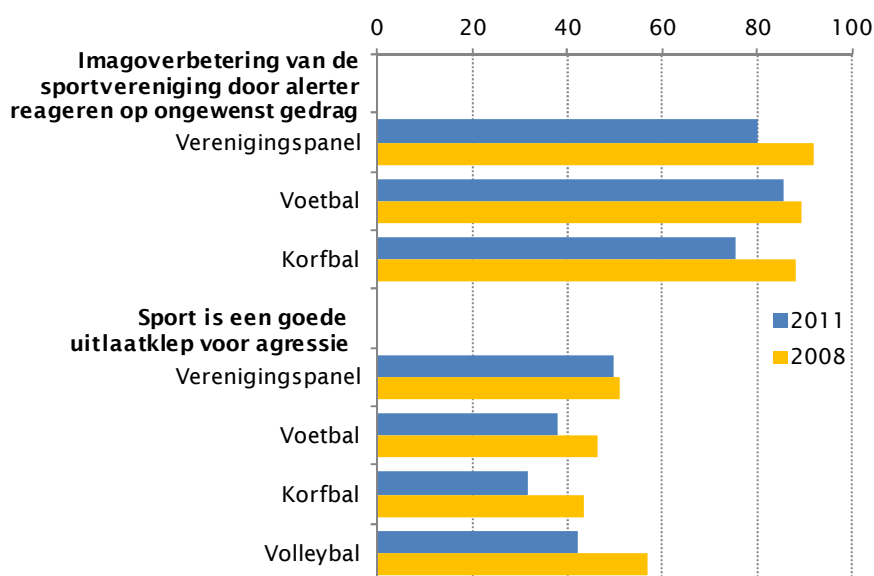

De beeldvorming van de verenigingsbestuurders is de afgelopen jaren niet veel veranderd. Ook in 2008 vonden de meeste verenigingsbestuurders dat ouders moeten worden weggestuurd als ze hun kind onsportief aanmoedigen, dat sport is een goede manier voor kinderen om te leren omgaan met frustraties en verlies, dat de media (kranten, televisie) een grote rol spelen in de beeldvorming over agressie in het algemeen,

dat je je bij wedstrijd sport strikt aan de spelregels hoort te houden en dat de laatste jaren de agressie in de maatschappij is toegenomen (Bijlage 2, tabel b2.1).

Hoewel nog steeds de meeste verenigingsbestuurders van mening zijn dat om het imago van de sportverenigingen te verbeteren er alerter moet worden gereageerd op ongewenst gedrag, is dat aantal minder dan in 2008. Bij een aantal SSR-bonden zijn minder verenigingsbestuurders van mening dat sport een goede uitlaatklep is voor agressie dan in 2008 (figuur 2.3). De directe relatie van de sport(vereniging) of misschien wel de functie van de sport ten opzichte van het omgaan met onwenselijk gedrag (met name agressie) lijkt daarmee te veranderen in de optiek van de SSR-verenigingsbestuurders.

Figuur 2.3 Opvattingen over ongewenst gedrag in de sport, vergelijking metingen (helemaal) eens

2.2 Incidentie van onwenselijk gedrag

Onwenselijk gedrag vormt voor verenigingsbestuurders over het algemeen geen “groot” probleem. Er zijn wel verschillen tussen de SSR-bonden en het Verenigingspanel voor wat betreft de incidentie van onwenselijk gedrag. SSR-verenigingen ervaren vaker een probleem dan panelverenigingen. De helft van de bestuurders van de verenigingen van het Verenigingspanel (47%) geeft aan dat onwenselijk gedrag van leden en/of kader voor de vereniging totaal geen actueel probleem vormt (tabel 2.2). Bij de SSR-verenigingen ligt dit percentage significant lager (22%). Een kleine minderheid van de verenigingsbestuurders denkt dat onwenselijk gedrag van leden en/of kader voor de vereniging een behoorlijk groot actueel probleem vormt. Bij de SSR-verenigingen ligt dit percentage significant hoger dan bij de panelverenigingen.

Tabel 2.2 Mate waarin onwenselijk gedrag van leden en/of kader voor de vereniging een actueel probleem vormt (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigingspanel (n=405)	Totaal SSR bonden (n=1982)
Totaal niet	47*	22
Nauwelijks	50	71*
Behoorlijk groot probleem	3	7*

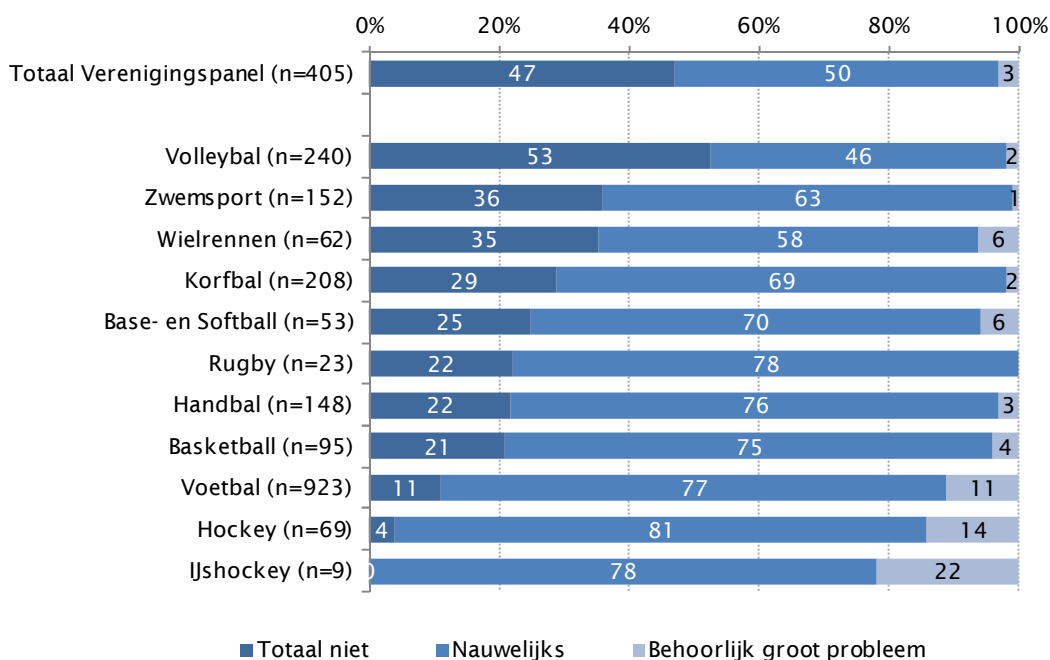
Er is hier geen sprake van geheel toevallige verschillen tussen SSR-verenigingen en de panelverenigingen. De SSR-bonden erkennen en herkennen de problematiek van onwenselijk gedrag en zijn daar al langere tijd mee aan de slag. Sinds 2006 werken zij met veertien andere sportbonden samen in het Masterplan Arbitrage (NOC*NSF, 2010). Eén van de vijf doelen van het plan betreft het aanpakken van onheus gedrag in en rond wedstrijden teneinde de sportiviteit bij wedstrijden te vergroten. Van daaruit wordt actief deelgenomen aan het sportbrede project SSR. Ook uit de evaluatie van de actieplannen blijkt dat de SSR-bonden al langere tijd beleidsmatige aandacht hebben of concreet werken aan het thema Sportiviteit & Respect en het omgaan met onwenselijk gedrag (Smits en Van Kalmthout, 2012) en met name werken aan wenselijk gedrag. Door de ene bond overigens actiever en langere tijd dan de andere bond.

Door de bonden is bewust gekozen om de bestaande beleidsmatige aandacht verder voort te zetten, onwenselijk gedrag sportbreed aan te pakken en een bijdrage te leveren aan sportiviteit en respect. Daarbij werken ze volgens een brede definitie van onwenselijk gedrag of eigen wenselijk gedrag. De 7 punten van sportiviteit en respect waar ze zich aan gecommitteerd hebben in het ondertekende manifest. Deze erkenning en herkenning van de bonden werkt door op verenigingsniveau. Het is niet verwonderlijk dat SSR-verenigingen meer problematiek ten aanzien van onwenselijk gedrag ervaren dan andere verenigingen, takken van sport.

Dit, niet toevallige, verschil tussen SSR-verenigingen en panelverenigingen zullen we vaker tegenkomen in het onderzoek. Door de activiteiten van de bonden hebben de SSR-verenigingen als het ware een voorsprong en zijn zij zich meer bewust van de problematiek.

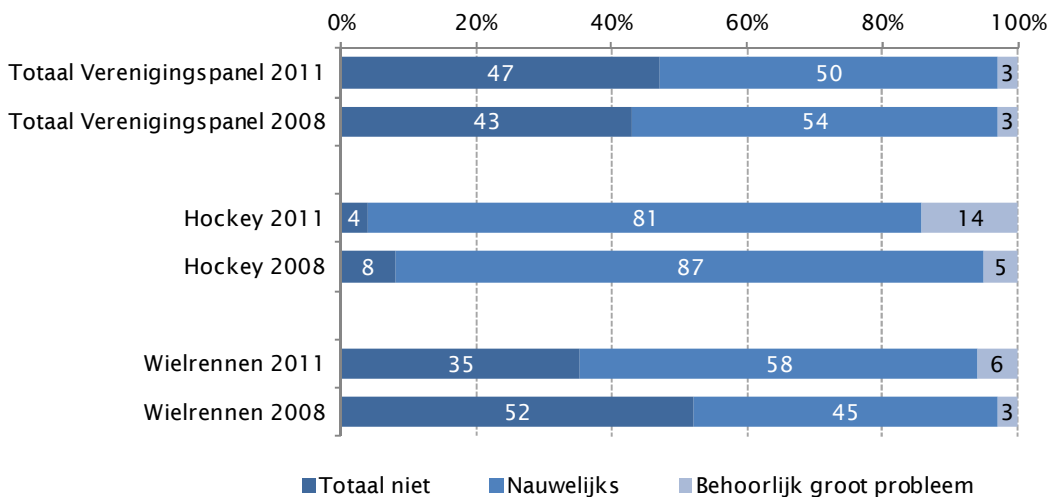
Een vergelijking tussen de SSR-bonden laat zien dat de probleemervaring in de verschillende takken van sport heel verschillend is (figuur 2.4). Zo geeft de helft van de volleybalverenigingen (53%) aan dat onwenselijk gedrag van leden en/of kader totaal geen actueel probleem vormt, tegenover vier procent van de hockeyverenigingen en elf procent van de voetbalclubs (zie figuur 2.4). Van de ijshockeyclubs ziet een kwart van de verenigingsbestuurders (22%) onwenselijk gedrag van leden en/of kader als een behoorlijk groot probleem.

Figuur 2.4 Mate waarin onwenselijk gedrag van leden en/of kader voor de vereniging een actueel probleem vormt (percentage verenigingen)

De verenigingsbestuurders ervaren nauwelijks verandering in de problematiek met betrekking tot onwenselijk gedrag in de afgelopen jaren (2008-2011) (Bijlage 2, tabel 2.2). Bij twee takken van sport ervaren bestuurders verandering van problematiek. Van de hockeyverenigingen vond in 2008 vijf procent dat onwenselijk gedrag van leden en/of kader voor de vereniging een behoorlijk groot actueel probleem vormt. In 2011 is dit percentage gestegen tot veertien procent. Ook bij de wielrenclubs is een stijging van dit percentage te zien; van drie procent in 2008 tot zes procent in 2011. Bij beide takken van sport is het aantal verenigingen dat aangeeft dat onwenselijk gedrag van leden en/of kader totaal geen probleem vormt afgenomen (Hockey: 8% in 2008, 4% in 2011; Wielrennen: 52% in 2008 en 35% in 2011).

Figuur 2.5 Mate waarin onwenselijk gedrag van leden en/of kader voor de vereniging een actueel probleem vormt, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

Verandering omvang problematiek

Het probleem van onwenselijk gedrag is de laatste jaren nauwelijks omvangrijker geworden in de beleving van de verenigingsbestuurders (71% panelverenigingen en 61% SSR-verenigingen) (tabel 2.3).

Een minderheid van de verenigingsbestuurders denkt dat het probleem van onwenselijk gedrag is afgenomen (tabel 2.3). Bijna vier op de tien bestuurders van de SSR-verenigingen denken echter dat het probleem (veel) groter is geworden. Dit percentage ligt significant hoger dan bij de panelverenigingen (29%). De problematiek van onwenselijk gedrag is bij de SSR-bonden wat meer of anders aanwezig dan bij de andere (panel)verenigingen. Reden te meer om met de problematiek aan de slag te gaan. Hoewel er ook duidelijk verschillen in problematiek zijn tussen de verschillende bonden (figuur 2.4 en 2.6).

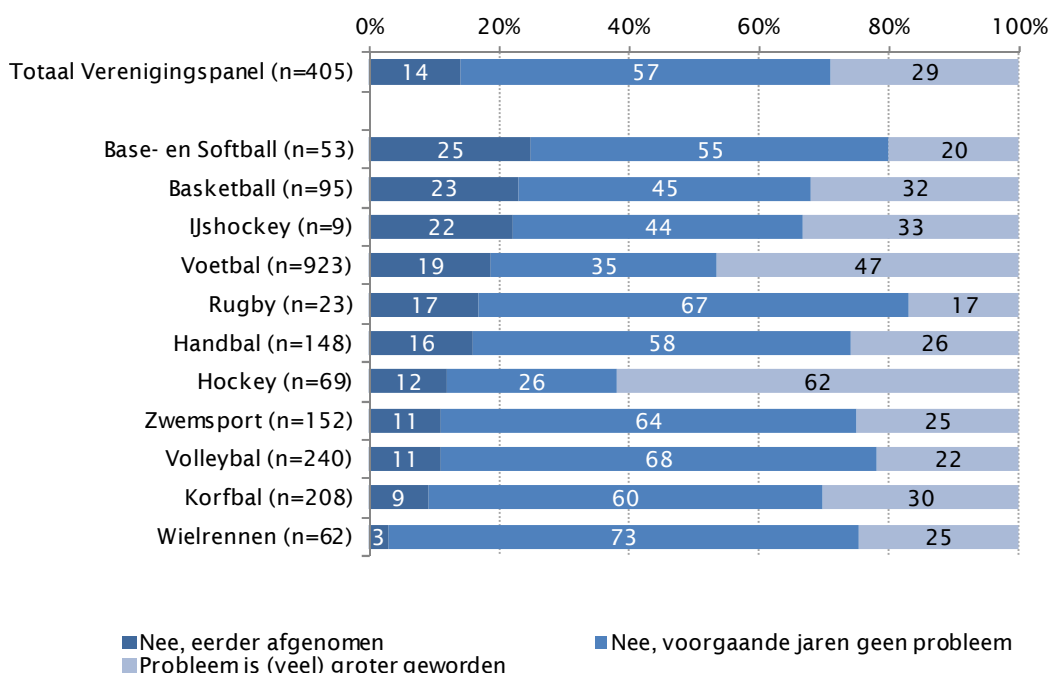
Tabel 2.3 Al dan niet omvangrijker worden van het probleem van onwenselijk gedrag van leden en/of kader voor de vereniging (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigingspanel (n=405)	Totaal SSR bonden (n=1982)
Nee, eerder afgenomen	14	16
Nee, voorgaande jaren geen probleem	57*	45
Probleem is (veel) groter geworden	29	39*

Bestuurders van hockey- en voetbalverenigingen geven, in vergelijking met de andere verenigingsbestuurders vaker aan dat het probleem van onwenselijk gedrag omvangrijker is geworden (figuur 2.6).

Een kwart van de base- en softballverenigingen denkt dat het probleem van onwenselijk gedrag van leden en/of kader voor de vereniging is afgenomen, tegenover drie procent van de wielrenverenigingen. Van de bestuurders van wielrenclubs geeft driekwart (73%) aan dat er in de voorgaande jaren geen probleem van onwenselijk gedrag van leden en/of kader voor de vereniging was. Bij de hockeyverenigingen ligt dit percentage op 26 procent.

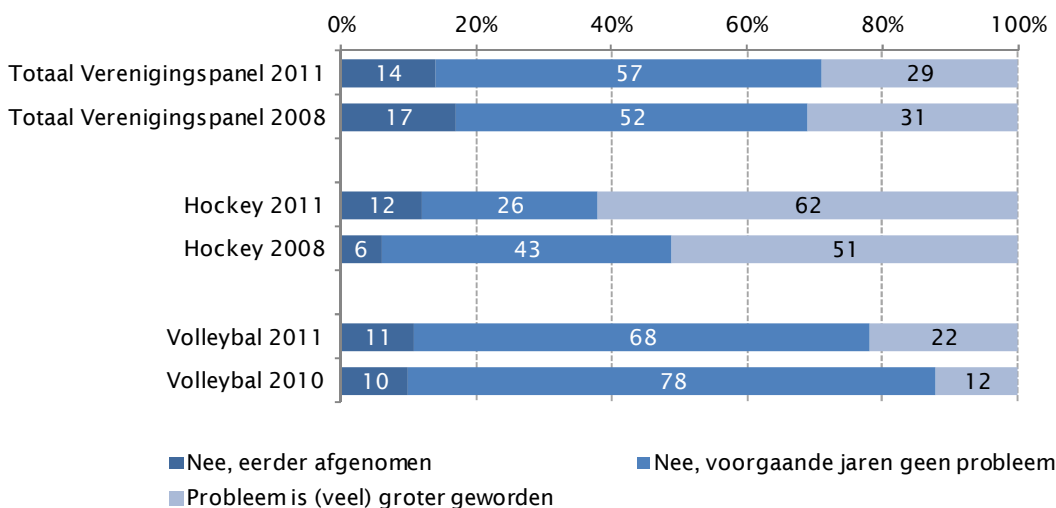
Figuur 2.6 Al dan niet omvangrijker worden van het probleem van onwenselijk gedrag van leden en/of kader voor de vereniging (percentage verenigingen)

Er is nauwelijks sprake van een toegenomen problematiek in de afgelopen jaren volgens de verenigingsbestuurders (Bijlage 2, tabel b2.3).

Bij hockey en volleybal ervaren de verenigingsbestuurders een toegenomen problematiek in vergelijking met de vorige meting. In 2011 denkt 62 procent van de hockeybestuurders dat het probleem (veel) groter is geworden. Dit is een stijging ten opzichte van de 51 procent uit 2008. Toch denkt een op de tien hockeybestuurders dat het probleem is afgenomen in 2011. Dit is ook een stijging ten opzichte van de 0-meting (2008, 6%). Van de bestuurders van de volleybalverenigingen ziet in 2010 twaalf procent dat het probleem (veel) groter geworden is voor de vereniging. Dit percentage is bij de 1-meting in 2011 opgelopen tot 22 procent.

Figuur 2.7 Al dan niet omvangrijker worden van het probleem van onwenselijk gedrag van leden en/of kader voor de vereniging, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

Confrontatie met onwenselijk gedrag in de vereniging

De helft van de bestuurders van de panelverenigingen geeft aan in het afgelopen jaar geen klachten te hebben ontvangen of geconfronteerd te zijn met onwenselijk gedrag bij of rondom sportactiviteiten van de vereniging. De SSR-verenigingen zijn de afgelopen twaalf maanden vaker geconfronteerd met onwenselijk gedrag in de vereniging dan panelverenigingen (tabel 2.4). Dat is niet verwonderlijk aangezien voor deze verenigingen onwenselijk gedrag meer een actueel probleem vormt (tabel 2.2). Maar ook dat de betreffende bonden de problematiek (h)erkennen en er in het programma SSR gezamenlijk mee aan de slag zijn gegaan om het op de agenda van de verenigingen te krijgen.

Tabel 2.4 Klachten over of confrontatie met onwenselijk gedrag bij of rondom sportactiviteiten van de vereniging in de afgelopen twaalf maanden (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigingspanel (n=405)	Totaal SSR bonden (n=1982)
Verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren)	33	57*
Vernieling of vandalisme	27	43*
Diefstal van persoonlijke eigendommen	20	30*
Overlast (geluid, alcoholgebruik, tabaksrook, drugsgebruik)	18	26*
Lichamelijk geweld (slaan, schoppen)	12	30*
Discriminatie (vanwege huiskleur, homoseksualiteit)	6	10*
Seksuele intimidatie	2	3
Bedreiging (met een wapen)	1	2
Geen enkele klacht en niet geconfronteerd met onwenselijk gedrag	48*	28

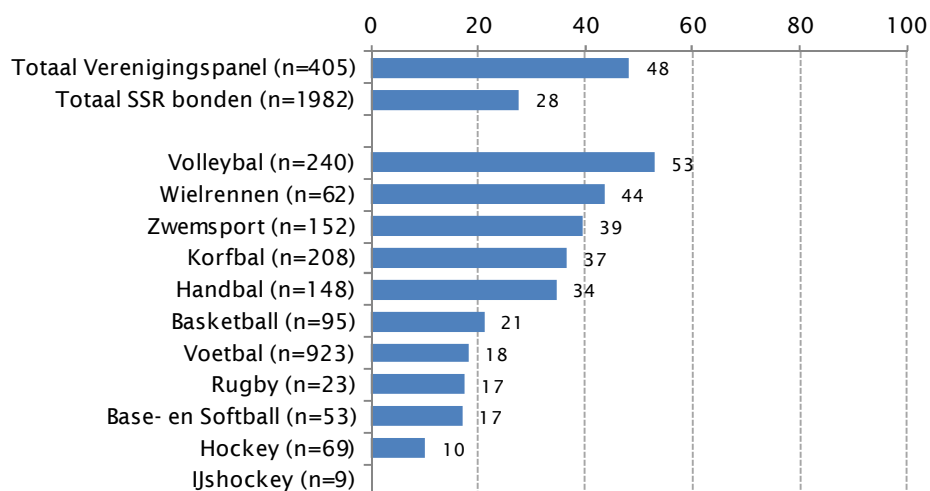
De verenigingen zijn het meest geconfronteerd met verbaal geweld en vernieling of vandalisme.

De SSR-verenigingen hebben vaker te maken gehad met de verschillende vormen van onwenselijk gedrag dan de panelverenigingen (tabel 2.4). Dit geldt niet voor seksuele intimidatie en bedreiging. Daar hebben de verenigingen over het algemeen bijna niet mee te maken gehad.

Ook tussen de verschillende takken van sport zijn er verschillen in klachten over of de confrontatie met onwenselijk gedrag. De helft van de bestuurders van de volleybalverenigingen (53%) heeft in het afgelopen jaar geen enkele klacht gehad en is niet geconfronteerd met onwenselijk gedrag bij of rondom sportactiviteiten van de vereniging (figuur 2.8). Dit is eveneens het geval bij bijna de helft van de wielrenclubs (44%) en bij een derde van de zwem-, korfbal- en handbalverenigingen (respectievelijk 39%, 37% en 34%). Bij basketball- (21%), voetbal- (18%), base- en softball (17%) en

hockeyverenigingen (10%) liggen de percentages veel lager. Zij zijn vaker geconfronteerd met onwenselijk gedrag in de vereniging.

Figuur 2.8 Geen enkele klacht of confrontatie met onwenselijk gedrag (percentage verenigingen)

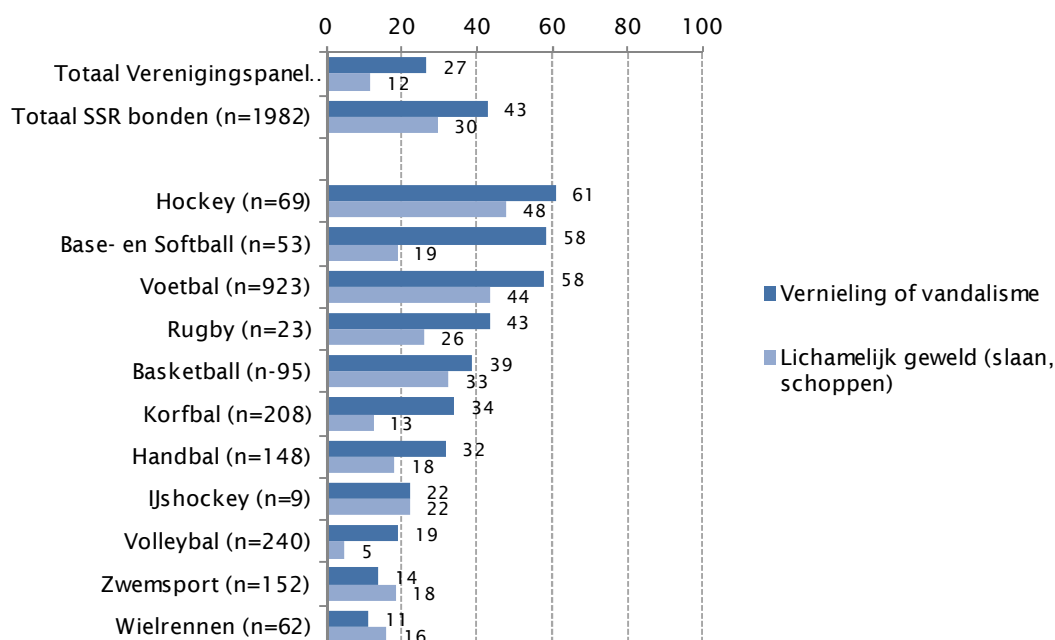

De vormen van onwenselijk gedrag binnen verenigingen verschillen nogal per tak van sport.

Twee derde van de bestuurders van hockeyclubs geeft aan in de afgelopen twaalf maanden klachten te hebben gehad over of geconfronteerd te zijn met vernieling of vandalisme (figuur 2.9). Dit is ook het geval bij ruim de helft van de base- en softball- en de voetbalverenigingen (beide 58%). Bij bijvoorbeeld de volleybal-, zwem- en wielrenverenigingen liggen deze percentages significant lager (respectievelijk 19%, 14% en 11%).

Bij de helft van de hockey- en voetbalclubs (respectievelijk 48% en 44%) is in het afgelopen jaar sprake geweest van lichamelijk geweld (slaan en schoppen). Een derde van de bestuurders van de basketballverenigingen geeft dit ook aan. Een kleine minderheid van de volleybalverenigingen (5%) heeft te maken gehad met lichamelijk geweld.

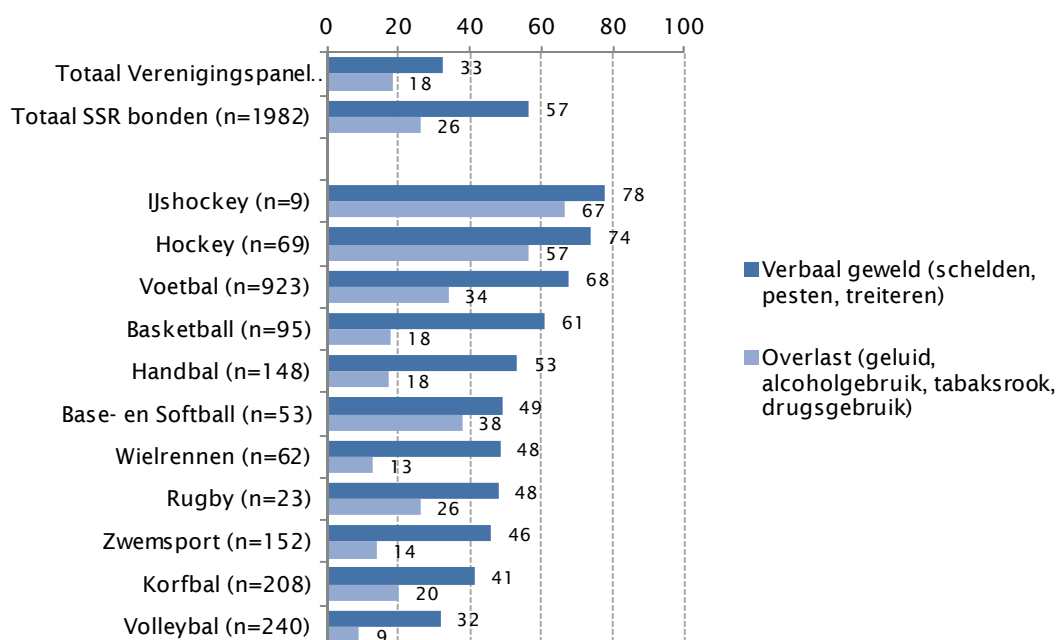
Figuur 2.9 klacht of confrontatie met vernieling of vandalisme en lichamelijk geweld (slaan, schoppen) (percentage verenigingen)

Drie kwart van de bestuurders van de ijshockey- en hockeyverenigingen zegt in de afgelopen twaalf maanden klachten te hebben gehad over of geconfronteerd te zijn met verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren) (figuur 2.10). Ook de voetbalverenigingen scoren hier significant hoger (68%) dan bijvoorbeeld de korfbal- en volleybalclubs (respectievelijk 41% en 32%).

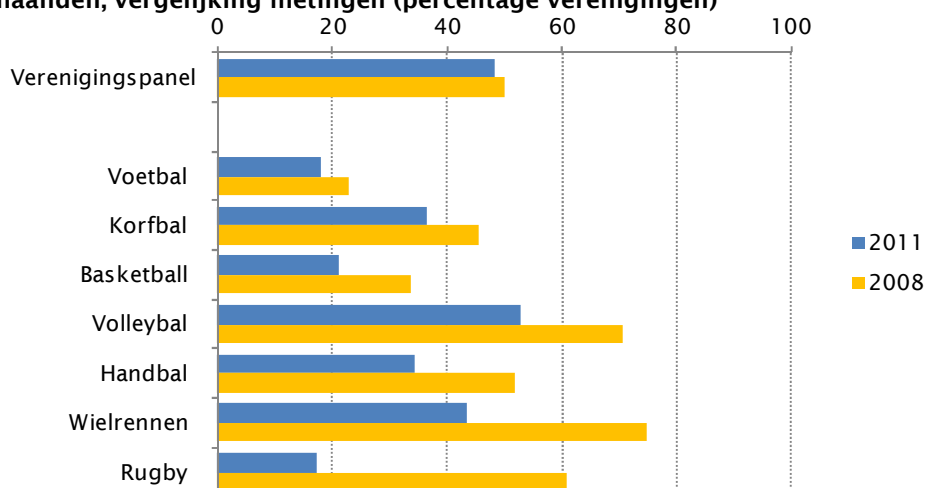
Van de bestuurders van de ijshockeyvereniging zegt 67 procent in het afgelopen jaar te maken te hebben gehad met overlast (geluid, alcoholgebruik, tabaksrook, drugsgebruik). Dit geldt ook voor ruim de helft van de hockeyverenigingen en een derde van de base- en softball- en de voetbalverenigingen. De zwem-, wielren- en volleybalverenigingen hebben significant minder te maken gehad met overlast (respectievelijk 14%, 13% en 9%).

Figuur 2.10 Verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren) en overlast (geluid, alcoholgebruik, tabaksrook, drugsgebruik) (percentage verenigingen)

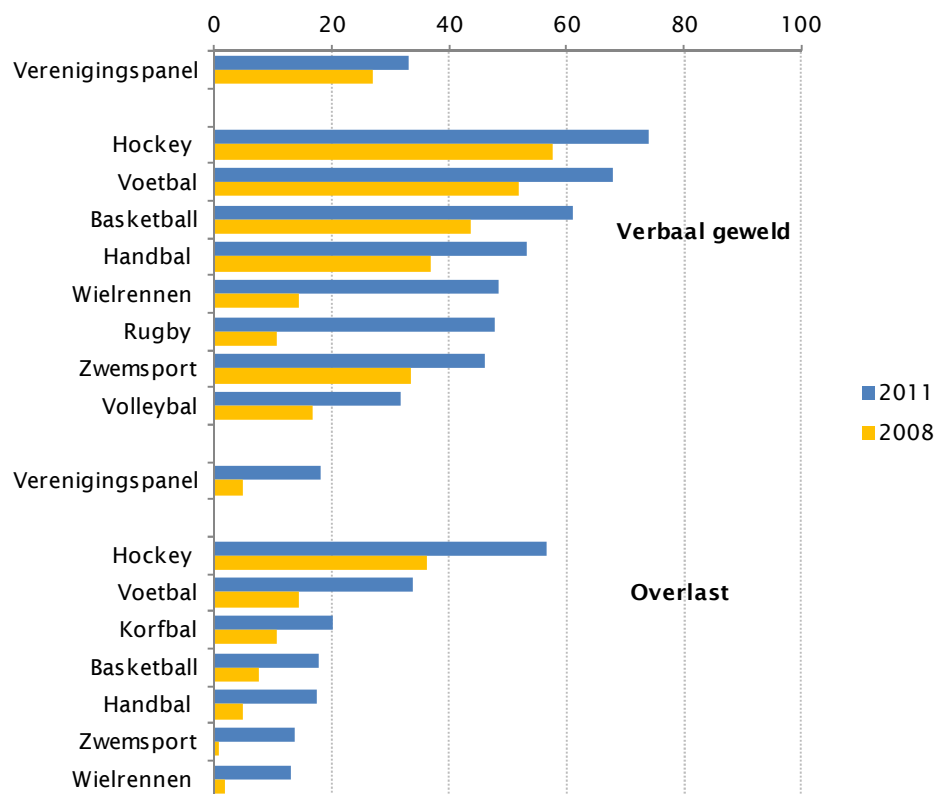
Hoewel verenigingsbestuurders niet het idee hebben dat de problematiek van onwenselijk gedrag is veranderd de afgelopen jaren (figuur 2.5, 2.7), zijn met name SSR-verenigingen de afgelopen jaren vaker geconfronteerd met onwenselijk gedrag bij of rondom sportactiviteiten of ontvingen besturen klachten daarover. Het aantal verenigingen dat het afgelopen niet geconfronteerd is met onwenselijk gedrag in de vereniging is bij alle SSR-bonden gedaald ten opzichte van de 0-meting (figuur 2.11). In de figuur zijn die takken van sport opgenomen waarbij sprake is van significante verschillen tussen de 0- en 1-meting. Met andere woorden; het aantal SSR-verenigingen dat het afgelopen jaar is geconfronteerd met of klachten kreeg over één of meer vormen van onwenselijk gedrag in de vereniging, is gestegen. Het klachtenbewustzijn van de SSR-verenigingen is toegenomen aangezien de verenigingsbestuurders niet het idee hebben dat de problematiek van onwenselijk gedrag is veranderd.

Figuur 2.11 Niet geconfronteerd met onwenselijk gedrag in de afgelopen twaalf maanden, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

Met name verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren) en overlast (geluid, alcoholgebruik, tabaksrook, drugsgebruik) worden in 2011 door meer verenigingen (zowel panel- als SSR-verenigingen) gemeld dan in de eerdere meting (figuur 2.12).

Figuur 2.12 Verbaal geweld en overlast in de vereniging in de afgelopen twaalf maanden, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

3. Wat wordt er aan onwenselijk gedrag gedaan?

Dit hoofdstuk presenteert de zaken die ondernomen kunnen worden bij onwenselijk gedrag binnen sportverenigingen. Paragraaf 3.1 behandelt de resultaten omtrent de sanctionering van onwenselijk gedrag. Beschreven wordt de beschikbaarheid van formele sancties en disciplinaire maatregelen bij ongewenst gedrag van de leden. Vervolgens komt de toepassing van de formele sancties in het afgelopen jaar aan de orde. De aanleidingen om sancties op te leggen volgen aan het einde van paragraaf 3.1. In paragraaf 3.2 komt de afhandeling van de klachten over onwenselijk gedrag aan de orde alsmede de tevredenheid waarmee klachten en meldingen worden afgehandeld. Ook worden de resultaten gepresenteerd wat betreft de reacties van betrokkenen als klachten en meldingen niet tot tevredenheid konden worden afgehandeld.

3.1 Sanctionering van onwenselijk gedrag

Er zijn verscheidene formele sancties of disciplinaire maatregelen die verenigingen kunnen toepassen bij ongewenst gedrag van de leden. Van de panelverenigingen beschikt vijftien procent over geen enkele formele sanctie of disciplinaire maatregel (tabel 3.1).

Tabel 3.1 Beschikking over formele sancties of disciplinaire maatregelen bij ongewenst gedrag van de leden (percentage verenigingen, meer antwoorden mogelijk)

	Totaal Verenigingspanel (n=405)	Totaal SSR bonden (n=1982)
Royement	68	72
Waarschuwingen	64	75*
Kortdurende schorsingen (zoals bij een rode kaart - voor enkele weken uitsluiten van deelname aan activiteiten)	43	69*
Langdurige schorsing	35	54*
Geldboete	8	17*
Geen enkele / N.v.t.	15*	9

Royement, waarschuwing en kortdurende schorsing zijn de meest voorkomende maatregelen. SSR-verenigingen beschikken over het algemeen vaker over de verschillende sancties en maatregelen dan de panelverenigingen.

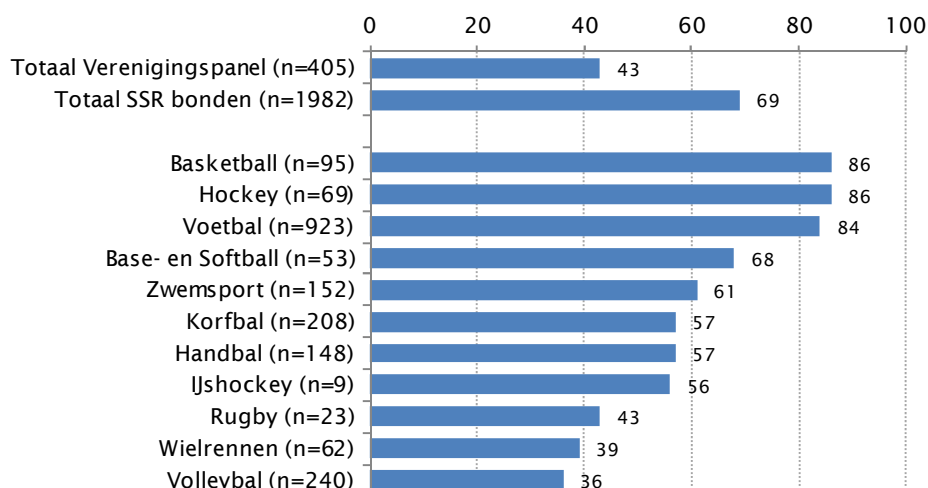
Drie kwart van de SSR-verenigingen beschikt over de waarschuwing als formele sanctie bij ongewenst gedrag van de leden. Dit percentage ligt significant hoger dan bij de panelverenigingen (64%). Een geldboete komt maar bij enkele verenigingen voor.

In de volgende figuren worden de verschillen in de beschikbaarheid van bepaalde sancties of maatregelen bij verschillende takken van sport inzichtelijk gemaakt. Bij deze verschillen in mogelijkheden spelen waarschijnlijk de aard van de sport en het omgaan met de geschreven en ongeschreven regels daarbinnen een rol.

Kortdurende schorsing

Basketball-, hockey- en voetbalverenigingen beschikken significant vaker over de kortdurende schorsing als formele sanctie/disciplinaire maatregel dan bijvoorbeeld volleybal-, wielren- en rugbyclubs (figuur 3.1). Een derde van de volleybalclubs heeft deze sanctie ter beschikking binnen de vereniging.

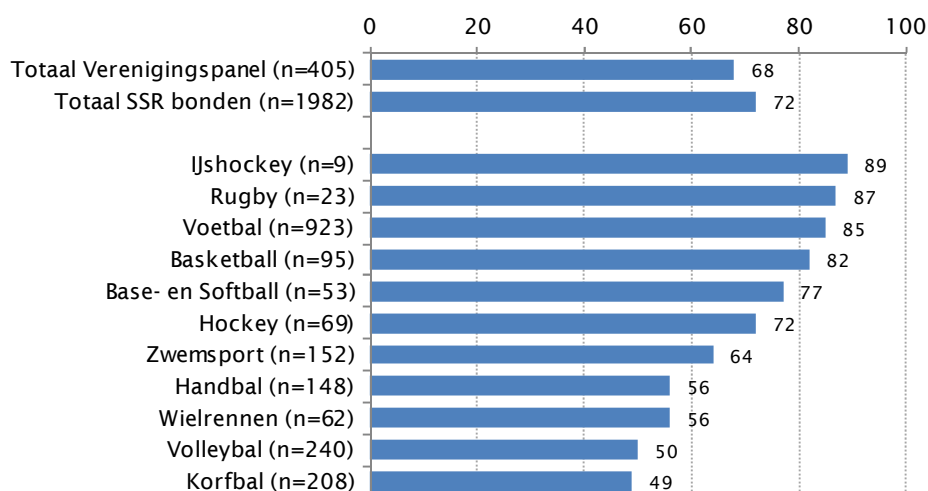
Figuur 3.1 Beschikking over kortdurende schorsingen (percentage verenigingen)

Royement

Van de korfbal- en volleybalverenigingen beschikt de helft over de maatregel royement bij ongewenst gedrag van de leden (figuur 3.2). Bij bijvoorbeeld de ijshockey- en rugbyclubs ligt dit percentage significant hoger (respectievelijk 89% en 87%).

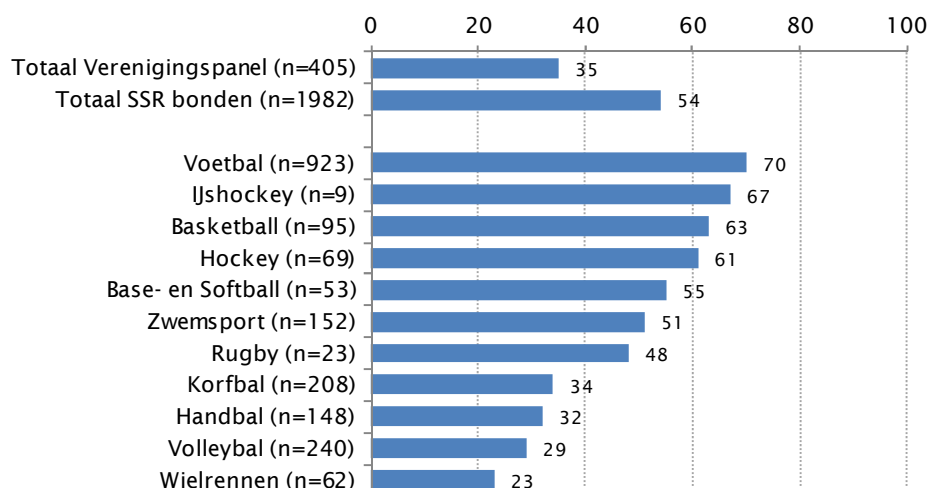
Figuur 3.2 Beschikking over royement (percentage verenigingen)

Langdurige schorsing

Relatief meer voetbalverenigingen dan bijvoorbeeld handbalverenigingen beschikken over de langdurige schorsing als sanctie bij ongewenst gedrag van de leden (70% tegenover 32%) (figuur 3.3). Bij volleybal en wielrennen beschikt een kwart van de clubs over deze maatregel.

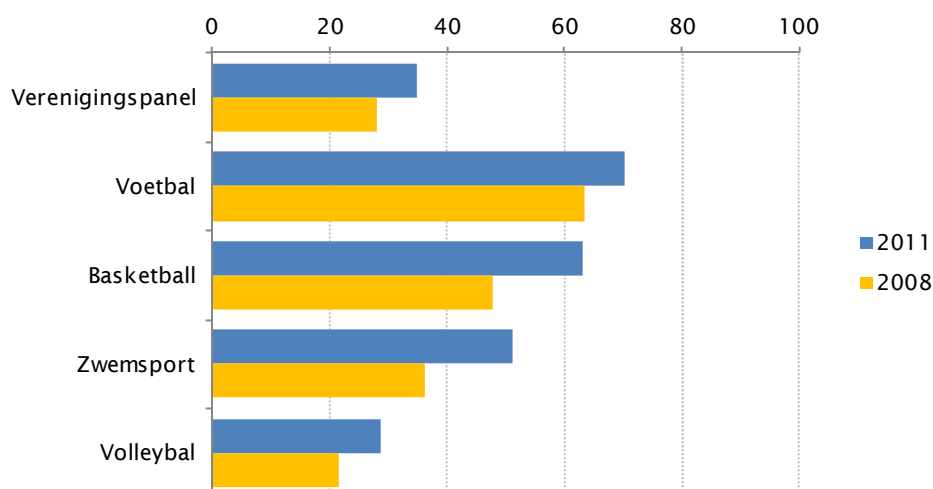
Figuur 3.3 Beschikking over langdurige schorsing (percentage verenigingen)

Er is nauwelijks iets veranderd in het ter beschikking hebben van formele sancties bij verenigingen (Bijlage 3, tabel b3.1). Alleen het aandeel wielrenverenigingen dat over geen enkele formele sanctie beschikt, is afgenomen (van 40% in 2008 naar 15% in 2011).

Bij een aantal takken van sport is het aantal verenigingen dat beschikt over de langdurige schorsing als formele sanctie toegenomen (figuur 3.4). Deze takken van sport hebben meer mogelijkheden gekregen om strenger te straffen.

Figuur 3.4 Beschikking over langdurige schorsing als formele sanctie, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

Sancties toepassen

Hoewel verenigingen over sancties en maatregelen beschikken, hoeven die lang niet altijd toegepast te worden. De helft van de panelverenigingen en een derde van de SSR-verenigingen heeft in de afgelopen twaalf maanden geen enkele formele sanctie toegepast (tabel 3.2). Gezien de verschillen in problematiek (tabel 2.3 t/m 2.4) is het niet verwonderlijk dat de SSR-verenigingen vaker formele sancties toepassen. Belangrijker is om te constateren dat als het nodig is er ook gesanctioneerd wordt door verenigingen.

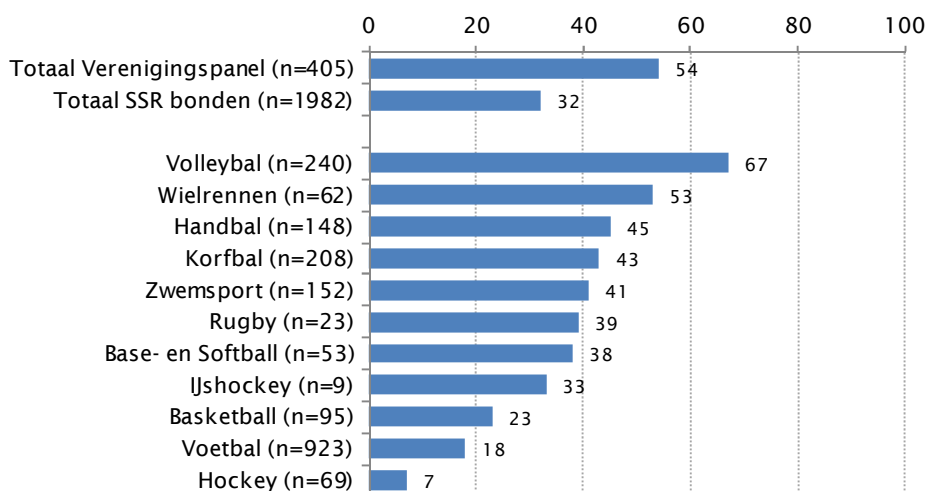
Tabel 3.2 Toepassing van formele sancties in de afgelopen twaalf maanden (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigingspanel (n=405)	Totaal SSR bonden (n=1 982)
Waarschuwing	36	59*
Korte schorsing	16	45*
Royement	9	12
Geldboete	6	22*
Langdurige schorsing	4	14*
Geen enkele	54*	32
N.v.t.	5*	2

Van alle sancties wordt de waarschuwing het meeste toegepast. Van de SSR-verenigingen heeft ruim de helft (59%) in de afgelopen twaalf maanden een of meer formele waarschuwingen uitgedeeld, tegenover 36 procent van de panelverenigingen (tabel 3.2). De SSR-verenigingen passen over het algemeen vaker sancties toe dan de panelverenigingen. Aangezien vormen van onwenselijk gedrag vaker voorkomen bij de SSR-verenigingen (zie hoofdstuk 2) leidt dit ook tot meer sanctioneren bij de SSR-verenigingen dan bij de panelverenigingen (vergelijk figuur 2.8 met figuur 3.5). De aandacht daarvoor binnen het programma zal ook geleid hebben tot meer sanctionering in vergelijking met de andere verenigingen. Daarbij moet opgemerkt worden dat de mate van en het type sanctionering bij de deelnemende bonden ook sterk verschilt.

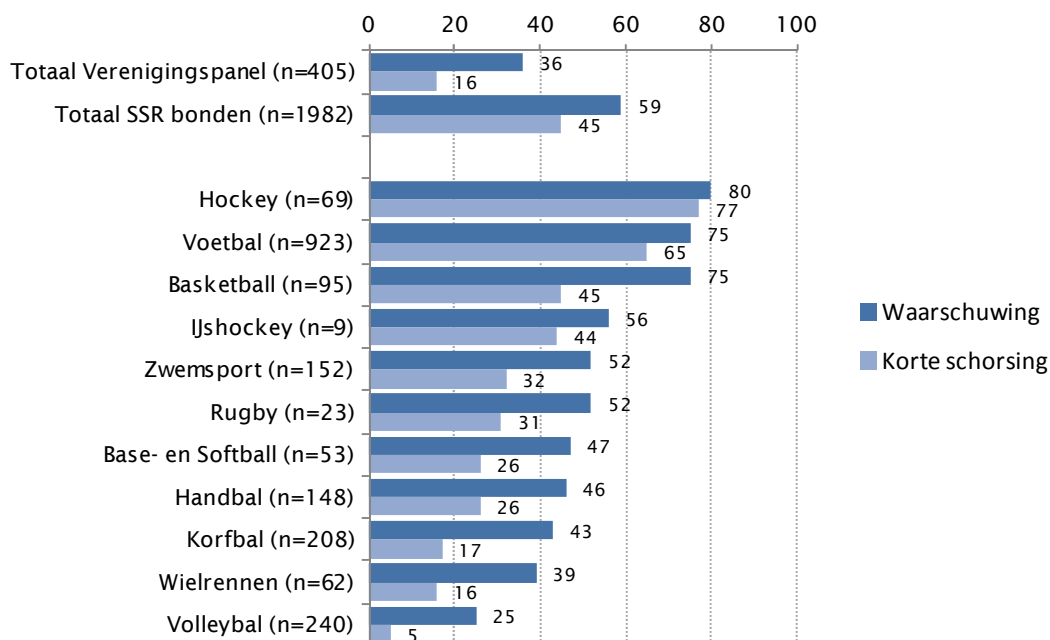
Twee derde van de volleybalverenigingen heeft in het afgelopen jaar geen enkele formele sanctie toegepast bij ongewenst gedrag van de leden binnen de vereniging (figuur 3.5). Dit is ook bij de helft van de wielren- en handbalclubs het geval (respectievelijk 53% en 45%). Bij bijvoorbeeld de voetbal- en hockeyverenigingen ligt dit percentage significant lager. Bij de hockeyvereniging geeft zeven procent aan geen enkele formele sanctie te hebben toegepast in de afgelopen twaalf maanden.

Figuur 3.5 Geen enkele formele sanctie toegepast in de afgelopen twaalf maanden (percentage verenigingen)

Hockey- en voetbalverenigingen hebben in de afgelopen twaalf maanden significant vaker de waarschuwing en de kortlopende schorsing als formele sanctie toegepast dan bijvoorbeeld de wielren- en de volleybalverenigingen (figuur 3.6).

Figuur 3.6 Toepassing van formele sancties, waarschuwing en korte schorsing in de afgelopen 12 maanden (percentage verenigingen)

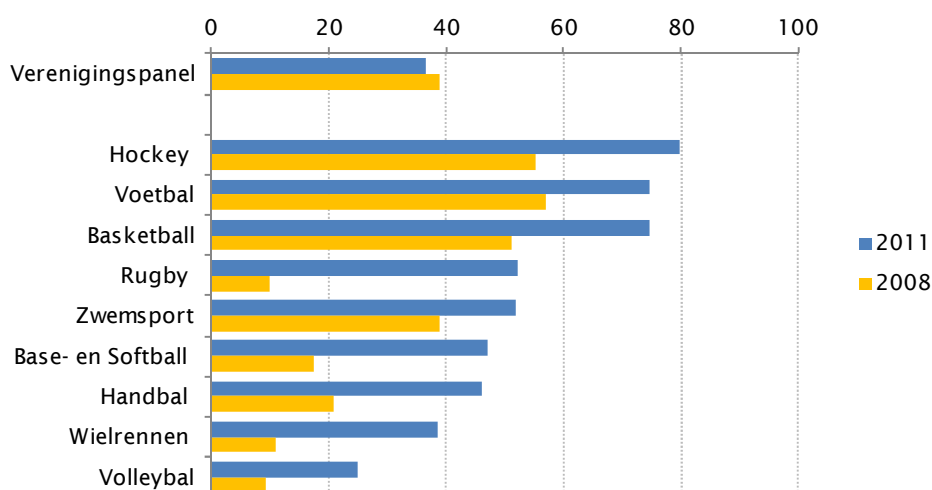

Meer meldingen van onwenselijk gedrag in de verenigingen gaat gepaard met meer sancties. Bij alle SSR-bonden zien we een stijging van het aantal verenigingen dat

formele sancties heeft toegepast, maar deze verschillen zijn niet statistisch significant. Het aantal verenigingen dat aangeeft dat het toepassen van sancties voor hen niet van toepassing is, is bij voetbal, volleybal, handbal en wielrennen significant lager in 2011 ten opzichte van de meting in 2008. Dat zijn ook de bonden die de afgelopen jaren meer geconfronteerd zijn met onwenselijk gedrag in de vereniging (zie figuur 2.11). Meer sanctioneren leidt niet per definitie tot strenger straffen. Met name waarschuwingen zijn door meer SSR-verenigingen uitgedeeld in 2011 ten opzichte van de vorige meting, daar waar landelijk (bij de panelverenigingen) een zeer lichte daling is waar te nemen (figuur 3.7).

Het programma SSR is niet gericht op strenger straffen maar meer op bewustwording en mentaliteitsverandering. Straffen wordt gezien als sluitstuk in de aanpak. In deze benadering past ook het werken met waarschuwingen.

Figuur 3.7 Toepassen waarschuwing, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

Opleggen formele sancties

Zowel de sportbonden als de verenigingen kunnen formele sancties opleggen in het geval van onwenselijk gedrag. De geldboete en korte schorsing worden vaker vanuit de betrokken sportbonden als sancties opgelegd dan vanuit de verenigingen (tabel 3.3). In vergelijking met de sportbonden hebben verenigingen de sancties waarschuwing en roeyement juist vaker toegepast in de afgelopen twaalf maanden.

Tabel 3.3 Opleggen van formele sancties door bonden en/of verenigingen in de afgelopen twaalf maanden (percentage verenigingen)

	Bond		Vereniging		Bond en vereniging	
	Totaal Verenigings-panel (n=32)	Totaal SSR bonden (n=440)	Totaal Verenigings-panel (n=152)	Totaal SSR bonden (n=974)	Totaal Verenigings-panel (n=31)	Totaal SSR bonden (n=516)
Waarschuwing	31	25	86	85	50	47
Geldboete	55	65	3	7	24	17
Korte schorsing	57	57	21	29	76	69
Langdurige schorsing	6	19	7	10	20	18
Royement		1	23	23	3	1

Leeswijzer: Bij 31% van de panelverenigingen wordt door de bond een waarschuwing afgegeven. Bij 57% van de verenigingen (panel en SSR) deelt de bond een korte schorsing uit.

Aanleiding sanctionering

Er zijn verscheidene aanleidingen waarom verenigingen sancties opleggen. Overlast en discriminatie wordt meestal bestraft met een waarschuwing (tabel 3.4, alleen overzicht SSR-bonden). Bedreiging en diefstal wordt relatief vaak bestraft met een royement. Verbaal geweld werd in tachtig procent van de panelverenigingen gesanctioneerd met een waarschuwing. Bij de SSR-verenigingen ligt dit percentage significant lager en bedraagt 66 procent. Bij de SSR-verenigingen werd verbaal geweld relatief meer gesanctioneerd met een korte schorsing dan bij de verenigingen van het Verenigingspanel (respectievelijk 45% en 26%) (Bijlage 2). Daarmee sluiten de SSR-bonden aan bij een aanbeveling uit het rapport ‘Weinig over de schreef’. Daarin wordt aangegeven dat in de sport vooral verbaal geweld intensiever zou moeten worden bestreden. Waarbij het toepassen van zwaardere sanctievormen dan de gangbare waarschuwing ter overweging wordt meegeven (Tiessen e.a., 2008).

Tabel 3.4 Aanleiding om sancties op te leggen (percentage verenigingen, totaal SSR-bonden)

	Verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren)	Lichamelijk geweld (slaan, schoppen)	Vernieling of vandalisme	Overlast (geluid, tabaksrook, overmatig alcoholgebruik, drugsgebruik)
Totaal SSR bonden	(n=918)	(n=734)	(n=289)	(n=212)
Waarschuwing	66	33	51	86
Geldboete	15	19	11	1
Korte schorsing	45	56	32	25
Langdurige schorsing	6	22	13	9
Royement	5	10	8	9

Leeswijzer: Verbaal geweld wordt door 66% van de SSR-verenigingen gesanctioneerd met een waarschuwing.

Vervolg tabel 3.4 Aanleiding om sancties op te leggen (percentage verenigingen, totaal SSR-bonden)

	Diefstal van persoonlijke eigendommen	Discriminatie (seks, religie, huidskleur, homoseksualiteit)	Seksuele intimidatie	Bedreiging (met een wapen)
Totaal SSR bonden	(n=171)	(n=162)	(n=89)	(n=74)
Waarschuwing	23	72	51	15
Geldboete	4	2		3
Korte schorsing	27	36	21	22
Langdurige schorsing	18	11	15	19
Royement	36	5	19	45

3.2 Afhandeling van onwenselijk gedrag

Verenigingen kunnen op verschillende manieren omgaan met klachten van betrokkenen. Zes op de tien bestuurders van de verenigingen zeggen dat na een klacht over verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren) het gedrag met de daders, veroorzakers en verantwoordelijken is besproken (tabel 3.5, alleen overzicht SSR-bonden). Een minderheid van de bestuurders van de panelverenigingen (15%) geeft aan dat er na een klacht omtrent verbaal geweld niet direct iets is ondernomen. Bij de SSR-verenigingen ligt dit percentage significant lager en bedraagt vijf procent (Bijlage 2).

Tabel 3.5 Reactie op klachten van betrokkenen (percentage verenigingen, totaal SSR-bonden)

	Verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren)	Lichamelijk geweld (slaan, schoppen)	Vernieling of vandalisme	Overlast (geluid, tabaksrook, overmatig alcoholgebruik, druggebruik)
Totaal SSR bonden	(n=1120)	(n=587)	(n=849)	(n=520)
Er is niet direct iets ondernomen	5	4	6	13
De klachten zijn onderzocht, maar bleken ongegrond	1	1	4	11
Gedrag is besproken met daders/ veroorzakers en verantwoordelijken	59	48	37	54
Er is een waarschuwing gegeven aan daders/ veroorzakers	39	33	22	28
Er is een andere sanctie opgelegd	15	37	12	10
Er is aangifte gedaan bij de politie	0	8	23	1
Er is een andere actie ondernomen	7	7	15	15

Leeswijzer: Bij verbaal geweld wordt bij 59% van de SSR-verenigingen gereageerd met het bespreken van het gedrag met daders/veroorzakers en verantwoordelijken.

Vervolg tabel 3.5 Reactie op klachten van betrokkenen (percentage verenigingen, totaal SSR-bonden)

	Diefstal van persoonlijke eigendommen	Discriminatie (seks, religie, huidskleur, homoseksualiteit)	Seksuele intimidatie	Bedreiging (met een wapen)
Totaal SSR bonden	(n=592)	(n=200)	(n=55)	(n=38)
Er is niet direct iets ondernomen	12	16	2	3
De klachten zijn onderzocht, maar bleken ongegrond	6	6	11	8
Gedrag is besproken met daders/ veroorzakers en verantwoordelijken	16	46	35	39
Er is een waarschuwing gegeven aan daders/ veroorzakers	11	30	18	18
Er is een andere sanctie opgelegd	10	12	22	29
Er is aangifte gedaan bij de politie	37		13	34
Er is een andere actie ondernomen	27	12	22	16

Bij verbaal geweld, overlast en discriminatie wordt er veelal gesproken met de dader/verantwoordelijken of wordt er een waarschuwing gegeven. Bij vernieling en vandalisme wordt er naast een gesprek en waarschuwing ook aangifte gedaan bij de politie.

Er zijn weinig verschillen tussen panelverenigingen en SSR-verenigingen. Maar de SSR-verenigingen weten beter te reageren op de klachten van betrokkenen dan de panelverenigingen. In vrijwel alle gevallen, maar met name bij verbaal geweld, lichamelijk geweld en vernieling en vandalisme ondernemen SSR-verenigingen eerder iets dan de panelverenigingen (bijlage 2, tabel b3.4). Dit is een mooie stap in de richting van de functie die een bestuurder heeft om om te gaan met klachten en aantijgingen over ongewenst gedrag en de weerbaarheid van de (verenigingsbestuurder). Dit is één van de vier functies of rollen die in het programma SSR benoemd zijn ten aanzien van sportiviteit en respect en zijn weergegeven in het Manifest. De SSR-bestuurders zijn zich blijkbaar meer bewust van deze functie dan de andere verenigingsbestuurders als gekeken wordt naar het reageren op klachten van ongewenst gedrag.

Tevredenheid afhandeling klachten/meldingen

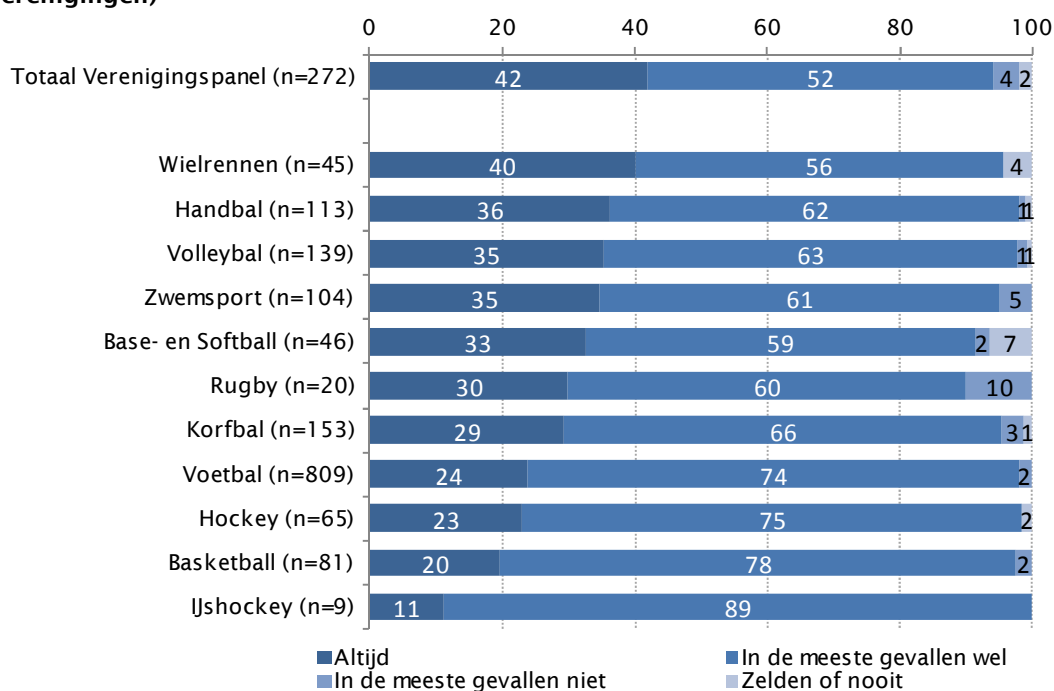
De verenigingen zijn tevreden als het gaat om de afhandeling van de klachten en meldingen. Zeven op de tien SSR-verenigingen geven aan dat de klachten en meldingen in de meeste gevallen naar tevredenheid kunnen worden afgehandeld, bij de panelverenigingen is dit de helft (tabel 3.6). Van de panelverenigingen geeft 42 procent aan dat de klachten en meldingen altijd naar tevredenheid afgewikkeld worden. Bij de SSR-verenigingen ligt het percentage significant lager, namelijk op 27 procent. SSR-verenigingen lijken minder in staat om klachten altijd naar tevredenheid af te handelen. Bij elkaar genomen is ruim negentig procent van de verenigingsbestuurders van mening dat klachten meestal naar tevredenheid afgehandeld kunnen worden.

Tabel 3.6 Naar tevredenheid afhandelen van klachten en meldingen (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigingspanel (n=272)	Totaal SSR bonden (n=1584)
Altijd	42*	27
In de meeste gevallen wel	52	70*
In de meeste gevallen niet	4	2
Zelden of nooit	2	1

Hoewel bijna alle verenigingsbestuurders van mening zijn dat in de meeste gevallen de klachten en meldingen naar tevredenheid kunnen worden afgehandeld, zijn er toch wat verschillen tussen verenigingen of ze inderdaad altijd de klachten naar tevredenheid kunnen afhandelen. Zo geven vier op de tien bestuurders van wielrenclubs aan altijd de klachten naar tevredenheid af te kunnen handelen (figuur 3.8). Terwijl de voetbal- en basketballverenigingen hier significant lager scoren (respectievelijk 24% en 20%). Bij de ijshockeyclubs ligt het percentage ook beduidend lager en bedraagt elf procent.

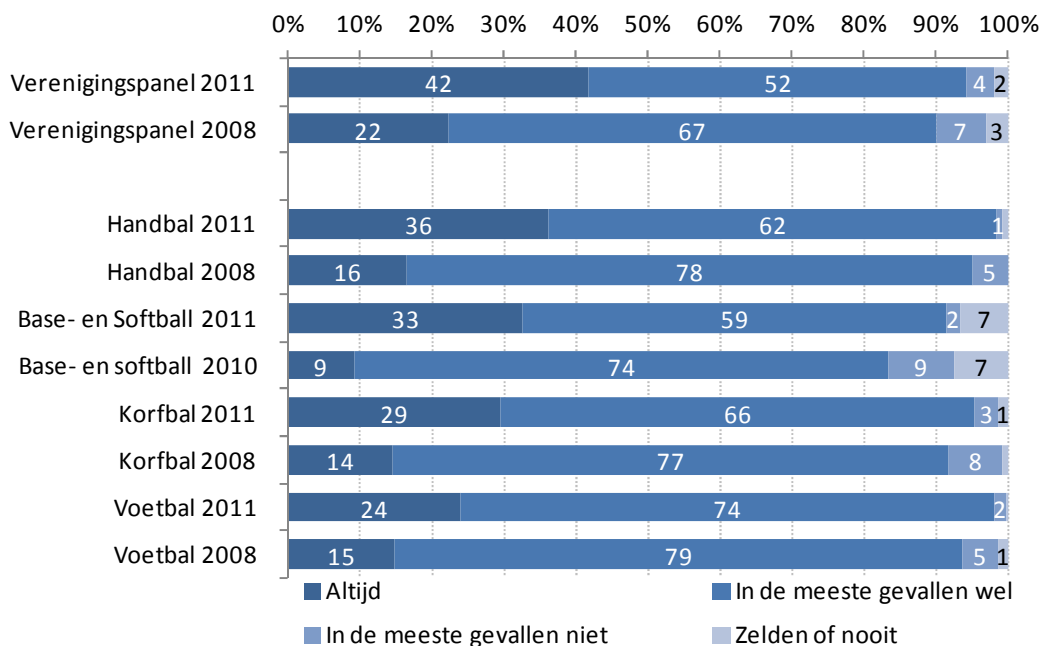
Figuur 3.8 Naar tevredenheid afhandelen van klachten en meldingen (percentage verenigingen)

De laatste jaren is de klachtenafhandeling verbeterd naar de mening van de verenigingsbestuurders. Zo gaf in 2008 een kwart van de panelverenigingen aan dat de klachtenafhandeling altijd naar tevredenheid verliep. In 2011 was dit gestegen tot ruim veertig procent (figuur 3.9). Deze verschuiving zien we ook bij de SSR-verenigingen terug. Bij de ene bond iets meer dan bij de andere.

De eerder genoemde bestuurdersrol van weerbaar en consequent zijn als er problemen of vragen zijn, wordt de laatste jaren beter opgepakt door verenigingsbestuurders en niet alleen bij de SSR-verenigingen.

Figuur 3.9 Naar tevredenheid afhandelen van klachten en meldingen, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

Reacties bij ontevredenheid afhandeling klachten

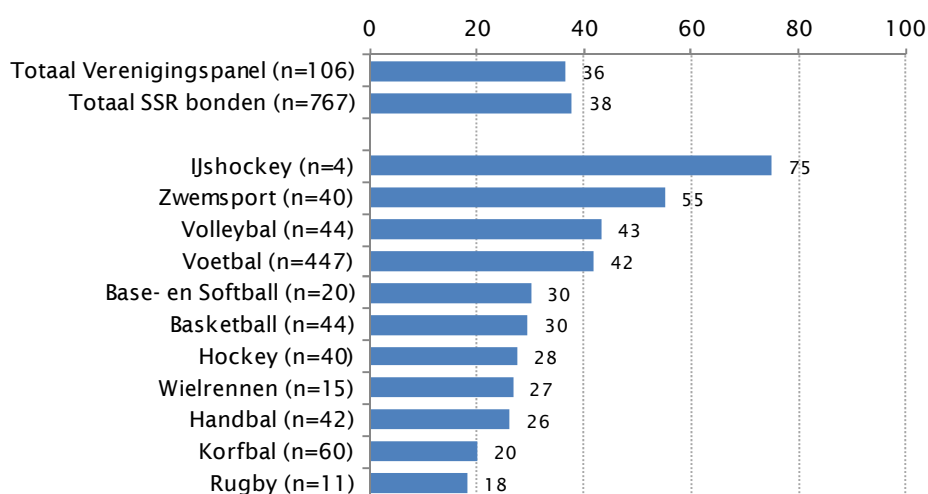
Het merendeel van de verenigingen geeft aan dat betrokkenen zich erbij hebben neergelegd wanneer klachten en meldingen niet naar tevredenheid konden worden afgehandeld. Significant meer SSR-verenigingen hebben dit aangegeven (84% tegenover 77% van de panelverenigingen) (tabel 3.7). Ook (redelijk) hoog scoren de reacties ‘zij blijven kritiek uiten op de vereniging’, ‘zij zijn minder betrokken bij de vereniging’ en ‘zij zijn niet meer bereid vrijwilligerswerk te doen’.

Tabel 3.7 Reacties van betrokkenen wanneer klachten en meldingen niet naar tevredenheid konden worden afgehandeld (percentage verenigingen, meer antwoorden mogelijk)

	Totaal Verenigingspanel (n=106)	Totaal SSR bonden (n=767)
Zij hebben zich erbij neergelegd	77	84*
Zij blijven kritiek uiten op de vereniging	54	62
Zij zijn minder betrokken bij de vereniging	46	57*
Zij zijn niet meer bereid vrijwilligerswerk te doen	44	47
Zij hebben hun lidmaatschap opgezegd	36	38
Zij zijn gestopt als toeschouwer	26	35
Zij doen deze sport nog wel, maar niet meer zo intensief als daarvoor	25	31
Nog anders	9*	4

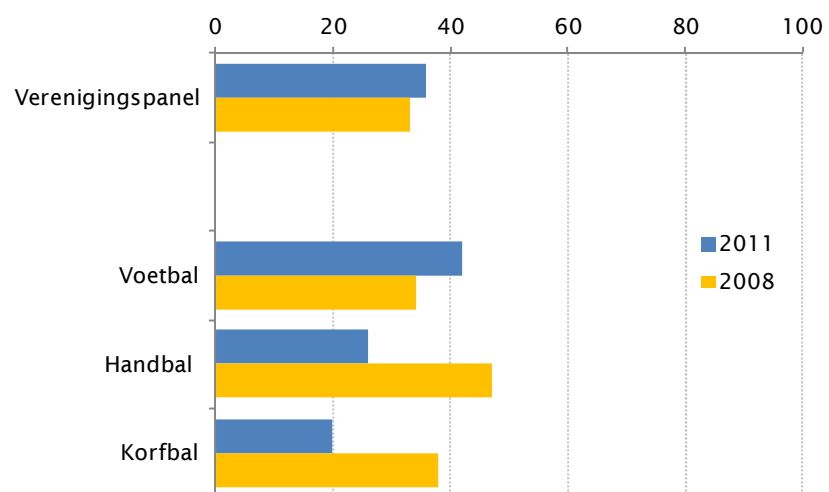
Ruim de helft van de bestuurders van de zwemclubs (55%) ziet dat betrokkenen hun lidmaatschap hebben opgezegd in geval van het niet naar tevredenheid afhandelen van klachten en meldingen (figuur 3.9). Ook bij de ijshockeyverenigingen zien de bestuurders deze reactie significant vaker (75%) dan bij bijvoorbeeld de korfbalclubs (20%).

Figuur 3.10 Opzeggen lidmaatschap wanneer klachten niet naar tevredenheid worden afgehandeld (percentage verenigingen)

In vergelijking met de vorige meting zijn de reacties van de betrokkenen, in de ogen van de verenigingsbestuurders, nauwelijks veranderd. De meest genoemde reactie bij alle verenigingen blijft “Ze hebben zich erbij neergelegd”, gevolgd door “kritiek blijven uiten op de vereniging” en “verminderde betrokkenheid”. Bij voetbalclubs zien we een lichte stijging van het aantal clubs dat aangeeft dat het lidmaatschap wordt opgezegd (figuur 3.10). Terwijl we bij andere SSR-bonden juist een daling constateren in dergelijke reacties.

Figuur 3.11 Opzeggen lidmaatschap wanneer klachten niet naar tevredenheid worden afgehandeld, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

4. Preventie

Dit hoofdstuk behandelt een aantal zaken betreffende preventie. Aan de orde komen: de binnen de vereniging aanwezige regelingen ten aanzien van onwenselijk gedrag, de manieren waarop de vereniging specifiek aandacht besteedt aan het bevorderen van correct gedrag, de manieren waarop de vereniging de regels en eventuele overtredingen daarvan bespreekbaar maakt met betrokkenen (leden, ouders, trainer). Ook worden de resultaten gepresenteerd wat betreft het gebruik van ondersteuning en/of materiaal aangereikt door andere organisaties. Tevens wordt aandacht besteed aan het op de hoogte zijn van en het gebruik van hulpmiddelen door de vereniging. Het hoofdstuk sluit af met het bespreken van de aanpak van onwenselijke praktijken met bestuurders van andere verenigingen en het al dan niet gewezen worden op maatregelen die door andere succesvol werden toegepast.

4.1 Preventieve maatregelen

Binnen verenigingen zijn verschillende regelingen ten aanzien van preventie van onwenselijk gedrag aanwezig. Een klein deel van de sportverenigingen heeft geen enkele regel ter beschikking (tabel 4.1). Huisregels, gedragscode/ gedragsregels komen het meest voor bij verenigingen. Twee derde van de SSR-verenigingen heeft huisregels ten aanzien van (onwenselijk) gedrag in de vereniging. Bij de panelverenigingen ligt dit percentage significant lager en bedraagt 59 procent. De SSR-verenigingen beschikken vaker over de verschillende regelingen in hun club dan de panelverenigingen. Eén van de doelen van het programma SSR was om het thema Sportiviteit & Respect steviger te verankeren in onder andere spel- en gedragsregels. Aan die doelstelling is, in ieder geval ten aanzien van gedragsregels hard gewerkt en ook wat bereikt (zie tabel 4.1). Maar ook de toename in regelingen (zie figuur 4.3) getuigt daarvan. Vier vijfde van de verenigingen beschikt anno 2011 over een regeling waarin het thema sportiviteit verankerd is.

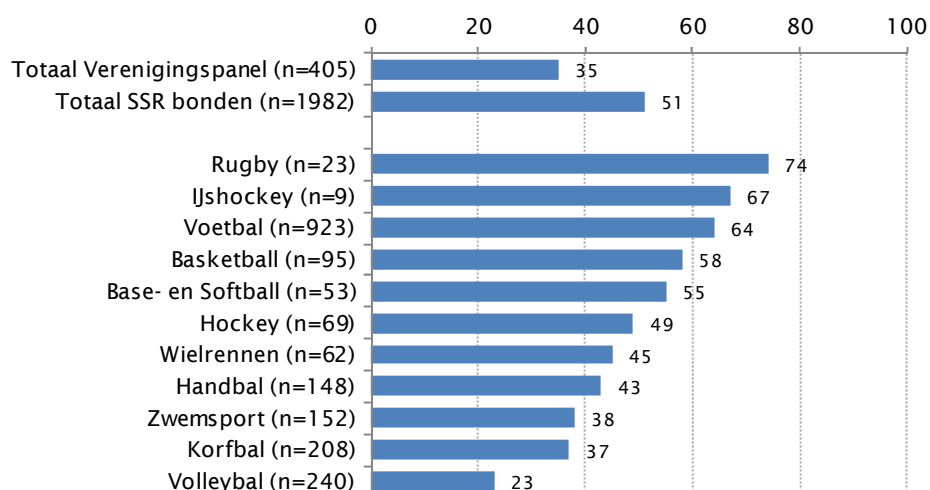
Tabel 4.1 Aanwezige regelingen t.a.v. (onwenselijk) gedrag (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigingspanel (n=405)	Totaal SSR bonden (n=1982)
Huisregels	59	64*
Gedragsregels opgenomen in statuten en/of huishoudelijk reglement	42	45
Een gedragscode / gedragsregels	35	51*
Andere afspraken op papier over waarden en normen, namelijk	8	16*
Een eigen tuchtreglement	8	13*
Een klachtenregeling	8	13*
Geen enkele van de genoemde regels	18	15

Wat betreft de overige afspraken over waarden en normen die verenigingen op papier hebben gezet, noemen de verenigingsbestuurders onder andere het feit dat deze zijn opgenomen in een beleidsplan (algemeen, jeugd, vrijwilligers, kantine) en in convenanten. Ook geven verenigingen aan het aan te kaarten in het clubblad of via informatieboekjes/-brieven. Wat minder verenigingen geven aan het op de website te noemen. Afspraken worden ook aan de orde gesteld in besturen/commissies, bij begeleidend kader (trainers, coaches, begeleiders) en in wat minder mate in het team, bij een vertrouwenspersoon en bij ouders.

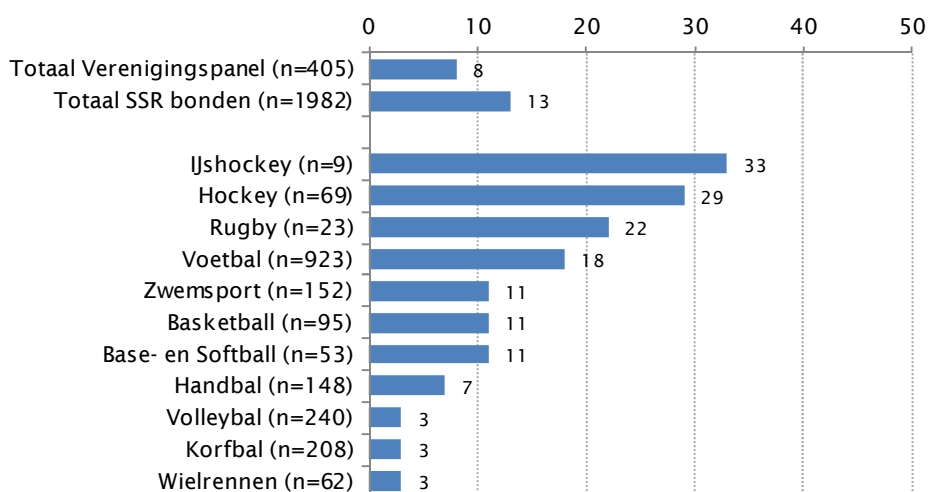
De rugbyclubs hebben significant vaker een gedragscode/gedragsregels dan bijvoorbeeld de wielrenclubs en de zwemverenigingen (74% tegenover respectievelijk 45% en 38%) (figuur 4.1). Een kwart van de bestuurders van de volleybalclubs geeft aan deze regeling binnen de vereniging te hebben.

Figuur 4.1 Aanwezige regeling t.a.v. (onwenselijk) gedrag: een gedragscode/gedragsregels (percentage verenigingen)

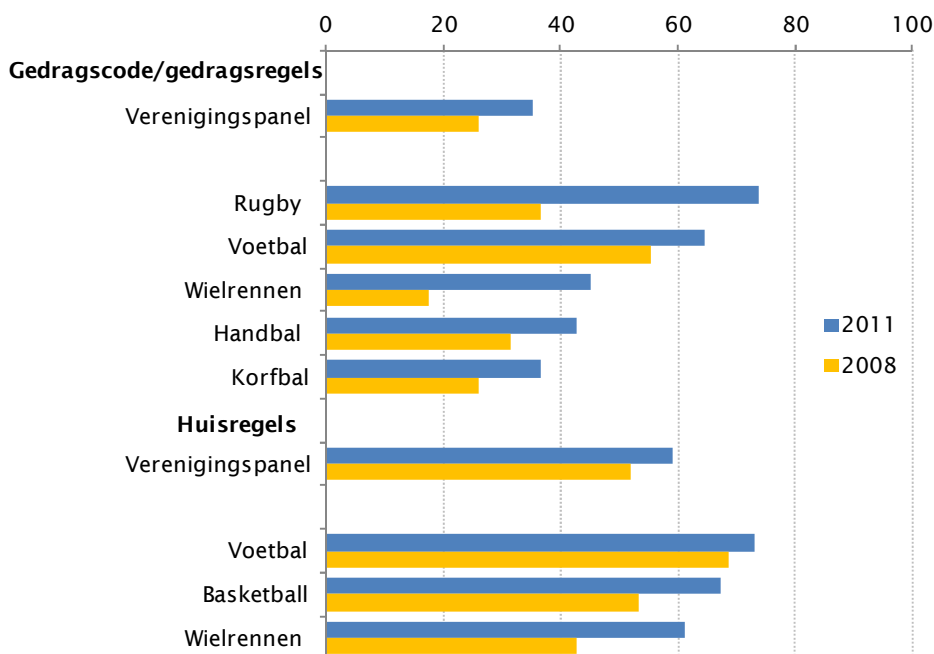
Een derde van de ijshockeyclubs beschikt over een eigen tuchtreglement (figuur 4.2). Van de hockeyverenigingen heeft 29 procent een dergelijk reglement. Bij de volleybal-, korfbal- en wielrenverenigingen ligt dit percentage significant lager en bedraagt drie procent.

Figuur 4.2 Aanwezige regeling t.a.v. (onwenselijk) gedrag: een eigen tuchtreglement (percentage verenigingen)

De afgelopen jaren zijn er meer verenigingen bij gekomen die over één of meer regelingen beschikken. Bij de panelverenigingen, de handbal- en wielrenverenigingen is sprake van een significante stijging ten opzichte van de 0-meting. Er zijn met name de laatste jaren meer verenigingen bijgekomen die beschikken over een gedragscode/gedragsregels en huisregels (figuur 4.3). In het programma SSR is aandacht geweest voor de verankering van sportiviteit en respect in spel- en gedragsregels. Dat heeft blijkbaar zijn uitwerking niet gemist gezien de toename aan gedragsregelingen bij de SSR-verenigingen. Maar blijkbaar wordt het breder gedragen aangezien veranderingen zich niet alleen bij de SSR-verenigingen maar ook bij de panelverenigingen voordoen. Op deze manier kan sportiviteit en respect ook bespreekbaar gemaakt worden in de vereniging. Dit sluit aan bij een van de aanbevelingen uit ‘Weinig over de schreef’. Het opstellen van huisregels wordt over het algemeen als een goed middel gezien om mensen tijdig en beter te informeren over de regels waaraan men zich moet houden teneinde ongewens gedrag te voorkomen.

Figuur 4.3 Aanwezige regeling t.a.v. (onwenselijk) gedrag: gedragscode/gedragsregels en huisregels, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

Bevorderen correct gedrag in de vereniging

Er zijn verschillende manieren waarop verenigingen specifiek aandacht kunnen besteden aan het bevorderen van correct gedrag. Vrijwel alle verenigingsbestuurders geven aan dat tegenstanders en wedstrijdleiding netjes worden ontvangen (tabel 4.2). Ook het aanspreken op het niet netjes gedragen wordt door bijna alle verenigingen gedaan. Bij significant meer panelverenigingen dan SSR-verenigingen is roken niet toegestaan in/op de accommodatie (79% tegenover 73%). Ook vinden relatief meer panelverenigingen dat leden de spel-/wedstrijdregels moeten leren kennen (bijvoorbeeld via een spelregelcursus). Bij de panelverenigingen worden verenigingsofficials vaker regelmatig bijgeschoold in hun kennis van spelregels en/of wedstrijdreglementen en wordt vaker aangegeven dat er alleen gediplomeerde trainers worden aangenomen.

Van de SSR-verenigingen geeft drie kwart aan dat er met trainers afspraken worden gemaakt over hun gedrag. Bij de panelverenigingen ligt dit percentage lager, 65 procent. Relatief meer SSR-verenigingen steken veel energie in het werven en opleiden van scheidsrechters en/of juryleden. Bij deze verenigingen zijn relatief vaker kluisjes beschikbaar voor het opbergen van spullen dan bij de panelverenigingen.

Er wordt over het algemeen niet veel gebruik gemaakt van cameratoezicht op het parkeerterrein.

Tabel 4.2 Wijzen waarop de vereniging specifiek aandacht besteedt aan het bevorderen van correct gedrag (ja-antwoorden indien van toepassing) (percentage verenigingen)

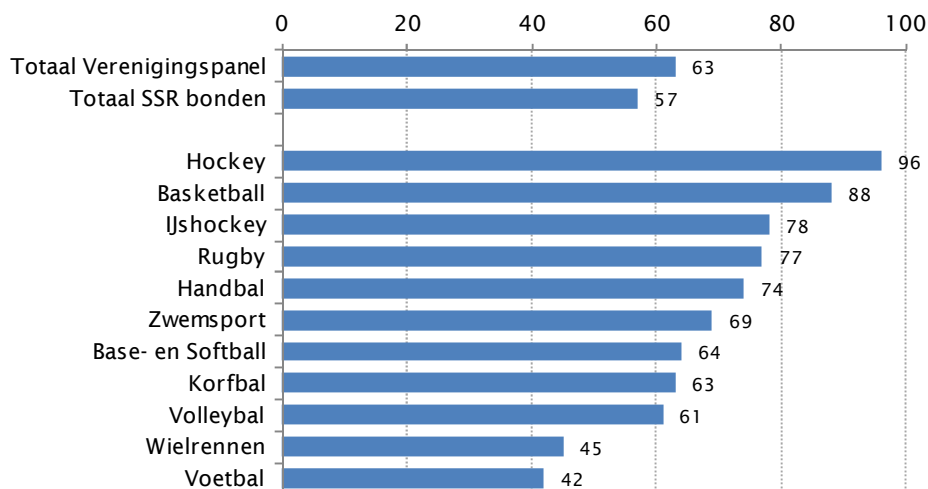
	Totaal Verenigingspanel	Totaal SSR bonden
De tegenstanders worden netjes ontvangen	98	97
De wedstrijdleiding wordt netjes ontvangen	98	97
Je wordt er op aangesproken als je je niet netjes gedraagt	96	97
Roken is niet toegestaan in/op de accommodatie	79*	73
Roken is niet toegestaan in de accommodatie op tijden dat de jeugd sport	78	74
Op de training is er regelmatig aandacht voor respect hebben voor elkaar	75	74
Er is een bestuurslid/beheerder/manager aanwezig om klachten mee te bespreken	75	79
Er wordt naar de leeftijd gevraagd bij de alcoholverkoop	75	78
Met trainers worden afspraken gemaakt over hun gedrag	65	76*
Leden moeten de spel/wedstrijdregels leren kennen (bijvoorbeeld via een spelregelcursus)	63*	57
Op tijden dat de jeugd sport, wordt er geen alcohol geschonken	58	63
Verenigingsofficials worden regelmatig bijgeschoold in hun kennis van spelregels en/of wedstrijdreglementen	55*	47
Er wordt veel energie gestoken in het werven en opleiden van scheidsrechters en/of juryleden	52	67*
Er worden alleen gediplomeerde trainers aangenomen	44*	17
Er is een vertrouwenspersoon benoemd voor het bespreken van seksuele intimidatie	25	24
Er zijn kluisjes beschikbaar om je spullen in te stoppen	23	30*
Sportief gedrag wordt beloond	21	26
Er is cameratoezicht in de sportaccommodatie	14	19
Er is cameratoezicht op het parkeerterrein	5	7

De wijzen waarop verenigingen aandacht besteden aan het bevorderen van correct gedrag zijn nogal verschillend per sportbond, tak van sport. In de volgende figuren worden een aantal maatregelen gepresenteerd die door de verenigingen worden ingezet waarbij duidelijke verschillen zijn tussen SSR-bonden.

Kennen van spel-/wedstrijdregels

Bijna alle bestuurders van de hockeyverenigingen vinden dat de leden de spel-/wedstrijdregels moeten leren kennen, bijvoorbeeld via een spelregelcursus (figuur 4.4). De bestuurders van de meeste basketballverenigingen delen deze mening. De percentages liggen significant lager bij bijvoorbeeld de wielren- en de voetbalverenigingen (respectievelijk 45% en 42%).

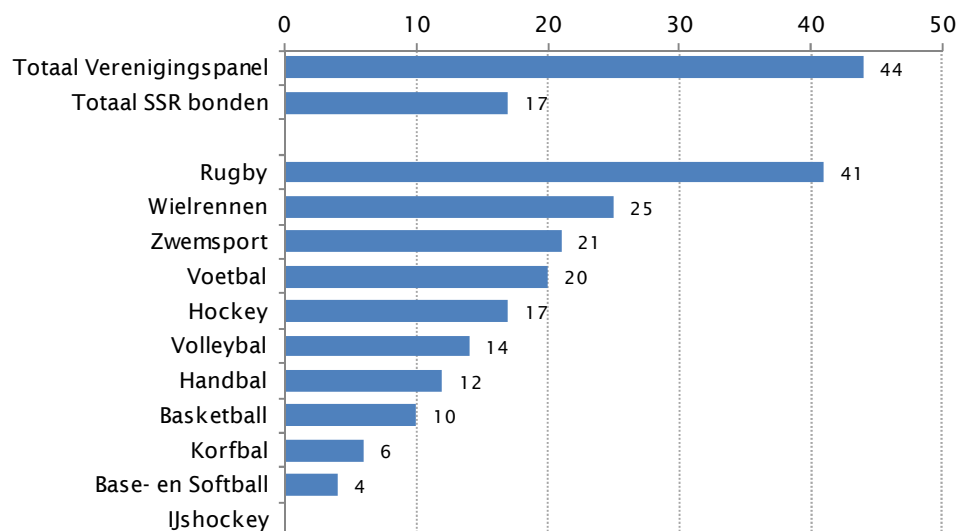
Figuur 4.4 Leden moeten de spel-/wedstrijdregels leren kennen (bijvoorbeeld via een spelregelcursus) (ja-antwoorden indien van toepassing) (percentage verenigingen)

Aannemen gediplomeerde trainers

Vier op de tien bestuurders van de rugbyclubs geven aan dat er alleen gediplomeerde trainers worden aangenomen (figuur 4.5). Voor de wielrenclubs bedraagt dit een kwart. Dit komt significant minder voor bij bijvoorbeeld de korfbal- en de base- en softballclubs (respectievelijk 6% en 4%).

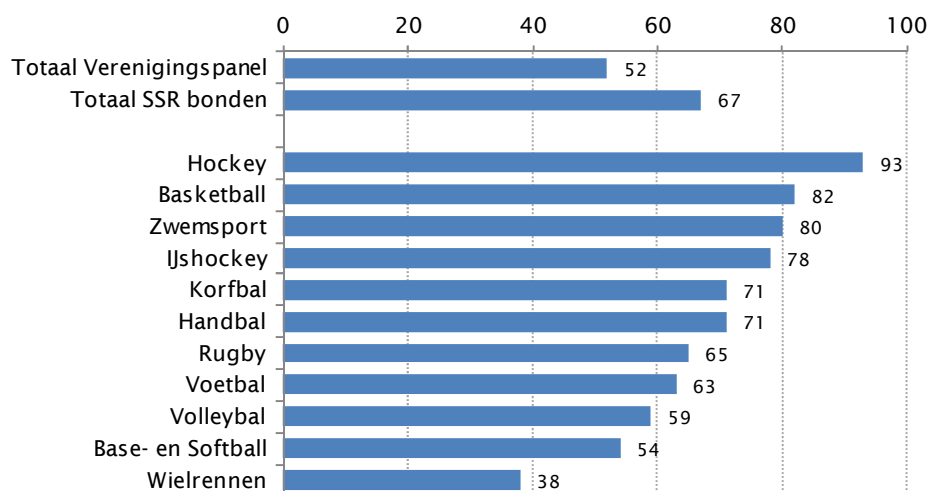
Figuur 4.5 Er worden alleen gediplomeerde trainers aangenomen (ja-antwoorden indien van toepassing) (percentage verenigingen)

Werven en opleiden scheidsrechters/juryleden

Bij vrijwel alle hockeyverenigingen (93%) en de meeste basketball- en zwemclubs (respectievelijk 82% en 80%) wordt veel energie gestoken in het werven en opleiden van scheidsrechters en/of juryleden (figuur 4.6). Bij bijvoorbeeld de base- en softball- en de wielrenclubs ligt dit percentage significant lager (respectievelijk 54% en 38%).

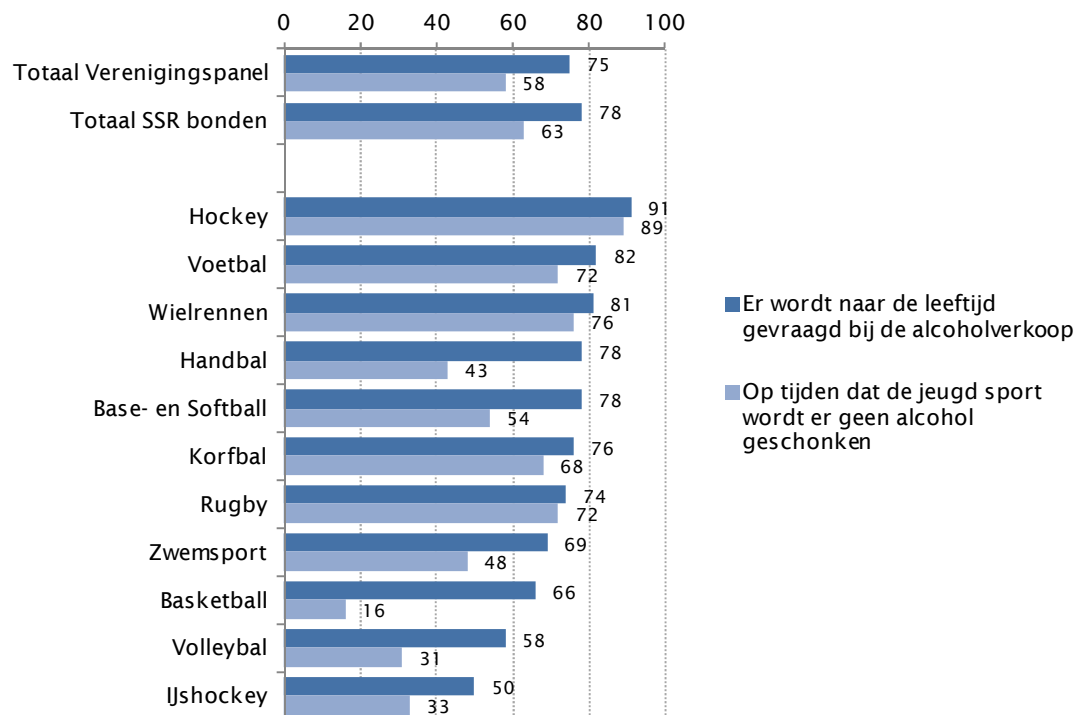
Figuur 4.6 Er wordt veel energie gestoken in het werven en opleiden van scheidsrechters en/of juryleden (ja-antwoorden indien van toepassing) (percentage verenigingen)

Alcohol schenken

Van de hockeyverenigingen vraagt 91 procent naar de leeftijd bij alcoholverkoop (figuur 4.7), bij 89 procent van de hockeyclubs wordt er geen alcohol geschonken op tijden dat de jeugd sport. Bij de basketballverenigingen ligt het percentage ‘niet schenken van alcohol op tijden dat de jeugd sport’ op 16 procent, dus significant lager.

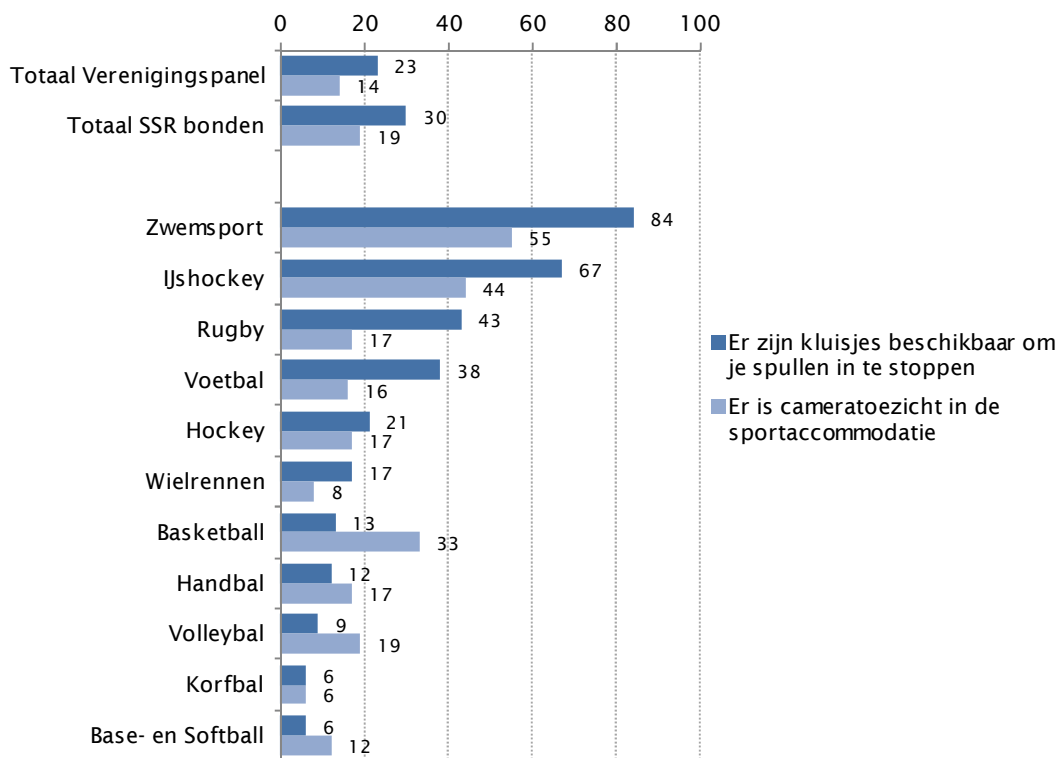
Figuur 4.7 Alcohol (ja-antwoorden indien van toepassing) (percentage verenigingen)

Kluisjes en cameratoezicht

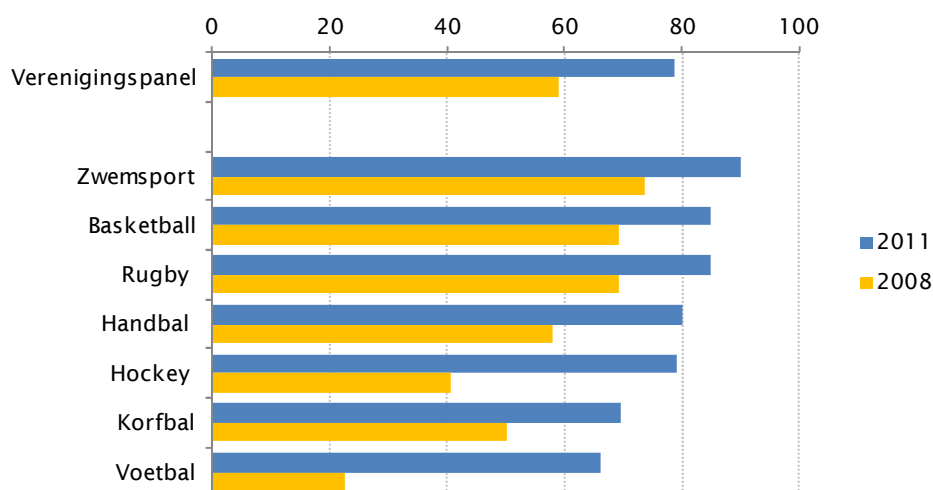
Inherent aan de zwemsport is dat er kluisjes beschikbaar zijn om spullen in te stoppen. Dit blijkt bij 84 procent van de zwemverenigingen het geval te zijn (figuur 4.8). Bij twee derde van de ijshockeyclubs is dit ook het geval. Ook het cameratoezicht in de accommodatie blijkt bij de zwemverenigingen het meeste voor te komen (55%).

Figuur 4.8 Kluisjes en cameratoezicht (ja-antwoorden indien van toepassing) (percentage verenigingen)

Er is weinig veranderd in de manieren waarop verenigingen specifiek aandacht besteden aan het bevorderen van correct gedrag de afgelopen jaren (Bijlage 4, tabel b4.2). Bij bijna alle verenigingen wordt de tegenstander en de wedstrijdleiding netjes ontvangen en wordt je aangesproken als je je niet netjes gedraagt. Sinds het rookverbod is er wel wat veranderd bij de verenigingen. Bij zeer veel verenigingen is het inmiddels niet toegestaan om in/op de accommodatie te roken (figuur 4.9).

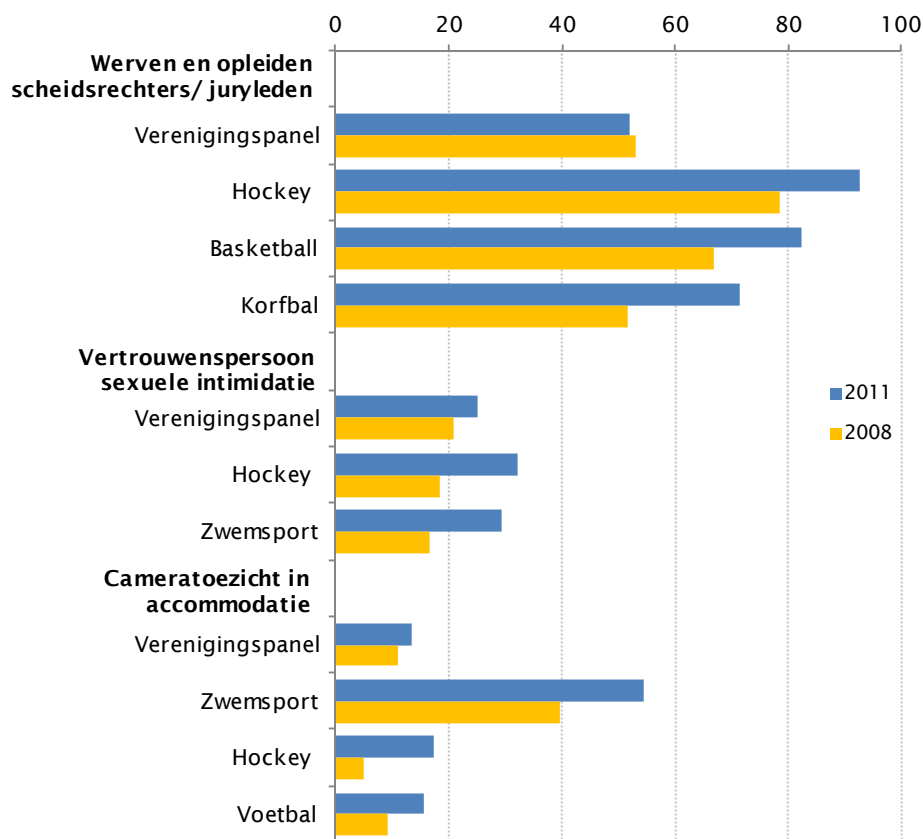
Figuur 4.9 Bevorderen van correct gedrag: roken is niet toegestaan in/op de accommodatie, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

Er wordt bij verenigingen sinds 2008 meer energie gestoken in het werven en opleiden van scheidsrechters en/of juryleden. Een paar SSR-bonden laten duidelijk verschillen zien (figuur 4.10). Dit sluit goed aan bij één van de doelstellingen van het programma, het verankeren van het thema Sportiviteit & Respect in kaderopleidingen en vergroten van de kwaliteit van het arbitrerend kader.

Daarnaast is het cameratoezicht in/op de accommodatie wat toegenomen en is er toegenomen aandacht voor seksuele intimidatie (er is een vertrouwenspersoon benoemd voor het bespreken van seksuele intimidatie). Dat laatste wordt bij slechts bij een paar bonden echt duidelijk.

Figuur 4.10 Bevorderen van correct gedrag door..., vergelijking metingen (percentage verenigingen)

Besprekbaar maken van (overtredingen van) regels

Verenigingen kunnen op verschillende manieren de regels en eventuele overtredingen daarvan besprekbaar maken met betrokkenen (leden, ouders, trainer). De meeste verenigingen maken de regels en eventuele overtredingen daarvan besprekbaar met betrokkenen bij vergaderingen, tijdens trainingen en wedstrijden en tijdens informatieavonden voor ouders, leden, supporters (tabel 4.3). Ook 'langs de lijn' en in interne trainersopleidingen blijken manieren te zijn die veel verenigingen toepassen. Een specifieke campagne op het gebied van onwenselijk gedrag komt het minste voor. Alle in de tabel genoemde manieren (behalve 'in het clubblad') komen significant vaker bij de SSR-verenigingen voor dan bij de panelverenigingen. Het programma SSR draait om het besprekbaar maken van (on)gewenst gedrag op en rondom het sportveld om een daadwerkelijk een mentaliteitsverandering te bewerkstelligen. Dan mag je verwachten dat SSR-verenigingen meer gebruikmaken van alle genoemde manieren. Maar ook veel verenigingen buiten het programma maken gebruik van verschillende manieren om (on)gewenst gedrag bespreek te maken.

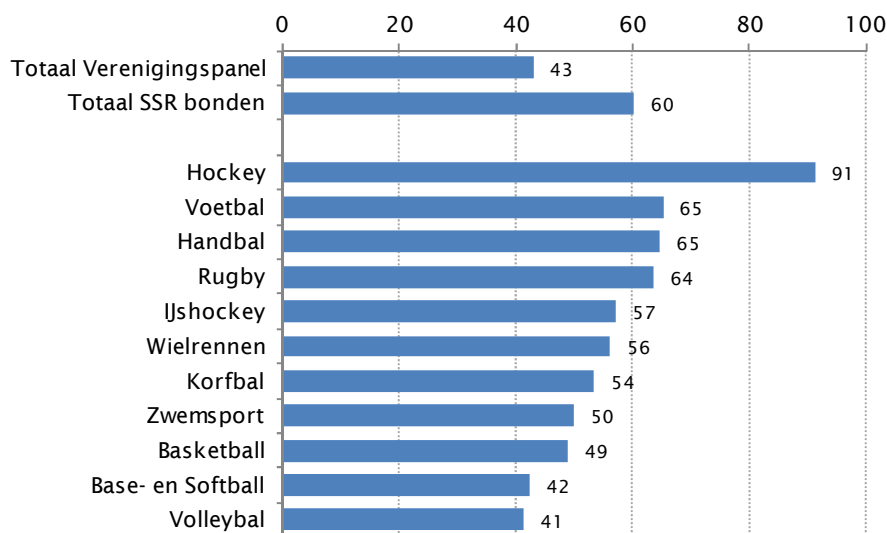
Tabel 4.3 Manieren waarop de vereniging de regels en eventuele overtredingen daarvan bespreekbaar maakt met betrokkenen (leden, ouders, trainer) (percentage verenigingen, indien van toepassing)

	Totaal Verenigingspanel	Totaal SSR bonden
Bij vergaderingen	92	95*
Tijdens trainingen & wedstrijden	88	94*
Tijdens informatieavonden voor ouders, leden, supporters'	84	90*
Langs 'de lijn'	79	89*
In interne trainersopleidingen	76	86*
In het clubblad	75	79
In contracten en taakbeschrijvingen van kaderleden	63	72*
Op onze website	61	78*
Bij een specifieke campagne op dit gebied	43	60*

Campagne

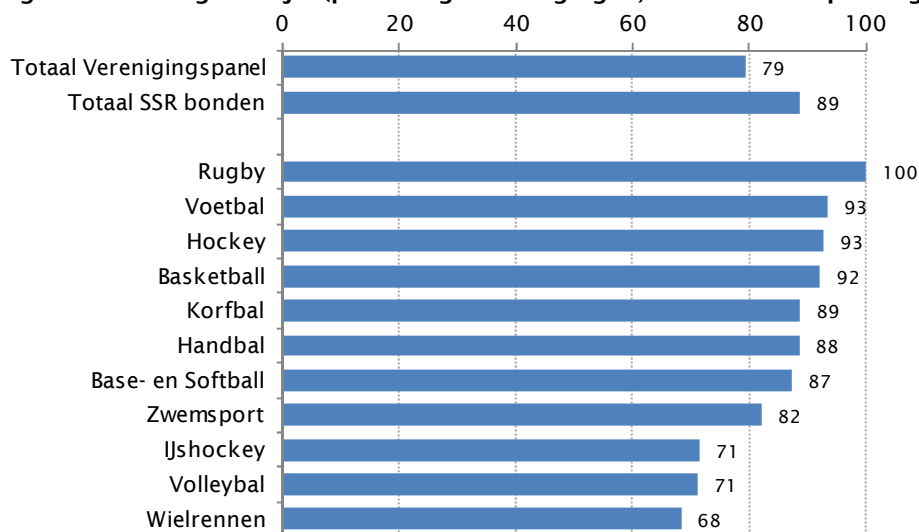
Significant meer hockeyverenigingen (91%) dan base- en softball- en volleybalverenigingen (respectievelijk 42% en 41%) maken de regels en eventuele overtredingen daarvan bespreekbaar met betrokkenen bij een specifieke campagne op dit gebied (figuur 4.11).

Figuur 4.11 Specifieke campagne (percentage verenigingen, indien van toepassing)

'Langs de lijn'

Alle rugbyverenigingen en bijna alle voetbal-, hockey- en basketballverenigingen maken de regels en eventuele overtredingen daarvan 'langs de lijn' bespreekbaar met betrokkenen (figuur 4.12). Dit is bij twee derde van de wielrenverenigingen het geval.

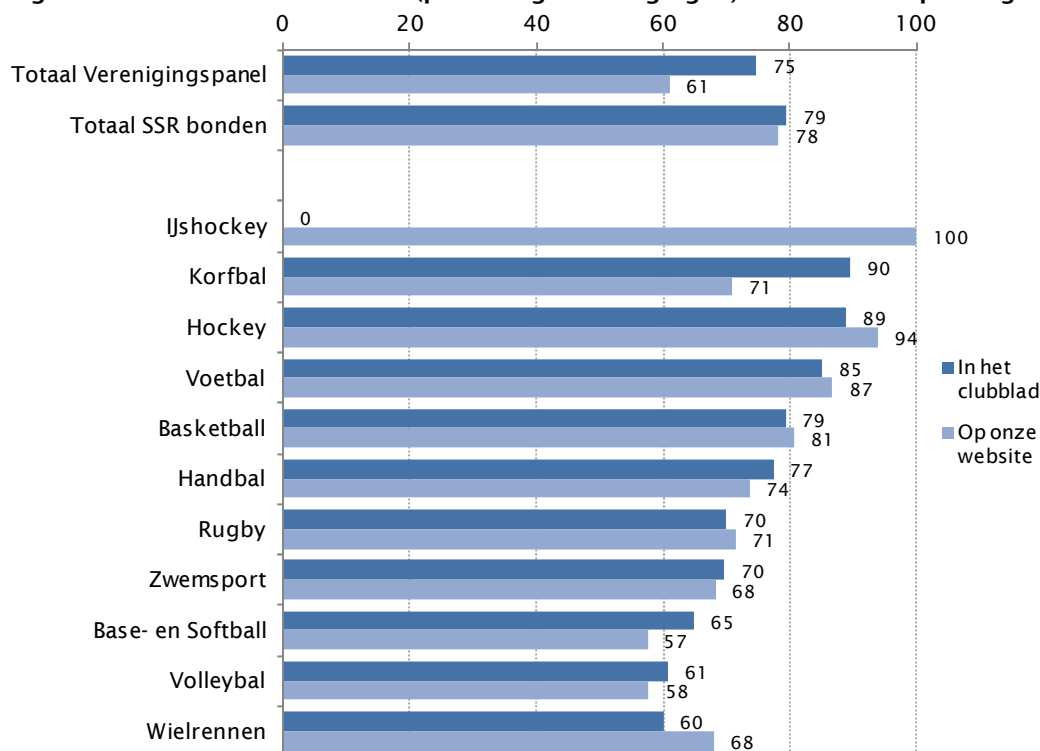
Figuur 4.12 'Langs de lijn' (percentage verenigingen, indien van toepassing)

Clubblad en website

Vrijwel alle korfbalverenigingen (90%) zetten het clubblad in als manier om de regels en eventuele overtredingen daarvan bespreekbaar te maken met betrokkenen (figuur 4.13). Dit is ook het geval bij de meeste hockeyverenigingen (89%) en voetbalverenigingen (85%). Bij bijvoorbeeld de volleybal- en de wielrenclubs ligt dit percentage significant lager en bedraagt respectievelijk 61 procent en 60 procent.

Alle bestuurders van de ijshockeyverenigingen hebben aangegeven de website te gebruiken om de regels en eventuele overtredingen daarvan bespreekbaar te maken met betrokkenen. Dit is ook bij bijna alle hockeyverenigingen het geval (90%) en bij de meeste voetbal- en basketbalclubs. Bij de volleybalverenigingen en de base- en softballverenigingen wordt de website hiervoor relatief minder vaak ingezet (respectievelijk 58% en 57%).

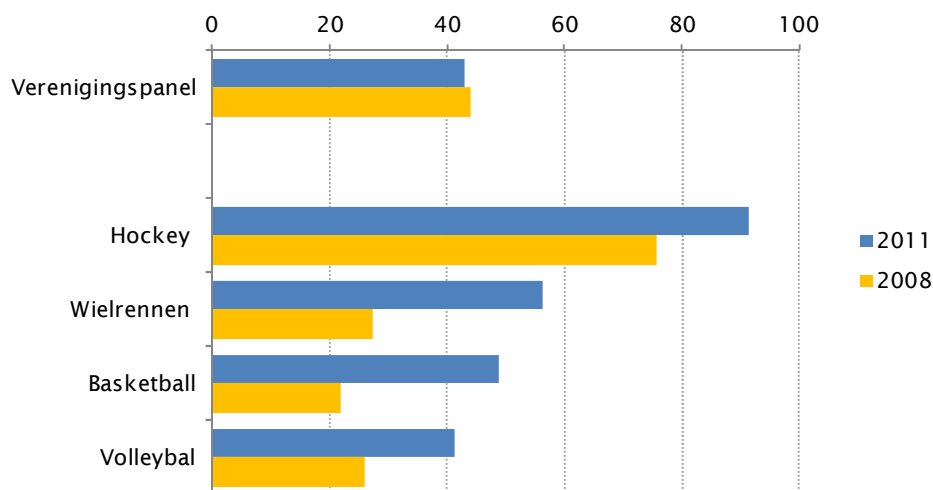
Figuur 4.13 Clubblad en website (percentage verenigingen, indien van toepassing)

De verenigingen brengen nog steeds op dezelfde manieren de regels en overtredingen daarvan onder de aandacht van hun leden, de ouders en trainers als een aantal jaar geleden (Bijlage 4, tabel b4.3). De meest genoemde activiteiten zijn: bij vergaderingen, tijdens trainingen en wedstrijden en tijdens informatieavonden voor ouders, leden, supporters.

Wel zijn er meer SSR-verenigingen de afgelopen jaren gebruik gaan maken van een specifieke campagne om regels en overtredingen onder de aandacht te brengen (figuur 4.14). Bij hockey, wielrennen, basketball en volleybal zien we significante verschillen ten opzichte van de vorige meting. De SSR-bonden hebben allemaal op hun eigen wijze invulling gegeven aan de promotie van Sportiviteit & Respect bij de aangesloten verenigingen (Smits en Van Kalmthout, 2012). Bij een aantal bonden heeft dat tot significante verschuivingen geleid in het gebruik van campagnes door verenigingen (figuur 4.14).

Figuur 4.14 Middels een specifieke campagne de regels en eventuele overtredingen daarvan bespreekbaar maken met betrokkenen (leden, ouders, trainer), vergelijking metingen (percentage verenigingen, indien van toepassing)

4.2 Gebruik ondersteuningsmateriaal

Organisaties zoals de sportbonden, NOC*NSF en de NSA bieden ondersteuning en/of materiaal aan sportverenigingen ter voorkoming van ongewenste praktijken. Van de panelverenigingen heeft ruim de helft (57%) in de afgelopen jaren geen activiteiten ondernomen die gericht zijn op het voorkómen van ongewenste praktijken (tabel 4.4). Dit percentage ligt bij de SSR-verenigingen significant lager (34%). SSR-verenigingen hebben de afgelopen jaren meer activiteiten ondernomen.

Daarbij wordt nog lang niet altijd gebruikgemaakt van ondersteuning(smateriaal) van derden. Eén op de vijf SSR-verenigingen heeft gebruik gemaakt van de ondersteuning. Dat is significant meer dan de panelverenigingen (10%). Het programma heeft zijn uitwerking niet gemist.

Veel SSR-bonden hebben in het kader van het programma ondersteuningsmateriaal samengesteld in nauw overleg met de verenigingsbestuurders, zodat de 'tools' afgestemd zijn op de vragen, wensen en behoeften van de verenigingen (Smits en Van Kalmthout, 2012).

Tabel 4.4 Gebruik van ondersteuning en/of materiaal aangereikt door organisaties zoals NOC*NSF, NCSU, NKS, NSA, sportbond e.d. gericht op het voorkómen van ongewenste praktijken (percentage verenigingen)

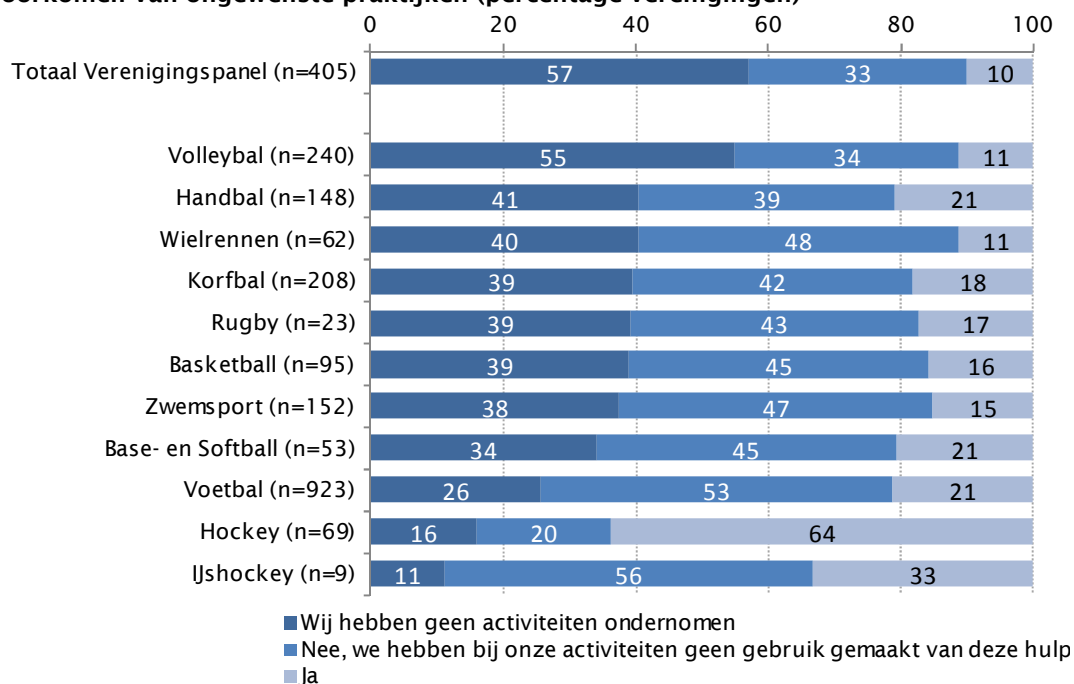
	Totaal Verenigingspanel (n=405)	Totaal SSR bonden (n=1 982)
Geen activiteiten ondernomen	57*	34
Nee, bij activiteiten geen gebruik gemaakt van deze hulp	33	46*
Ja	10	20*

Twee derde van de bestuurders van de hockeyverenigingen geeft aan gebruik gemaakt te hebben van ondersteuning en/of materiaal aangereikt door andere organisaties wanneer de vereniging in de afgelopen jaren activiteiten heeft ondernomen gericht op het voorkómen van ongewenste praktijken (figuur 4.15). Dit percentage ligt significant hoger dan bij de verenigingen van alle andere takken van sport, uitgezonderd de ijshockeyclubs. Bij de volleybal- en de wielrenclubs bedraagt dit percentage elf procent.

Ruim de helft van de ijshockeyverenigingen (56%) en de helft van de voetbalverenigingen (53%) hebben bij de activiteiten geen gebruik gemaakt van de genoemde hulp.

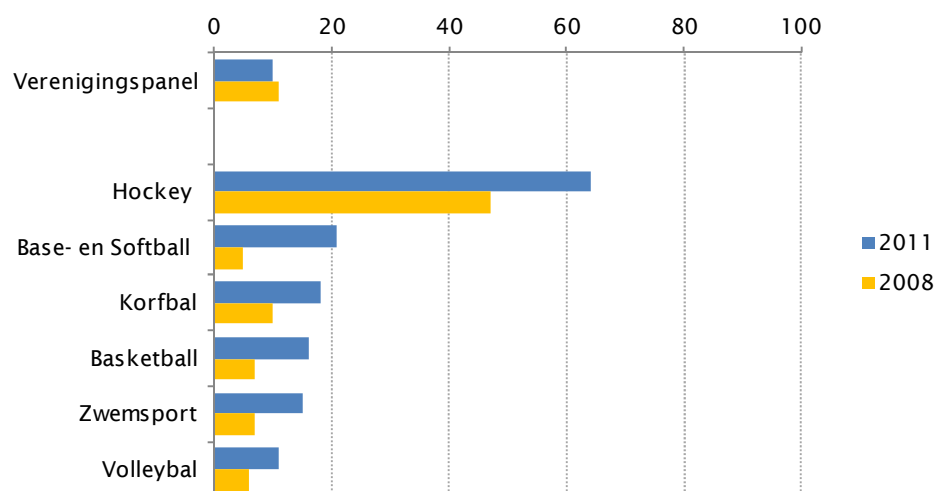
Bij de volleybalverenigingen geeft 55 procent van de bestuurders aan geen activiteiten ondernomen te hebben gericht op het voorkómen van ongewenste praktijken. Dit percentage ligt significant hoger dan bij bijvoorbeeld de hockeyverenigingen (16%).

Figuur 4.15 Gebruik van ondersteuning en/of materiaal aangereikt door andere organisaties zoals NOC*NSF, NCSU, NKS, NSA, sportbond e.d., gericht op het voorkómen van ongewenste praktijken (percentage verenigingen)

Bij vrijwel alle SSR-bonden zijn verenigingen meer gebruik gaan maken van ondersteuning door organisaties als de eigen bond, NOC*NSF of NSA. De figuur (4.16) laat zien bij welke bonden er sprake is van een significante stijging van het aandeel verenigingen dat gebruikmaakt van ondersteuning(s materiaal) sinds de vorige meting in 2008. De verwachting is dat het komende jaar nog meer SSR-verenigingen gebruik gaan maken van ondersteuningsmateriaal aangezien bonden nog bezig zijn met het samenstellen en uitrollen van hun ondersteuningsmateriaal in een ‘Toolkit’ voor verenigingen. Het ontwerpen van een toolkit op maat is ook een van de aanbevelingen bij de evaluatie van de actieplannen Sportiviteit & Respect van de SSR-bonden (Smits en Van Kalmthout, 2012).

Figuur 4.16 Gebruik van ondersteuning en/of materiaal aangereikt door organisaties zoals NOC*NSF, NCSU, NKS, NSA, sportbond e.d., gericht op het voorkómen van ongewenste praktijken, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

Ondersteuningsorganisaties

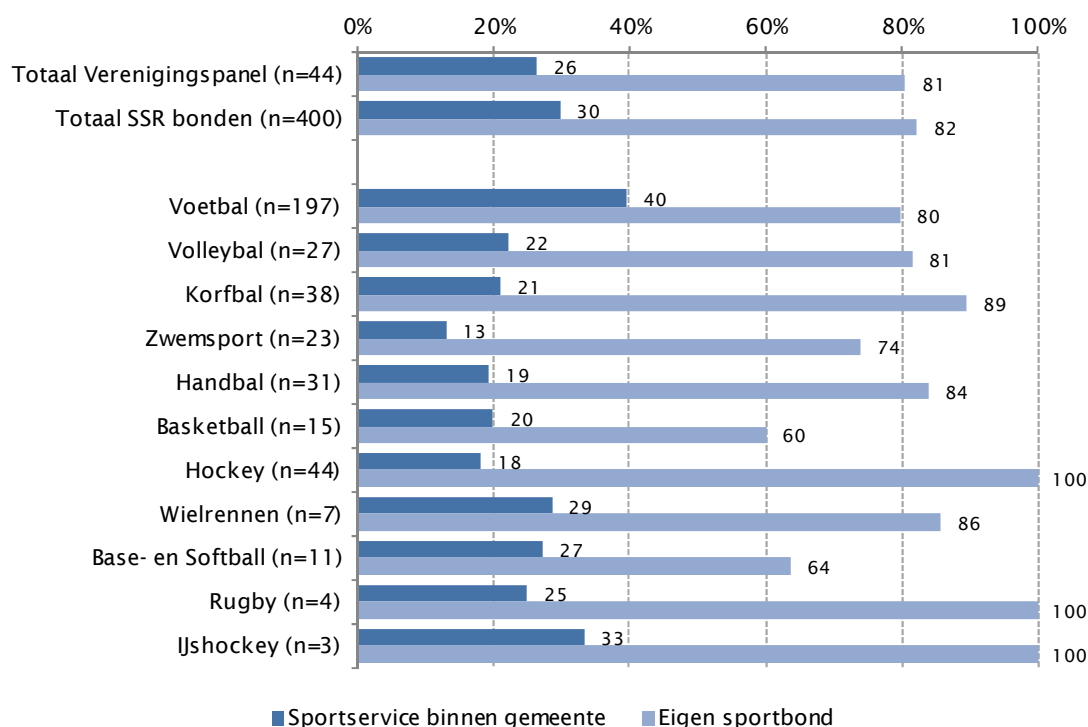
De meeste verenigingen hebben ondersteuning en advies ontvangen van de eigen sportbond (zie tabel 4.5). De minste ondersteuning en advies ontvangen verenigingen van de NSA/NCSU/NKS/NCS en de provinciale sportraad.

Tabel 4.5 Organisaties waarvan vereniging ondersteuning en advies heeft ontvangen (percentage verenigingen dat ondersteuning heeft ontvangen)

	Totaal Verenigingspanel (n=44)	Totaal SSR bonden (n=400)
Eigen sportbond	81	82
NOC*NSF	42	33
Sportservice binnen gemeente	26	30
Provinciale sportraad	6	3
NSA / NCSU / NKS / NCS		8
Anders, namelijk	18	8

Alle ijshockey-, rugby- en hockeyverenigingen (die van ondersteuning gebruik gemaakt hebben) hebben ondersteuning en advies ontvangen van de eigen sportbond (zie figuur 4.17). Ook bij de korfbalclubs ligt dit percentage hoog en bedraagt 89 procent. Van de basketballclubs geeft zestig procent aan ondersteuning van de eigen sportbond te hebben ontvangen. Vier op de tien voetbalclubs hebben vanuit de sportservice binnen de gemeente ondersteuning en advies ontvangen. Dit zijn er significant meer dan bij bijvoorbeeld de zwemverenigingen, waar dit percentage dertien procent bedraagt.

Figuur 4.17 Organisaties waarvan vereniging ondersteuning en advies heeft ontvangen (percentage verenigingen)

Ten aanzien van de vorige meting zijn er geen noemenswaardige veranderingen ten aanzien van de organisaties waar verenigingen van gebruikmaken voor ondersteuning. Aangezien meer verenigingen gebruik zijn gaan maken van ondersteuning en zij meer middels campagnes regels en overtredingen communiceren, zou je verwachten dat ze misschien de eigen bond meer zouden raadplegen. Maar dat blijkt niet uit deze gegevens. Er zijn wel wat verschuivingen maar deze zijn niet statistisch significant (bijlage 3 tabel b4.5). De verwachting is dat door de uitbreiding van ondersteuningsmaterialen in de nabije toekomst, als uitvloeisel van het programma wel significante verschuivingen zullen plaatsvinden.

Bekendheid hulpmiddelen

In de afgelopen jaren zijn er door organisaties als NOC*NSF, NSA, SIRE, NCS en NKS verschillende hulpmiddelen voor sportverenigingen ontwikkeld op het gebied van sportiviteit en respect. Twee derde van de bestuurders van de panelverenigingen kent een of meer hulpmiddelen (tabel 4.6). Bij de SSR-verenigingen ligt dit percentage significant hoger en bedraagt 83 procent. SSR-verenigingen zijn beter op de hoogte van de beschikbare hulpmiddelen. SSR-verenigingen ondernemen vaker activiteiten gericht op het voorkómen van onwenselijk gedrag dan panelverenigingen (zie tabel 4.4). Ook de SSR-bonden maken gebruik van ontwikkelde materialen bijvoorbeeld ‘Positief Coachen’. SSR-verenigingen zijn bewuster bezig met het thema Sportiviteit & Respect en dat komt ook tot uiting in het bekend zijn met bestaande hulpmiddelen op dat terrein. De bekendste hulpmiddelen bij verenigingen zijn de SIRE-campagnes en de regelingen rondom Verantwoord Alcohol schenken. Dat SSR-verenigingen beter bekend zijn met de

regelingen over Verantwoord Alcohol schenken komt voornamelijk door het feit dat zij vaker beschikken over een eigen kantine dan de panelverenigingen.

Tabel 4.6 Op de hoogte zijn van het bestaan van hulpmiddelen die in de afgelopen jaren voor sportverenigingen zijn gemaakt (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigingspanel (n=405)	Totaal SSR bonden (n=1982)
SIRE-campagne "Geef kinderen hun spel terug" (2009)	40	57*
SIRE-campagne "Geef kinderen hun spel terug/ Hoe was je week (laat maandag t/m vrijdag op zaterdag thuis)" (2011)	37	58*
Bestuursreglement Verantwoord Alcohol schenken (NOC*NSF)	36	53*
Instructie Verantwoord Alcohol schenken (NOC*NSF)	34	53*
Rookafspraken. wel zo sportief! (NOC*NSF)	25	35*
Kanjer in de sport (werkboek of cursus) (Sportkanjers)	17	23*
Gedragscode Seksuele intimidatie/De weerbare sporter (NOC*NSF)	15	16
Beleidsplan Seksuele intimidatie/De weerbare sporter (NOC*NSF)	14	15
Cursus voor vertrouwens-(contact)personen Seksuele intimidatie/De weerbare sporter (NOC*NSF)	13	12
Workshop "Waarden & Normen in de sport" (NSA)	12	20*
"Positief coachen" theatervoorstelling	12	20*
Model klachtenreglement t.b.v. sportverenigingen (NOC*NSF)	12	16*
Algemene informatie over Seksuele Intimidatie/De weerbare sporter (NOC*NSF)	12	15
Toolkit Drinken is geen sport (NOC*NSF)	11	16*
Handleiding "Ouders aan de kant" (NSA)	10	20*
De Waardevolle Club (NKS)	10	14*
Training "Ouders aan de kant" (NSA)	9	19*
"Positief coachen" verenigingstraject	8	19*
Sportcode Verenigingsdraaiboek "Sportiviteit & Respect" (NOC*NSF/NCSU/NSA)	7	18*
DVD Ouders aan de kant" (NSA)	7	14*
Cursus "Gedragsregels" (NSA)	7	11*
Sportcode Quick Scan (NOC*NSF/NSA/KP)	7	11*
Cursus "Etterbakken?" (NSA)	6	6
Sportcode "Fair Play Quiz"	5	10*
Sportcode DVD "Sportiviteit & Respect" (NOC*NSF/NCSU/NSA)	4	12*
Ondersteuning op maat (NSA)	4	7*
Positief sportklimaat (NSA)	4	6
Methodiek Vreedzame sportvereniging (NSA/Eduniek)	3	4

Vervolg tabel 4.6

	Totaal Verenigingspanel (n=405)	Totaal SSR bonden (n=1982)
De tolerante sporter - cursus of presentatie (NSA/NKS/Stichting Homosport)	2	4
Kent geen enkel hulpmiddel	33*	17

Wat betreft de bekendheid van hulpmiddelen zijn er verschillen tussen de takken van sport. De verenigingsbestuurders van wielrennen, zwemmen, basketball en volleybal zijn minder bekend met de genoemde hulpmiddelen dan de bestuurders bij voetbal en hockey (zie tabel b4.7 in bijlage 3). Bij hockey kennen vrijwel alle bestuurders een of meer hulpmiddelen.

Gebruik hulpmiddelen

Twee derde van de SSR-verenigingen en van de panelverenigingen maakt gebruik van de ‘Instructie Verantwoord Alcohol schenken’ van NOC*NSF (respectievelijk 65% en 62%) (tabel 4.7). Eén op de zes verenigingen past tevens het ‘Bestuursreglement Verantwoord Alcohol schenken’ van NOC*NSF toe en ook rookafspraken worden bij de helft van de verenigingen gebruikt. In het gebruik van campagnes zijn er nauwelijks verschillen tussen panelverenigingen en SSR-verenigingen. Alleen wat betreft de SIRE-campagnes scoren de SSR-verenigingen significant hoger dan de verenigingen van het Verenigingspanel.

Tabel 4.7 Gebruik van hulpmiddelen binnen de vereniging (percentage verenigingen dat op de hoogte is)

	Totaal Verenigingspanel	Totaal SSR bonden
Instructie Verantwoord Alcohol schenken (NOC*NSF)	62	65
Bestuursreglement Verantwoord Alcohol schenken (NOC*NSF)	57	60
Rookafspraken, wel zo sportief! (NOC*NSF)	44	50
Sportcode DVD "Sportiviteit & Respect" (NOC*NSF/NCSU/NSA)	37	23
De Waardevolle Club (NKS)	36	38
Gedragscode Seksuele intimidatie/De weerbare sporter (NOC*NSF)	34	24
Training "Ouders aan de kant" (NSA)	33	24
Handleiding "Ouders aan de kant" (NSA)	30	29
Beleidsplan Seksuele intimidatie/De weerbare sporter (NOC*NSF)	30	22
Sportcode Verenigingsdraaiboek "Sportiviteit & Respect"(NOC*NSF/NCSU/NSA)	29	34
DVD Ouders aan de kant" (NSA)	29	21
Cursus "Gedragsregels" (NSA)	28	22
"Positief coachen" verenigingstraject	27	33
Model klachtenreglement t.b.v. sportverenigingen (NOC*NSF)	27	25

Vervolg tabel 4.7

	Totaal Verenigingspanel	Totaal SSR bonden
Cursus voor vertrouwens-(contact)personen Seksuele Intimidatie/De weerbare sporter (NOC*NSF)	27	23
Workshop "Waarden & Normen in de sport" (NSA)	26	26
Cursus "Etterbakken?" (NSA)	25	17
Algemene informatie over Seksuele Intimidatie/De weerbare sporter (NOC*NSF)	24	22
Toolkit Drinken is geen sport (NOC*NSF)	21	28
Kanjers in de sport (werkboek of cursus) (Sportkanjers)	20	25
De tolerante sporter - cursus of presentatie (NSA/NKS/Stichting Homosport)	20	15
SIRE-campagne "Geef kinderen hun spel terug/Hoe was je week (laat maandag t/m vrijdag op zaterdag thuis)" (2011)	19	34*
"Positief coachen" theatervoorstelling	19	32
Sportcode "Fair Play Quiz"	18	20
Methodiek Vreedzame sportvereniging (NSA/Eduniek)	18	18
Positief sportklimaat (NSA)	17	18
Sportcode Quick Scan (NOC*NSF/NSA/KP)	17	17
SIRE-campagne "Geef kinderen hun spel terug"	15	29*
Ondersteuning op maat (NSA)	12	20

De SSR-bonden hebben ook verschillende materialen die ze de verenigingen aanbieden in het kader van dit project. Van tabel b4.8 tot en met tabel b4.18 in bijlage 3 zijn de tabellen per sportbond te vinden. De verschillende tabellen tonen de diversiteit aan materialen die bonden hebben ontwikkeld of beschikbaar hebben voor hun verenigingen. Daarnaast wordt ook duidelijk hoe ver de bonden staan in het uitrollen van hun S&R-activiteiten voor verenigingen en het bereiken van hun verenigingen. Zo is bijvoorbeeld bij de hockeybond en het handbalverbond negentig procent van de verenigingen bekend met een of meer van de aangeboden hulpmiddelen. Waar bij de KNVB een kwart van de verenigingen het ondersteuningsmateriaal kent en bij de KNUW ongeveer de helft van de verenigingen. Verschillen in benadering van de bonden die ook naar voren kwamen in de evaluatie van de actieplannen Sportiviteit & Respect van de bonden (Smits en Van Kalmthout, 2012).

De 'eigen' materialen van de bonden worden over het algemeen meer gebruikt dan de 'landelijke' hulpmiddelen (tabel 4.7). Zo gebruikt 87 procent van de hockeyverenigingen (die het handboek kent) het handboek Sportiviteit & Respect van de KHNb en maakt drie kwart van de handbalverenigingen (die er bekend mee zijn) gebruik van spelregeltesten voor d- en c-jeugd.

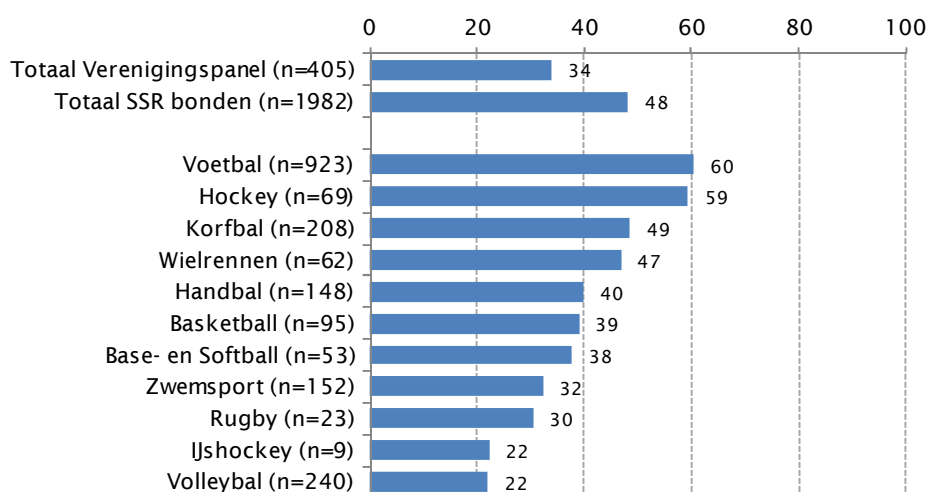
Bespreken aanpak met verenigingsbestuurders

De helft van de bestuurders van de SSR-verenigingen (48%) geeft aan de aanpak van onwenselijke praktijken wel eens met bestuurders van andere verenigingen te bespreken. Bij de panelverenigingen ligt dit percentage significant lager (34%).

De aandacht voor dit onderwerp in gesprekken is ook niet toegenomen de afgelopen jaren.

Bij zes op de tien voetbal- en hockeyverenigingen wordt de aanpak van onwenselijke praktijken wel eens met bestuurders van andere verenigingen besproken (figuur 4.17). Dit is slechts bij een kwart van de ijshockey- en de volleybalverenigingen en bij een derde van de rugby-, zwem-, base- en softball- en basketbalverenigingen het geval. De percentages van deze verenigingen liggen significant lager.

Figuur 4.17 Bespreken aanpak van onwenselijke praktijken met bestuurders van andere verenigingen (percentage verenigingen)

In vergelijking met de vorige meting was de aanpak van onwenselijke praktijken alleen bij de wielrenverenigingen vaker onderwerp van gesprek met andere verenigingsbestuurders. Bij de andere verenigingen waren nauwelijks verschillen. Als er gesprekken waren tussen verenigingsbestuurders, zijn zij niet vaker gewezen op succesvolle maatregelen dan drie jaar geleden.

Een derde van de panel- en SSR-verenigingen (respectievelijk 36% en 38%) is bij het bespreken van de aanpak van onwenselijke praktijken met andere verenigingsbestuurders gewezen op maatregelen die door anderen succesvol werden toegepast. Wat betreft de verschillen tussen de sporttakken zijn er weinig significante verschillen waar te nemen. Alleen de hockeyverenigingen scoren hier significant hoger dan de voetbal-, volleybal-, korfbal-, zwem-, handbal- en basketballclubs (Bijlage 3, tabel b4.20)

Verenigingsbestuurders noemen verschillende maatregelen waarop zij gewezen zijn, die door anderen succesvol zijn toegepast. De verschillende maatregelen zijn gecategoriseerd, te beginnen met de maatregelen die het meest genoemd zijn.

In gesprek gaan

Daarbij gaat het om dialoog met leden/sporters, teams, voorzitters van andere clubs, betrokken bestuurs-/commissieleden, begeleiders, trainers/coaches, ouders/verzorgenden,

dadere en slachtoffere, politie. Daarbij wordt ook samenwerking met andere partijen zoals bonden, gemeente en andere verenigingen genoemd.

Aanspreken

Communicatie en lik-op-stuk-beleid blijken belangrijke termen. Het direct aanspreken van personen bij het waarnemen van onwenselijk gedrag, alsmede het direct wijzen op de gevolgen van onwenselijk gedrag.

Sanctioneren

Het opleggen van terreinverboden/schorsingen/royementen en het opleggen van taakstraffen/alternatieve straffen binnen de vereniging. Met betrekking tot de alternatieve straffen kan gedacht worden aan taken als corvee, schoonmaken en het fluiten van wedstrijden. Een enkele bestuurder noemt het opleggen van financiële sancties.

Clubbeleid

Ook kan het beleid binnen de vereniging gewijzigd worden. Bijvoorbeeld: het aanscherpen van het alcoholbeleid; het opstellen van manifesten, convenanten, gedragscodes, tucht- en huisregels; het aanwijzen van een vertrouwenspersoon; het invoeren van cameratoezicht; het instellen van een intern meldpunt of een commissie. Belangrijk is wel dat er aandacht aan het clubbeleid wordt geschonken.

Ook wordt als maatregel door sommige verenigingsbestuurders genoemd: het gebruik maken van bestaande materialen en cursussen, het belonen van goed gedrag/ positief coachen.

5. Mogelijkheden om ongewenste praktijken tegen te gaan

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de resultaten betreffende de mogelijkheden om ongewenste praktijken binnen de vereniging tegen te gaan. Allereerst worden zaken gepresenteerd waarvan verenigingsbestuurders verwachten dat sporters, begeleiders en toeschouwers zich er sportiever door zullen opstellen. Daarnaast beschrijft dit hoofdstuk de zaken waarvan de bestuurders het (heel) belangrijk vinden dat er in de sport aandacht voor is.

Er zijn een aantal maatregelen waarvan de meeste verenigingen (ongeveer 80%) verwachten dat de betrokkenen zich positiever zullen opstellen (tabel 5.1). Dit zijn: de trainer/coach/instructeur corrigeert vaker als sporters onsportief zijn; de trainer/coach/instructeur laat vaker het goede voorbeeld zien; ouders bespreken het thuis vaker als hun kind onsportief is; onwenselijk gedrag wordt beter bespreekbaar gemaakt in de clubs.

Op bijna alle in de tabel genoemde zaken scoren de SSR-verenigingen significant hoger dan de panelverenigingen (uitzonderingen zijn: ‘als posters (e.d.) opgehangen worden waarop staat wat hoort en wat niet’ en ‘als de scheidersrechters/jury’s zwaardere straffen uitdelen’).

De verenigingsbestuurders zien een belangrijke rol weggelegd voor trainers/coaches, ouders, maar ook voor sporters zelf om te komen tot sportiever gedrag. Minder gevoel hebben verenigingsbestuurders bij het uitdelen van zwaardere straffen terwijl in de visie van het actieplan Veilig Sportklimaat van het ministerie van VWS “Zero tolerance” als uitgangspunt wordt gekozen bij excessen. Een kwart van de verenigingen denkt dat sporters, begeleiders en toeschouwers zich positiever zullen opstellen als de scheidsrechters/jury’s zwaardere straffen uitdelen.

Tabel 5.1 Verwachting dat sporters, begeleiders en toeschouwers zich sportiever opstellen wanneer... (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigingspanel (n=403)	Totaal SSR bonden (n=1 949)
De trainer/coach/instructeur vaker corrigeert als sporters onsportief zijn	80	91*
De trainer/coach/instructeur vaker het goede voorbeeld laat zien	78	88*
Ouders het thuis vaker bespreken als hun kind onsportief is	76	86*
Onwenselijk gedrag beter bespreekbaar wordt gemaakt in de clubs	74	82*
Sporters elkaar meer durven corrigeren	71	77*
Ouders zich minder fanatiek opstellen	71	78*
Sporters accepteren dat de tegenstander beter is	66	75*
De spelregels op meer eenduidige wijze worden uitgelegd en toegepast	60	69*
Sporters de spelregels beter leren kennen	57	67*

Vervolg tabel 5.1

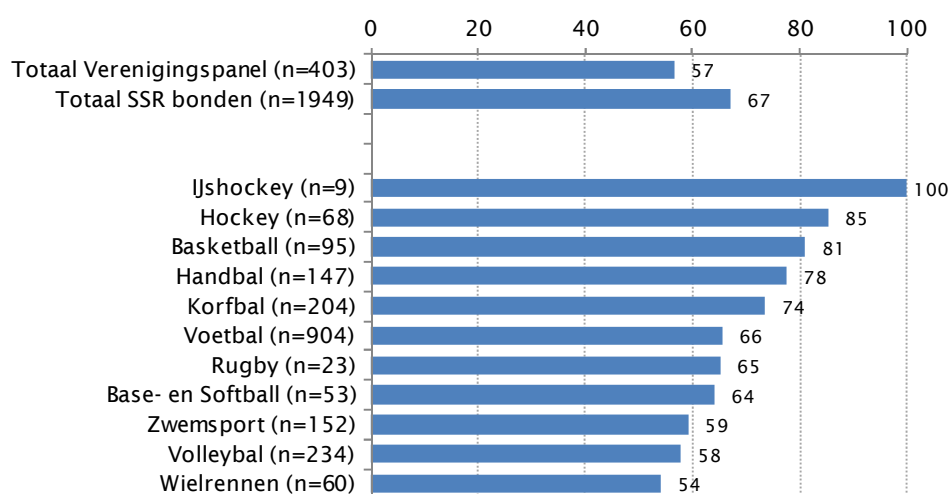
	Totaal Verenigingspanel (n=403)	Totaal SSR bonden (n=1 949)
Er betere scheidsrechters worden opgeleid en ingezet	45	68*
Posters (e.d.) opgehangen worden waarop staat wat hoort en wat niet	44	45
De scheidsrechters/jury's zwaardere straffen uitdelen	23	25

Ook bij deze maatregelen zijn er verschillen tussen de SSR-bonden, takken van sport (figuur 5.1 en 5.2).

Spelregels kennen

Alle ijshockeyverenigingen en de meeste hockey- (85%) en basketballverenigingen (81%) verwachten dat sporters, begeleiders en toeschouwers zich positiever opstellen als sporters de spelregels beter leren kennen (figuur 5.1). Bij de wielrenclubs is 54 procent van de bestuurders deze mening toegedaan.

Figuur 5.1 Sporters de spelregels beter leren kennen (percentage verenigingen)

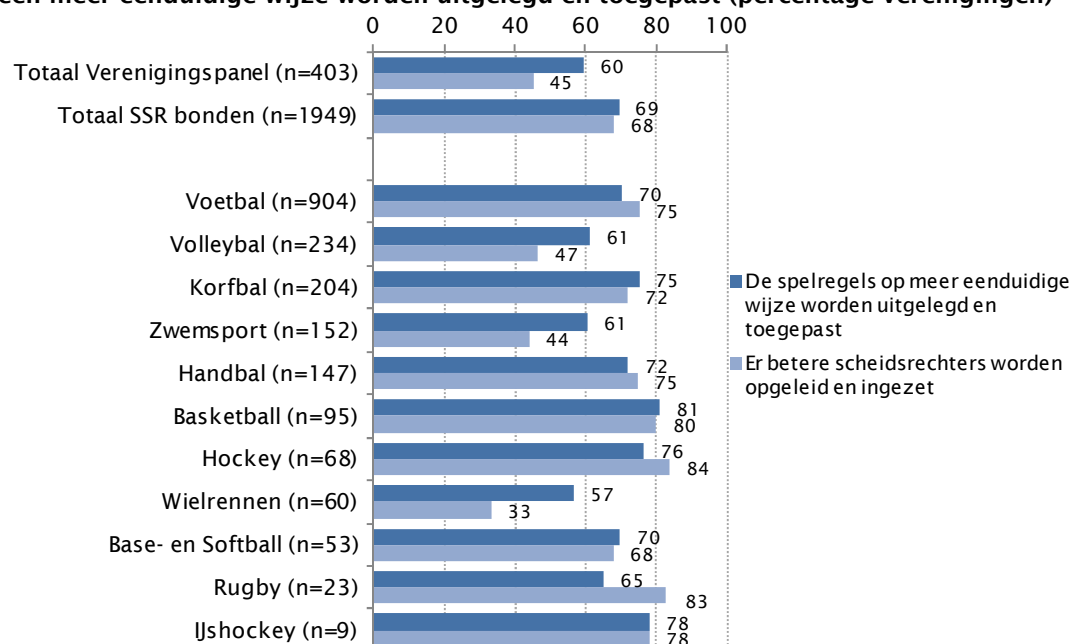

“Betere” scheidsrechters en toepassing spelregels

De meeste basketballverenigingen (81%) en drie kwart van de hockeyverenigingen (76%) en ijshockeyclubs (78%) verwachten dat sporters, begeleiders en toeschouwers zich positiever opstellen als de spelregels op een meer eenduidige wijze worden uitgelegd en toegepast (figuur 5.2). Bij 57 procent van de wielrenverenigingen is dit eveneens het geval.

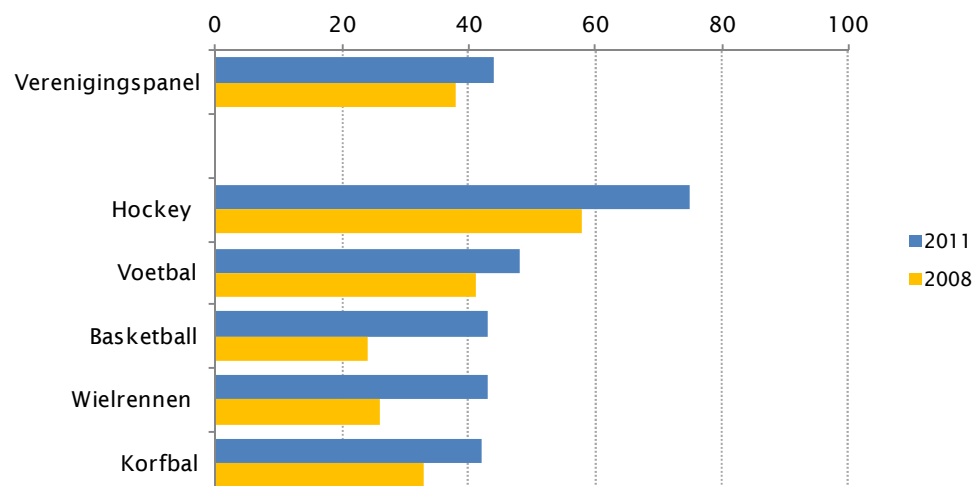
De meeste bestuurdes van hockeyverenigingen (84%) en rugbyverenigingen (83%) geven aan te verwachten dat sporters, begeleiders en toeschouwers zich positiever opstellen als er betere scheidsrechters worden opgeleid en ingezet. De zwem- en wielrenverenigingen scoren hierin significant lager; respectievelijk 44 procent en 33 procent.

Figuur 5.2 Verwachting dat sporters, begeleiders en toeschouwers zich positiever opstellen als er betere scheidsrechters worden opgeleid en ingezet en spelregels op een meer eenduidige wijze worden uitgelegd en toegepast (percentage verenigingen)

In vergelijking met de eerdere meting verwachten binnen een aantal sportbonden meer verenigingen dat sporters, begeleiders en toeschouwers zich sportiever gaan opstellen door het ophangen van posters (e.d.) waarop staat wat hoor en wat niet, (figuur 5.3). Bij basketball, hockey en wielrennen verwachten meer verenigingen dat het beter bespreekbaar maken van onwenselijk gedrag in de clubs positief werkt. Voor wat betreft de andere maatregelen zijn er nauwelijks veranderingen ten opzichte van de vorige meting (Bijlage 4, tabel b5.1).

Figuur 5.3 Verwachting sportiever opstellen betrokkenen door: posters (e.d.) ophangen, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

Belangrijke aandachtspunten in de sport

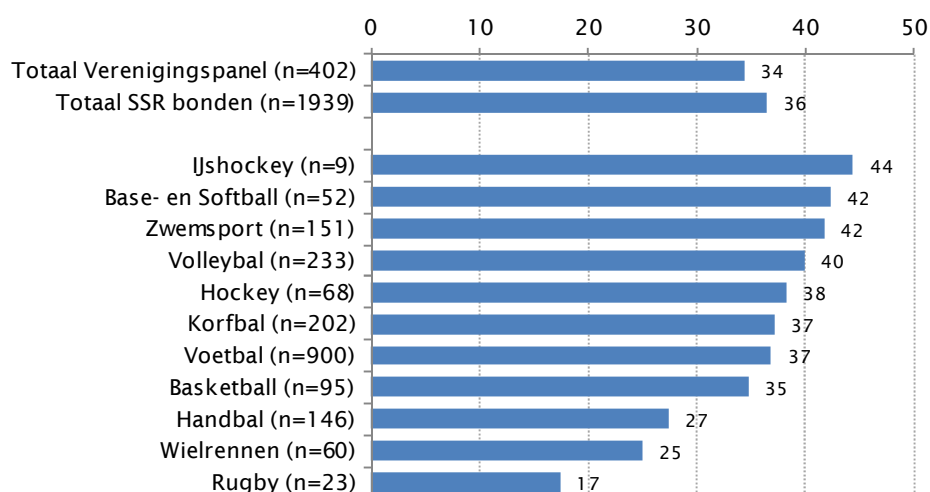
Over het algemeen vinden de verenigingsbestuurders het (heel) belangrijk dat er aandacht in de sport is voor het feit dat niemand wordt buitengesloten, dat er duidelijke huisregels gelden en dat leden vrijwilligerstaken verrichten (tabel 5.2). Bij de SSR-verenigingen vinden relatief meer verenigingsbestuurders het belangrijk dat de leden vrijwilligerstaken verrichten en dat de club zich openstelt voor allochtone leden.

Tabel 5.2 Belang van aandacht in de sport voor...((heel) belangrijk, percentage verenigingen)

	Totaal Verenigingspanel (n=402)	Totaal SSR bonden (n=1939)
Niemand wordt buitengesloten	88	91
Er gelden duidelijke huisregels	87	86
De leden verrichten vrijwilligerstaken	84	88*
De gedragscodes worden nageleefd	83	84
Er zijn gedragscodes opgesteld	76	77
De club stelt zich open voor allochtonen	73	81*
De club houdt rekening met voorkeuren van allochtone leden	34	36

Er zijn nauwelijks verschillen tussen de SSR-bonden. Alleen ten aanzien van het rekening houden met de voorkeuren van allochtone leden lopen de meningen uiteen. Bijna de helft van de verenigingsbestuurders van de volleybal-, zwem-, base- en softball- en ijshockeyverenigen vindt het (heel) belangrijk dat de club rekening houdt met de voorkeuren van allochtone leden (figuur 5.4). Bij de handbal-, wielren- en rugbyverenigingen liggen deze percentages significant lager (respectievelijk 27%, 25% en 17%, alleen met de ijshockeyverenigingen zijn de verschillen niet significant vanwege de lage n).

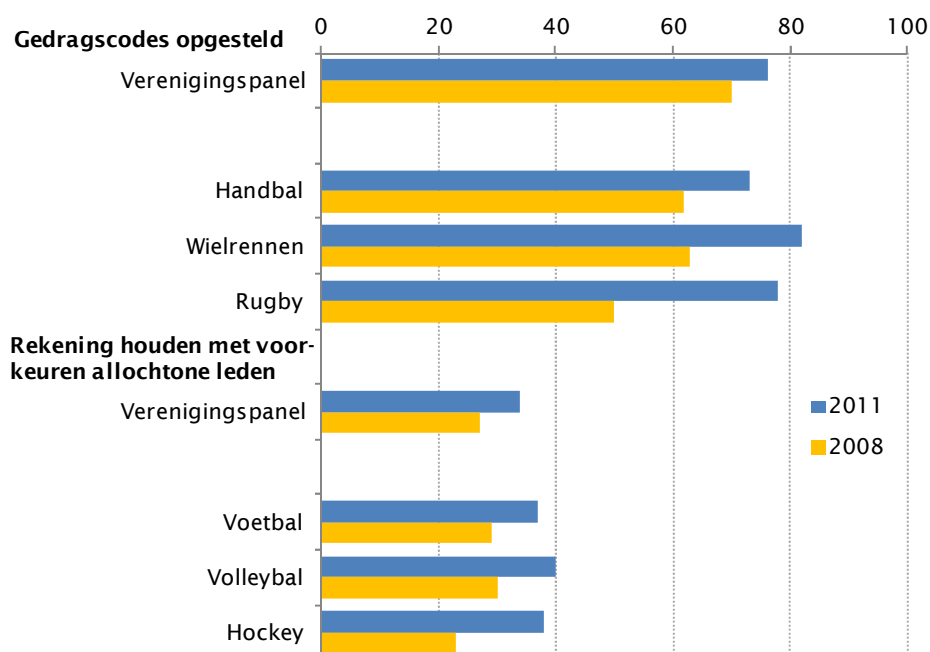
Figuur 5.4 De club houdt rekening met voorkeuren van allochtone leden ((heel) belangrijk, percentage verenigingen)

Er zijn slechts enkele verschillen tussen de 0- en 1-meting (Bijlage 4, tabel b5.2). Het valt op dat in een aantal bonden verenigingen het meer van belang vinden dat er gedragscodes zijn opgesteld en dat de club rekening houdt met de voorkeuren van allochtone leden (figuur 5.5).

Met name bij wielrennen zijn de meningen van de bestuurders veranderd sinds 2008. Meer bestuurders hechten daar belang aan het verrichten van vrijwilligerstaken, duidelijke huisregels, het opstellen en naleven van gedragscodes en het openstellen voor allochtonen

Figuur 5.5 Belang van aandacht in de sport voor....., vergelijking metingen ((heel) belangrijk, percentage verenigingen)

Aan de verenigingsbestuurders is, aan het einde van de vragenlijst ook gevraagd welke andere maatregelen naar hun ervaring kunnen bijdragen aan het tegengaan van onwenselijke praktijken in de sport. Ruim 600 bestuurders hebben een of meer maatregelen genoemd. Hieronder volgt een overzicht van maatregelen, te beginnen met de meest genoemde.

Communicatie

Het gaat om het bespreekbaar maken van zaken; het direct aanspreken op onwenselijk gedrag (lik-op-stuk-beleid); het consequent handelen; het creëren van een open en eerlijke cultuur (transparantie) binnen de vereniging; duidelijke communicatie met de ouders, toeschouwers/supporters, trainers/coaches, begeleiders, bestuursleden, vrijwilligers, politie; positief coachen (positieve aandacht geven aan gewenst gedrag/goed gedrag belonen).

Tolerantie en respect voorop stellen binnen de verenigingscultuur

“Behandel de ander zoals je zelf ook graag behandeld wilt worden”, “laat ieder in zijn waarde” en “wederzijds respect”. Het gaat om normen en waarden en het behouden van een goede sfeer. Het gaat niet altijd alleen maar om winnen. Het is belangrijk om leden betrokken te houden bij de club en bij elkaar. Sociale binding en controle binnen de vereniging zijn hierin relevante gegevens.

Goed voorbeeld doet goed volgen

Voorbeeld gedrag door bestuurders, trainers, coaches, officials, arbiters etc. Hierbij dient ook gedacht te worden aan goede voorbeelden van professionele sporters in de topsport. Dit speelt met name bij de voetbalverenigingen.

Aandacht voor de rol van ouders en begeleiders

Er moet extra aandacht zijn voor de rol van de ouders en de voorlichting die ouders moeten krijgen omtrent normen en waarden. De bewustwording en betrokkenheid van ouders in de opvoeding worden als belangrijke factoren gezien.

Ook de rol van het kader/de begeleiding wordt genoemd. Hierbij komen zaken aan de orde als: inzet van vrijwilligers, actieve houding van trainers en bestuursleden in het signaleren en corrigeren van onwenselijk gedrag (beter toezicht houden), toegankelijker maken van opleidingsmogelijkheden en cursussen voor kader.

Andere maatregelen die genoemd worden hebben betrekking op een duidelijk beleid en regelgeving; op het opleggen van zwaardere straffen en alternatieve straffen/taakstraffen; de opleiding en inzet van goede scheidsrechters; het ondersteunen van sportverenigingen door bonden; het gelijk behandelen van autochone - en allochtone leden.

6. Conclusies

‘Je gaat het pas zien als je het doorhebt’ een citaat van Cruijff is voor dit onderzoek op zijn plaats en is daarom als titel gekozen.

‘Praten..., als ik alles zo zou kunnen als praten...’ Stapelgek werden de spelers van Johans steeds herhaalde verhalen. Urenlang ‘je gelijk halen’, zoals het vaak werd ervaren. De klaagzangen zijn eindeloos. Totdat het verhaal tot leven kwam omdat de spelers het begrepen, het hadden ‘verinnerlijkt’. Het kwartje viel.” (Winsemius, 2012).

De resultaten uit het onderzoek laten zien dat bij sportverenigingen (met name de SSR-verenigingen) het kwartje aan het vallen is of inmiddels is gevallen.

De mentaliteits- en attitudeverandering die in gang gezet is onder sportbestuurders door het programma Samen voor Sportiviteit & Respect (SSR) is aan het doorsijpelen naar de verenigingen.

Deze verenigingen zijn zich meer bewust van de problematiek van sportiviteit en respect en gaan er mee aan de slag getuige de verschillen tussen de 0- (in 2008) en 1-meting (in 2011).

De SSR-verenigingen (verenigingen van deelnemende bonden aan het programma Samen voor Sportiviteit & Respect, SSR) onderscheiden zich daarbij van de verenigingen uit het Verenigingspanel (Landelijke representatieve steekproef van verenigingen). De elf SSR-bonden hebben vanaf 2009 bewust samengewerkt aan sportiviteit en respect in de sport met als één van de doelen een mentaliteits- en attitudeverandering onder sportbestuurders in alle lagen van de sport te realiseren en door te laten sijpelen naar de verenigingen. De beleidsaandacht van de betrokken bonden de laatste jaren voor S&R, onder andere door eigen probleemsignalering, urgentiebesef en betrokkenheid bij Masterplan Arbitrage, mist haar uitwerking niet.

De bonden zijn op basis van hun eigen probleemervaring op verschillende manieren aan de slag gegaan binnen het programma (zie actieplannen bonden, www.sportiviteitenrespect.nl). Dat zie je terug in de vergelijking van de resultaten per bond. Sommige bonden hebben meer bereikt dan andere en zijn verder in het uitrollen van verschillende tools voor verenigingen. De cijfers per bond en meting zijn terug te vinden in de bijlagen.

De belangrijkste resultaten en veranderingen in de tijd worden beschreven.

Stijgende incidentie, geen grote problemen

Onwenselijk gedrag van leden en/of kader vormt voor verenigingsbestuurders over het algemeen geen “groot” probleem. De helft van de bestuurders van de panelverenigingen (47%) geeft aan dat onwenselijk gedrag voor de vereniging totaal geen actueel probleem vormt, vijftig procent heeft “nauwelijks” een probleem. Bij SSR-verenigingen blijkt onwenselijk gedrag vaker voor te komen. Een vijfde van deze bestuurders geeft aan dat onwenselijk gedrag totaal geen probleem vormt, drie kwart nauwelijks een probleem en zeven procent spreekt van een groot probleem. Hoewel verenigingsbestuurders van mening zijn dat de problematiek van onwenselijk gedrag nauwelijks is veranderd tussen

2008 en 2011 (behalve hockey en wielrennen) zijn met name SSR-verenigingen de afgelopen jaren vaker geconfronteerd met onwenselijk gedrag in de vereniging. In 2011 is drie kwart van de SSR-verenigingen op een of ander wijze geconfronteerd met onwenselijk gedrag in de verenigingen. Bij de panelverenigingen is dat de helft van de verenigingen.

Verbaal geweld, vernieling en vandalisme en diefstal komen het meeste voor. De verenigingen worden de afgelopen jaren meer geconfronteerd met verbaal geweld (2008: 27% en 2011: 33%) en overlast (2008: 5% en 2011: 18%), een duidelijke stijging sinds de vorige meting.

De verhoogde aandacht en alertheid van verenigingen voor S&R werkt een omvangrijkere signalering van incidenten in de hand, met name bij SSR-verenigingen. Maar de hogere gemelde incidentie gaat niet altijd gepaard met meer problemen.

Gepaste sanctionering

De meeste verenigingen (85%) beschikken over formele sancties of disciplinaire maatregelen die ze kunnen toepassen bij ongewenst gedrag van de leden. De SSR-verenigingen beschikken in vergelijking met panelverenigingen vaker over verschillende sancties en maatregelen zoals waarschuwing, (korte en lange) schorsing, roeyement en geldboete. Zij passen sancties ook vaker toe (66%) dan de panelverenigingen (42%). Waarschuwingen en korte schorsingen komen het meeste voor, bij één op de tien clubs werd iemand geroyeerd.

Meer meldingen van onwenselijk gedrag zonder stijging van ervaren problematiek in de verenigingen gaat gepaard met adequaat optreden. Bij alle SSR-bonden zien we een stijging van het aandeel verenigingen dat formele sancties heeft toegepast, maar deze verschillen zijn niet statistisch significant. Met name waarschuwingen zijn door meer SSR-verenigingen uitgedeeld in 2011 ten opzichte van de vorige meting, terwijl landelijk (bij de panelverenigingen) een zeer lichte daling is waar te nemen. Door (vroegtijdig) te waarschuwen kunnen problemen worden voorkomen.

Klachtenafhandeling verbeterd

Bijna alle verenigingsbestuurders zijn van mening dat in de meeste gevallen (of altijd) de klachten en meldingen van onwenselijk gedrag naar tevredenheid kunnen worden afgehandeld. De laatste jaren is de klachtenafhandeling verbeterd. In 2008 gaf een kwart van de panelverenigingen aan dat de klachtenafhandeling altijd naar tevredenheid verliep. In 2011 was dit gestegen tot ruim veertig procent. Deze verschuiving zien we ook bij de SSR-verenigingen terug. Bij de ene bond iets meer dan bij de andere.

Wanneer klachten niet (geheel) naar tevredenheid konden worden afgehandeld, dan legden de meeste klagers zich erbij neer (volgens ruim drie kwart van de verenigingsbestuurders). Ongeveer de helft van de verenigingsbestuurders gaf aan dat mensen niet meer zo betrokken zijn of zich niet meer als vrijwilliger in willen zetten voor de vereniging. Voor verenigingen is dit een aandachtspunt.

Preventief actief

De meeste verenigingen (80%) hebben één of meer regelingen (zoals huisregels, gedragsregels, tuchtreglement of klachtenregeling) ten aanzien van onwenselijk gedrag. De SSR-verenigingen beschikken vaker over deze verschillende regelingen dan de panelverenigingen.

Het aantal verenigingen dat over één of meer regelingen beschikt, is de afgelopen jaren toegenomen. In vergelijking met 2008 zijn er nu meer verenigingen met een gedragscode/gedragsregels (2008: 52%, 2011 59%) en/of huisregels (2008: 26% en 2011: 35%).

Op een aantal andere fronten zijn de SSR-verenigingen actiever bij het nemen van preventieve maatregelen dan de doorsnee sportvereniging, bijvoorbeeld wat betreft het afspraken maken met trainers over hun gedrag (76% van de SSR-verenigingen), werven en opleiden van scheidsrechters (67%) en het bespreekbaar maken van regels en overtredingen daarvan met name door het uitvoeren van een specifieke campagne tegen wangedrag (60%). Op dit laatste vlak is ook een duidelijke toename te zien ten opzichte van 2008 (vooral bij hockey, wielrennen, basketball en volleybal). Daarnaast is bij enkele takken van sport het cameratoezicht in/op de accommodatie wat toegenomen (zwemmen, hockey, voetbal) en is er vaker een vertrouwenspersoon voor seksuele intimidatie benoemd (hockey, zwemmen). Opvallend is dat panelverenigingen meer ervoor kiezen alleen gediplomeerde trainers aan te nemen (44%) dan de SSR-verenigingen. Daar gebeurt dit maar in zeventien procent van de gevallen.

Ondersteuningsmateriaal sportbond meest gebruikt

SSR-verenigingen ondernemen vaker activiteiten gericht op het voorkómen van onwenselijk gedrag dan panelverenigingen (66% versus 43%). Bij die activiteiten zijn de SSR-verenigingen de laatste jaren meer gebruik gaan maken van ondersteuningsmateriaal. In de meeste gevallen wordt gebruik gemaakt van ondersteuning van de eigen sportbond. De SSR-bonden hebben een grote diversiteit aan materialen beschikbaar voor hun verenigingen. De bekendheid met het materiaal bij de verenigingen is erg verschillend per bond. Waar bij de voetbalbond maar een kwart van de verenigingen iets van het ondersteuningsmateriaal kent en bij de wielrenunie ongeveer de helft is bij de hockeybond en het handbalverbond negentig procent van de verenigingen bekend met een of meer van de aangeboden hulpmiddelen.

De hulpmiddelen die landelijk ontwikkeld zijn voor sportverenigingen zijn redelijk bekend bij de clubs (67% van de panelverenigingen en 85% van de SSR-verenigingen kent één of meer landelijke ondersteuningmiddelen). De SIRE campagnes zijn het meest bekend.

De ‘eigen’ materialen van de bonden worden over het algemeen meer gebruikt dan de ‘landelijke’ hulpmiddelen. Zo gebruiken bijna negen van de tien hockeyverenigingen (die het handboek kennen) het handboek Sportiviteit & Respect van de KHNb en drie kwart van de handbalverenigingen gebruikt de door de bond ontworpen spelregeltest.

Nog meer sportiviteit bereikbaar

Volgens verenigingsbestuurders zijn er naast de genoemde zaken nog andere mogelijkheden om sportiviteit te bevorderen. Zij zien daarbij vooral een rol voor de trainer/coaches. Deze zouden vaker het goede voorbeeld moeten laten zien en onsportief gedrag moeten signaleren en corrigeren. Onwenselijk gedrag moet beter bespreekbaar worden gemaakt in de clubs (duidelijke communicatie, consequent handelen, open cultuur) en meer aandacht voor de rol en houding van ouders. Met name verenigingsbestuurders van SSR-verenigingen wijzen op de waarde van spelregelkennis en het opleiden en inzetten van betere scheidsrechters. Verenigingsbestuurders hebben weinig vertrouwen in het uitdelen van zwaardere straffen door scheidsrechters/jury's.

Samen voor Sportiviteit & Respect boekt resultaat

Het programma Samen voor Sportiviteit & Respect heeft in ieder geval bij de deelnemende bonden en verenigingen het nodige bewerkstelligd, bij de ene bond meer dan bij de andere. Maar niet alleen bij de deelnemende SSR-verenigingen hebben veranderingen plaatsgevonden, ook bij de panelverenigingen is er meer aandacht voor het omgaan met onwenselijk gedrag. Panelverenigingen zijn ook meer geconfronteerd met incidenten (met name verbaal geweld en overlast) maar ook dat leidde niet tot grotere problemen. De klachtenafhandeling bij incidenten is verbeterd en meer verenigingen beschikken over gedrags- en huisregels.

Bij SSR-verenigingen is er sinds de 0-meting in 2008 het een en ander veranderd. SSR-verenigingen zijn vaker geconfronteerd met onwenselijk gedrag (met name verbaal geweld en overlast) maar dit leidt niet tot grotere problemen. We zien een stijging van sanctionering bij SSR-verenigingen (niet significant). Met name het "waarschuwen" is toegenomen. Klachten worden meer naar tevredenheid afgehandeld. Meer verenigingen hebben gedrags- en huisregels. SSR-verenigingen zijn meer gebruik gaan maken van ondersteuningsmateriaal met name van de sportbond. Diverse maatregelen, onder andere werven/opleiden scheidsrechters, vertrouwenspersoon seksuele intimidatie, cameratoezicht, maar ook de landelijke campagne worden vaker toegepast door SSR-verenigingen.

Ga zo door!!

"Sommige verhalen moet je daarom willen vertellen tot je een ons weegt. Gewoon, omdat het om belangrijke zaken gaat en het kwartje móet vallen. Wanneer mensen dan op dezelfde golflengte komen, kunnen er mooie dingen gebeuren in ons land"(Winsemius, 2012).

Er is hard gewerkt om het programma SSR over te laten gaan in het programma 'Naar een Veilig Sportklimaat'. Het programma SSR heeft het nodige bewerkstelligd op bonds- en verenigingsniveau. Een bewustzijn en mentaliteits- en attitudeverandering is aan het plaatsvinden onder sportbestuurders in alle lagen van de sport tot aan de verenigingen. Maar nog lang niet bij alle sportbonden en verenigingen is sportiviteit en respect een (blijvend) agendapunt. Een mooie ambitie die ook verwoord wordt in de uitwerking van het actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat': alle bonden zijn op de hoogte van het

actieplan en bestuurders, trainers, coaches, scheidsrechters, ouders, (jeugd)sporters zijn zich bewust van het belang van gewenst gedrag in de sport (VWS, 2011). Het verhaal van sportiviteit en respect moet je blijven vertellen de komende jaren om deze ambitie te verwezenlijken. Want ‘Je gaat het pas zien als je het doorhebt’.

Bronnen

NOC*NSF (2010). ‘Fluitend de wedstrijd in!’ Publieksversie Masterplan Arbitrage. Arnhem: NOC*NSF.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2011). Uitwerking Actieplan “Naar een veiliger sportklimaat”. Den Haag: Ministerie van VWS.

Samen voor Sportiviteit & Respect. Subsidieaanvraag voor de gezamenlijke aanpak ter bevordering van Sportiviteit & Respect op en rondom het sportveld. Opgesteld door NOC*NSF, KNVB, KNHB, KNKV en Stichting Meer dan Voetbal Arnhem, maart 2009.

Samen voor Sportiviteit & Respect. Manifest, 29 september 2010, De Sport als inspiratiebron.

http://www.sportiviteitenrespect.nl/wp-content/uploads/2011/01/Sport-Manifest-v2_2_21.pdf

Smits, Froukje, van Kalmthout, Janine (2012) Samen naar concreet sportief en tastbaar respect. Utrecht: Mulier Instituut.

Tiessen-Raaphorst, Annet, Lucassen, Jo, Dool, Remko van den, Kalmthout, Janine van (2008). [Weinig over de schreef : een onderzoek naar onwenselijk gedrag in de breedtesport](#). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).

VODW Marketing (2010). Sportbestuurders in beweging voor Sportiviteit & Respect. Resultaten van deelprogramma 1 van Samen voor Sportiviteit & Respect 14 april 2010.

Winsemius, P. (2012). Toeval is logisch. Amsterdam: Uitgeverij Balans.

Bijlage 1 Tabellen hoofdstuk 2 Onwenselijk gedrag in de sport: probleembeeld

Tabel b2.1 Opvattingen over stellingen over gedrag in de maatschappij en in de sport, vergelijking metingen (percentage verenigingen (helemaal) eens)

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=588)	Voetbal 2011 (n=923)	Voetbal 2008 (n=822)	Volleybal 2011 (n=240)	Volleybal 2010 (n=396)	Korfbal 2011 (n=208)	Korfbal 2008 (n=272)	Zwemsport 2011 (n=152)	Zwemsport 2008 (n=109)	Handbal 2011 (n=148)	Handbal 2008 (n=166)
Ouders moeten worden weggestuurd bij het veld als ze hun kind onsportief aanmoedigen	93	91	91	91	92	88	85	75	91	87	86	87
De media (kranten, televisie) spelen een grote rol in de beeldvorming over agressie in het algemeen	89	92	88	84	87	88	87	85	88	86	91	87
Sport is een goede manier voor kinderen om te leren omgaan met frustraties en verlies	89	92	91	91	93	93	92	90	91	90	94	92
Je hoort je bij wedstrijd sport strikt aan de spelregels te houden	85	87	81	86	82	85	72	77	84	88	72	81
De laatste jaren is de agressie in de maatschappij toegenomen	83	89*	88	89	83	79	87	85	80	81	86	91
Om het imago van de sportverenigingen te verbeteren moet er alerter worden gereageerd op ongewenst gedrag	80	87*	85	89*	76	73	75	88*	78	76	84	84
Toenemende agressie in de amateursport is een gevolg van toenemende agressie in de maatschappij	70	72	77	77	64	61	71	67	60	63	72	69
De laatste jaren is er sprake van grovere en hardere vormen van agressie in de amateursport	63	59	65	65	55	47	61	59	53	49	64	63
De professionele sport geeft het verkeerde voorbeeld aan de amateursport	60	62	69*	63	56*	36	49	46	47	46	51	52

Vervolg tabel b2.1

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=588)	Voetbal 2011 (n=923)	Voetbal 2008 (n=822)	Volleybal 2011 (n=240)	Volleybal 2010 (n=396)	Korfbal 2011 (n=208)	Korfbal 2008 (n=272)	Zwemsport 2011 (n=152)	Zwemsport 2008 (n=109)	Handbal 2011 (n=148)	Handbal 2008 (n=166)
De jeugd van tegenwoordig heeft onvoldoende respect voor normen en waarden	51	58	59	67*	53*	42	51	52	46	46	49	53
Sport is een goede uitlaatklep voor agressie	50	51	38	46*	42	57*	32	43*	51	48	41	49
Agressiviteit in de amateursport is een probleem dat voornamelijk bij voetbal speelt	40	37	27	23	42	37	33	25	36	28	21	16
Het voorbeeldgedrag van trainers laat vaak te wensen over	28	35*	42	39	21	19	32	34	22	17	36	28
Af en toe opzettelijk de regels overtreden hoort bij sport	17	20	22	20	15	18	25	28	16	14	30	24
De problemen met ongewenst gedrag bij clubs/sportverenigingen worden behoorlijk overdreven	11	8	12	14	9	13	8	8	9	13	9	8
Het is niet erg dat er tijdens sporten fysiek geweld voorkomt	5	7	7	6	4	3	4	5	4	4	1	4

Vervolg tabel b2.1

	Totaal Vereniging s-panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=588)	Basketball 2011 (n=95)	Basketball 2008 (n=120)	Hockey 2011 (n=69)	Hockey 2008 (n=103)	Wielrennen 2011 (n=62)	Wielrennen 2008 (n=115)	Base- en Softball 2011 (n=53)	Base- en softball 2010 (n=74)	Rugby 2011 (n=23)	Rugby 2008 (n=30)	IJshockey 2011 (n=9)	IJshockey 2008 (n=5)
Ouders moeten worden weggestuurd bij het veld als ze hun kind onsportief aanmoedigen	93	91	88	92	88	86	84	92	96	92	83	93	89	80
De media (kranten, televisie) spelen een grote rol in de beeldvorming over agressie in het algemeen	89	92	82	83	91	86	87	84	87	78	83	83	100	80
Sport is een goede manier voor kinderen om te leren omgaan met frustraties en verlies	89	92	93	90	93	93	87	91	98	91	87	100	100	100
Je hoort je bij wedstrijd sport strikt aan de spelregels te houden	85	87	78	74	93	83	79	85	77	89	83	90	89	100
De laatste jaren is de agressie in de maatschappij toegenomen	83	89*	77	78	86	86	81	83	77	91*	78	73	78	100
Om het imago van de sportverenigingen te verbeteren moet er alerter worden gereageerd op ongewenst gedrag	80	87*	85	81	91	88	85	80	81	89	83	73	100	100
Toenemende agressie in de amateursport is een gevolg van toenemende agressie in de maatschappij	70	72	61	67	67	67	71	66	60	69	57	67	67	60
De laatste jaren is er sprake van grovere en hardere vormen van agressie in de amateursport	63	59	54	53	77	71	50	48	68	54	52	47	78	60
De professionele sport geeft het verkeerde voorbeeld aan de amateursport	60	62	58	46	49	53	44	40	55	41	30	63*	44	20

Vervolg tabel b2.1

	Totaal Vereniging s-panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=588)	Basketball 2011 (n=95)	Basketball 2008 (n=120)	Hockey 2011 (n=69)	Hockey 2008 (n=103)	Wielrennen 2011 (n=62)	Wielrennen 2008 (n=115)	Base- en Softball 2011 (n=53)	Base- en softball 2010 (n=74)	Rugby 2011 (n=23)	Rugby 2008 (n=30)	IJshockey 2011 (n=9)	IJshockey 2008 (n=5)
De jeugd van tegenwoordig heeft onvoldoende respect voor normen en waarden	51	58	47	57	58	50	55	50	51	54	35	50	67	40
Sport is een goede uitlaatklep voor agressie	50	51	44	43	42	36	58	63	38	45	48	73	56	40
Agressiviteit in de amateursport is een probleem dat voornamelijk bij voetbal speelt	40	37	16	25	19	14	39	42	53*	31	70	63	11	
Het voorbeeldgedrag van trainers laat vaak te wensen over	28	35*	51	41	33	27	18	25	38	38	17	27		40
Af en toe opzettelijk de regels overtreden hoort bij sport	17	20	26	25	16	20	11	16	34*	16	48	40	22	20
De problemen met ongewenst gedrag bij clubs/sportverenigingen worden behoorlijk overdreven	11	8	8	6	3	11	15	14	6	15	22	10		
Het is niet erg dat er tijdens sporten fysiek geweld voorkomt	5	7	2	6	1	4	10	9	4	5	26	23	22	

Tabel b2.2 Mate waarin onwenselijk gedrag van leden en/of kader voor de vereniging een actueel probleem vormt, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=588)	Voetbal 2011 (n=923)	Voetbal 2008 (n=822)	Volleybal 2011 (n=240)	Volleybal 2010 (n=396)	Korfbal 2011 (n=208)	Korfbal 2008 (n=272)	Zwemsport 2011 (n=152)	Zwemsport 2008 (n=109)	Handbal 2011 (n=148)	Handbal 2008 (n=166)
Totaal niet	47	43	11	14	53	53	29	24	36	25	22	22
Nauwelijks	50	54	77	75	46	46	69	73	63	70	76	75
Behoorlijk groot probleem	3	3	11	11	2	1	2	3	1	6	3	3

Vervolg tabel b2.2

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=588)	Basketball 2011 (n=95)	Basketball 2008 (n=120)	Hockey 2011 (n=69)	Hockey 2008 (n=103)	Wielrennen 2011 (n=62)	Wielrennen 2008 (n=115)	Base- en Softball 2011 (n=53)	Base- en softball 2010 (n=74)	Rugby 2011 (n=23)	Rugby 2008 (n=30)	IJshockey 2011 (n=9)	IJshockey 2008 (n=5)
Totaal niet	47	43	21	15	4	8	35	52*	25	23	22	40		20
Nauwelijks	50	54	75	82	81	87	58	45	70	66	78	60	78	80
Behoorlijk groot probleem	3	3	4	3	14*	5	6	3	6	11			22	

Leeswijzer: een kwart van de zwemverenigingen vindt in 2008 dat onwenselijk gedrag van leden en/of kader voor de vereniging totaal geen actueel probleem vormt. In 2011 is dit percentage gestegen naar 36%.

Nota bene: voor volleybal- en base- en softballverenigingen is de vergelijking weergegeven tussen de jaren 2010 en 2011.

Van 2008 zijn er van de verenigingen van deze sporttakken geen gegevens beschikbaar.

Tabel b2.3 Al dan niet omvangrijker worden van het probleem van onwenselijk gedrag van leden en/of kader voor de vereniging, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=588)	Voetbal 2011 (n=923)	Voetbal 2008 (n=822)	Volleybal 2011 (n=240)	Volleybal 2010 (n=396)	Korfbal 2011 (n=208)	Korfbal 2008 (n=272)	Zwemsport 2011 (n=152)	Zwemsport 2008 (n=109)	Handbal 2011 (n=148)	Handbal 2008 (n=166)
Nee, eerder afgenomen	14	17	19	16	11	10	9	15	11	17	16	16
Nee, voorgaande jaren geen probleem	57	52	35	36	68	78	60	51	64	59	58	57
Probleem is (veel) groter geworden	29	31	47	49	22*	12	30	34	25	24	26	28

Vervolg tabel b2.3

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=588)	Basketball 2011 (n=95)	Basketball 2008 (n=120)	Hockey 2011 (n=69)	Hockey 2008 (n=103)	Wielrennen 2011 (n=62)	Wielrennen 2008 (n=115)	Base- en Softball 2011 (n=53)	Base- en softball 2010 (n=74)	Rugby 2011 (n=23)	Rugby 2008 (n=30)	Ijshockey 2011 (n=9)	Ijshockey 2008 (n=5)
Nee, eerder afgenomen	14	17	23	14	12	6	3	13	25	12	17	17	22	25
Nee, voorgaande jaren geen probleem	57	52	45	50	26	43*	73	67	55	58	67	67	44	25
Probleem is (veel) groter geworden	29	31	32	36	62	51	25	20	20	30	17	17	33	50

Leeswijzer: 14% van de basketballverenigingen denkt in 2008 dat het probleem van onwenselijk gedrag van leden en/of kader voor de vereniging eerder is afgenomen. In 2011 is dit percentage gestegen tot 23%.

Tabel b2.4 Klacht of confrontatie met betrekking tot onwenselijk gedrag bij of rondom sportactiviteiten van de vereniging in de afgelopen 12 maanden, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=571)	Voetbal 2011 (n=923)	Voetbal 2008 (n=794)	Volleybal 2011 (n=240)	Volleybal 2010 (n=396)	Korfbal 2011 (n=208)	Korfbal 2008 (n=268)	Zwemsport 2011 (n=152)	Zwemsport 2008 (n=105)	Handbal 2011 (n=148)	Handbal 2008 (n=163)
Verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren)	33	27	68*	52	32*	17	41	34	46*	33	53*	37
Vernieling of vandalisme	27	22	58*	51	19*	8	34	28	14	11	32*	19
Diefstal van persoonlijke eigendommen	20	18	41	38	16	13	16	17	24	17	17	15
Overlast (geluid, alcoholgebruik, tabaksrook, drugsgebruik)	18	5	34*	14	9		20*	11	14*	1	18*	5
Lichamelijk geweld (slaan, schoppen)	12	8	44*	30	5	3	13	12	18	10	18*	9
Discriminatie (vanwege huidskleur, homoseksualiteit)	6	3	15*	9	4		4	3	7	8	4	5
Seksuele intimidatie	2	1	3*	1	3	1	1	2	5	3	1	1
Bedreiging (met een wapen)	1	0	3*	1	0	0	0	1	1	3		
Geen enkele klacht en niet geconfronteerd met onwenselijk gedrag	48	50	18	23*	53	71*	37	46*	39	43	34	52*

Vervolg tabel b2.4

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=571)	Basketball 2011 (n=95)	Basketball 2008 (n=119)	Hockey 2011 (n=69)	Hockey 2008 (n=97)	Wielrennen 2011 (n=62)	Wielrennen 2008 (n=111)	Base- en Softball 2011 (n=53)	Base- en softball 2010 (n=74)	Rugby 2011 (n=23)	Rugby 2008 (n=28)	IJshockey 2011 (n=9)	IJshockey 2008 (n=4)
Verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren)	33	27	61*	44	74*	58	48*	14	49	47	48*	11	78	100
Vernieling of vandalisme	27	22	39	28	61	55	11	13	58	44	43*	14	22	25
Diefstal van persoonlijke eigendommen	20	18	28	21	38	34	16*	4	17	15	35	25	22	25
Overlast (geluid, alcoholgebruik, tabaksrook, drugsgebruik)	18	5	18*	8	57*	36	13*	2	38		26	7	67	
Lichamelijk geweld (slaan, schoppen)	12	8	33	24	48*	29	16*	4	19	14	26	14	22	25
Discriminatie (vanwege huidskleur, homoseksualiteit)	6	3	8	3	7	3	5	1	9		13			
Seksuele intimidatie	2	1	2	1	4	2	2	1					11	
Bedreiging (met een wapen)	1	0	3			2			6					25
Geen enkele klacht en niet geconfronteerd met onwenselijk gedrag	48	50	21	34*	10	16	44	75*	17	28	17	61*		

Bijlage 2 Tabellen hoofdstuk 3 Wat wordt er aan onwenselijk gedrag gedaan?

Tabel b3.1 Beschikking over formele sancties of disciplinaire maatregelen bij ongewenst gedrag van de leden, vergelijking metingen (percentage verenigingen, meer antwoorden mogelijk)

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=585)	Voetbal 2011 (n=923)	Voetbal 2008 (n=822)	Volleybal 2011 (n=240)	Volleybal 2010 (n=396)	Korfbal 2011 (n=208)	Korfbal 2008 (n=272)	Zwemsport 2011 (n=152)	Zwemsport 2008 (n=109)	Handbal 2011 (n=148)	Handbal 2008 (n=166)
Royement	68	67	85*	79	50	48	49	57	64	65	56	57
Waarschuwingen	64	66	83*	77	56	52	63	70	77	76	73	65
Kortdurende schorsingen (zoals bij een rode kaart - voor enkele weken uitsluiten van deelname aan activiteiten)	43	38	84	83	36	32	57	57	61	52	57	59
Langdurige schorsing	35	28	70*	63	29*	22	34	39	51*	36	32	35
Geldboete	8	8	17	15	6	9	17	16	24	15	15	21
Geen enkele / N.v.t.	15	17	2	3	25	31	18	16	11	7	9	14

Vervolg tabel b3.1

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=585)	Basketball 2011 (n=95)	Basketball 2008 (n=120)	Hockey 2011 (n=69)	Hockey 2008 (n=103)	Wielrennen 2011 (n=62)	Wielrennen 2008 (n=115)	Base- en Softball 2011 (n=53)	Base- en softball 2010 (n=74)	Rugby 2011 (n=23)	Rugby 2008 (n=30)	IJshockey 2011 (n=9)	IJshockey 2008 (n=5)
Royement	68	67	82*	65	72	71	56	45	77	74	87	67	89	100
Waarschuwingen	64	66	81	81	78	83	58*	39	77	73	74	80	89	80
Kortdurende schorsingen (zoals bij een rode kaart - voor enkele weken uitsluiten van deelname aan activiteiten)	43	38	86	81	86	90	39*	22	68	59	43	53	56	100
Langdurige schorsing	35	28	63*	48	61	51	23	16	55	49	48	43	67	100
Geldboete	8	8	38	39	28	19	3	5	9	15	4	3	22	20
Geen enkele / N.v.t.	15	17	2	6	7	2	15	40*	9	9	4	10		

Tabel b3.2 Toepassing van formele sancties in de afgelopen 12 maanden, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=483)	Voetbal 2011 (n=923)	Voetbal 2008 (n=820)	Volleybal 2011 (n=240)	Volleybal 2010 (n=396)	Korfbal 2011 (n=208)	Korfbal 2008 (n=268)	Zwemsport 2011 (n=152)	Zwemsport 2008 (n=108)	Handbal 2011 (n=148)	Handbal 2008 (n=163)
Waarschuwing	36	39	75*	57	25*	9	43	27	52*	39	46*	21
Korte schorsing	16	19	65	61	5	3	31	26	26	26	26	23
Royement	9	8	19*	15	3	1	1	1	5	5	1	2
Geldboete	6	10	25	23	7	6	30*	21	19	21	16	17
Langdurige schorsing	4	5	26	22		0	1	4	4	4	3	4
Geen enkele	54	49	18	18	67	73	43	45	41	39	45	53
N.v.t.	5		0	2*	5	12*	3	10	2	6	1	7*

Vervolg tabel b3.2

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=483)	Basketball 2011 (n=95)	Basketball 2008 (n=119)	Hockey 2011 (n=69)	Hockey 2008 (n=101)	Wielrennen 2011 (n=62)	Wielrennen 2008 (n=108)	Base- en Softball 2011 (n=53)	Base- en softball 2010 (n=74)	Rugby 2011 (n=23)	Rugby 2008 (n=30)	IJshockey 2011 (n=9)	IJshockey 2008 (n=5)
Waarschuwing	36	39	75*	51	80*	55	39*	11	47*	18	52*	10	56	40
Korte schorsing	16	19	45	39	77	66	16*	2	32	26	17	13	44	80
Royement	9	8	7	5	10	4	10	5	11	7	26	7	33	20
Geldboete	6	10	38	30	30*	15	3	1	17	19	4		33	20
Langdurige schorsing	4	5	8	6	10	6			13*	3	4	7	33	
Geen enkele	54	49	23	31	7	17	53	57	38	53	39	60	33	20
N.v.t.	5			5	1	2	3	25*	6	1		7		

Tabel b3.3 Aanleiding om sancties op te leggen (percentage verenigingen)

	Verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren)		Lichamelijk geweld (slaan, schoppen)		Vernieling of vandalisme		Overlast (geluid, tabaksrook, overmatig alcoholgebruik, drugsgebruik)	
	Totaal Verenigings- panel (n=104)	Totaal SSR bonden (n=918)	Totaal Verenigings- panel (n=59)	Totaal SSR bonden (n=734)	Totaal Verenigings- panel (n=34)	Totaal SSR bonden (n=289)	Totaal Verenigings- panel (n=29)	Totaal SSR bonden (n=212)
Waarschuwing	80*	66	42	33	66	51	83	86
Geldboete	8	15	17	19	5	11		1
Korte schorsing	26	45*	47	56	24	32	10	25
Langdurige schorsing	5	6	15	22	11	13	10	9
Royement	8	5	13	10	13	8	7	9

Vervolg tabel b3.3

	Diefstal van persoonlijke eigendommen		Discriminatie (seks, religie, huidskleur, homoseksualiteit)		Seksuele intimidatie		Bedreiging (met een wapen)	
	Totaal Verenigings- panel (n=18)	Totaal SSR bonden (n=171)	Totaal Verenigings- panel (n=24)	Totaal SSR bonden (n=162)	Totaal Verenigings- panel (n=13)	Totaal SSR bonden (n=89)	Totaal Verenigings- panel (n=9)	Totaal SSR bonden (n=74)
Waarschuwing	36	23	86	72	53	51	7	15
Geldboete		4	4	2			11	3
Korte schorsing	11	27	26	36	40	21	11	22
Langdurige schorsing	10	18	4	11	7	15	11	19
Royement	50	36	6	5	18	19	78	45

Tabel b3.4 Reactie op klachten van betrokkenen (percentage verenigingen)

	Verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren)		Lichamelijk geweld (slaan, schoppen)		Vernieling of vandalisme		Overlast (geluid, tabaksrook, overmatig alcoholgebruik, drugsgebruik)	
	Totaal Verenigings-panel (n=142)	Totaal SSR bonden (n=1120)	Totaal Verenigings-panel (n=52)	Totaal SSR bonden (n=587)	Totaal Verenigings-panel (n=114)	Totaal SSR bonden (n=849)	Totaal Verenigings-panel (n=79)	Totaal SSR bonden (n=520)
Er is niet direct iets ondernomen	15*	5	14*	4	14*	6	19	13
De klachten zijn onderzocht, maar bleken ongegrond	2	1	7*	1	2	4	11	11
Gedrag is besproken met daders/ veroorzakers en verantwoordelijken	61	59	44	48	36	37	48	54
Er is een waarschuwing gegeven aan daders/ veroorzakers	33	39	25	33	22	22	27	28
Er is een andere sanctie opgelegd	9	15	31	37	6	12	6	10
Er is aangifte gedaan bij de politie		0	2	8	25	23	1	1
Er is een andere actie ondernomen	7	7	8	7	15	15	18	15

Vervolg tabel b3.4

	Diefstal van persoonlijke eigendommen		Discriminatie (seks, religie, huidskleur, homoseksualiteit)		Seksuele intimidatie		Bedreiging (met een wapen)	
	Totaal Verenigings- - panel (n=87)	Totaal SSR bonden (n=592)	Totaal Verenigings- panel (n=28)	Totaal SSR bonden (n=200)	Totaal Verenigings- panel (n=11)	Totaal SSR bonden (n=55)	Totaal Verenigings- panel (n=5)	Totaal SSR bonden (n=38)
Er is niet direct iets ondernomen	15	12	23	16	11	2	23	3
De klachten zijn onderzocht, maar bleken ongegrond	8	6		6	7	11		8
Gedrag is besproken met daders/ veroorzakers en verantwoordelijken	17	16	46	46	33	35	14	39
Er is een waarschuwing gegeven aan daders/ veroorzakers	7	11	17	30	5	18		18
Er is een andere sanctie opgelegd	6	10	10	12		22	23	29
Er is aangifte gedaan bij de politie	35	37			22	13	20	34
Er is een andere actie ondernomen	32	27	12	12	34	22	20	16

Tabel b3.5 Naar tevredenheid afhandelen van klachten en meldingen, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=272)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=292)	Voetbal 2011 (n=809)	Voetbal 2008 (n=609)	Volleybal 2011 (n=139)	Volleybal 2010 (n=121)	Korfbal 2011 (n=153)	Korfbal 2008 (n=145)	Zwemsport 2011 (n=104)	Zwemsport 2008 (n=60)	Handbal 2011 (n=113)	Handbal 2008 (n=79)
Altijd	42	22	24*	15	35	26	29*	14	35	22	36*	16
In de meeste gevallen wel	52	67	74	79*	63	69	66	77*	61	73	62	78*
In de meeste gevallen niet	4	7	2	5*	1	5	3	8	5	3	1	5
Zelden of nooit	2	3	0	1*	1	1	1	1		2	1	

Vervolg tabel b3.5

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=272)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=292)	Basketball 2011 (n=81)	Basketball 2008 (n=78)	Hockey 2011 (n=65)	Hockey 2008 (n=81)	Wielrennen 2011 (n=45)	Wielrennen 2008 (n=26)	Base- en Softball 2011 (n=46)	Base- en softball 2010 (n=54)	Rugby 2011 (n=20)	Rugby 2008 (n=11)	IJshockey 2011 (n=9)	IJshockey 2008 (n=4)
Altijd	42	22	20	23	23	17	40	35	33*	9	30	36	11	
In de meeste gevallen wel	52	67	78	72	75	77	56	54	59	74	60	64	89	100
In de meeste gevallen niet	4	7	2	5		5		4	2	9	10			
Zelden of nooit	2	3				2	1	4	8	7	7			

Tabel b3.6 Reacties van betrokkenen wanneer klachten en meldingen niet naar tevredenheid konden worden afgehandeld, vergelijking metingen (percentage verenigingen, meer antwoorden mogelijk)

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=106)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=166)	Voetbal 2011 (n=447)	Voetbal 2008 (n=418)	Volleybal 2011 (n=44)	Volleybal 2010 (n=45)	Korfbal 2011 (n=60)	Korfbal 2008 (n=72)	Zwemsport 2011 (n=40)	Zwemsport 2008 (n=28)	Handbal 2011 (n=42)	Handbal 2008 (n=47)
Zij hebben zich erbij neergelegd	77	82	87	90	73	78	82	83	83	79	81	81
Zij blijven kritiek uiten op de vereniging	54	54	67	67	59	53	38	63*	65	57	64	47
Zij zijn minder betrokken bij de vereniging	46	54	61	60	52	51	42	54	63	46	62	60
Zij zijn niet meer bereid vrijwilligerwerk te doen	44	43	51	46	43	47	30	42	50	43	52	53
Zij hebben hun lidmaatschap opgezegd	36	33	42*	34	43	51	20	38*	55	39	26	47*
Zij zijn gestopt als toeschouwer/bezoeker van deze sport	26	26	39	41	25	40	30	31	43	36	36	30
Zij doen deze sport nog wel, maar niet meer zo intensief als daarvoor	25	37	34	39	27	36	20	26	28	25	26	55*
Nog anders	9	8	2	10*	5	7	10	14	5	21*	5	23

Vervolg tabel b3.6

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=106)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=166)	Basketball 2011 (n=44)	Basketball 2008 (n=42)	Hockey 2011 (n=40)	Hockey 2008 (n=43)	Wielrennen 2011 (n=15)	Wielrennen 2008 (n=14)	Base- en Softball 2011 (n=20)	Base- en softball 2010 (n=31)	Rugby 2011 (n=11)	Rugby 2008 (n=5)	Ijshockey 2011 (n=4)	Ijshockey 2008 (n=3)
Zij hebben zich erbij neergelegd	77	82	77	81	90	91	93	86	85	74	82	80	75	67
Zij blijven kritiek uiten op de vereniging	54	54	50	48	65	77	47	64	55	65	45	40	75	67
Zij zijn minder betrokken bij de vereniging	46	54	41	43	63	51	47	57	45	58	36		75	33
Zij zijn niet meer bereid vrijwilligerwerk te doen	44	43	39	40	55	47	33	50	30	65*	27	20	50	67
Zij hebben hun lidmaatschap opgezegd	36	33	30	26	28	33	27	43	30	39	18	20	75	
Zij zijn gestopt als toeschouwer/bezoeker van deze sport	26	26	23	29	33	26	13	50*	30	35		20	100	33
Zij doen deze sport nog wel, maar niet meer zo intensief als daarvoor	25	37	34	36	38	42	13	43	10	23	18		50	33
Nog anders	9	8	5	7	3	5		21	10	3	18			

Bijlage 3 Tabellen hoofdstuk 4 Preventie

Tabel b4.1 Aanwezige regelingen t.a.v. (onwenselijk) gedrag, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verengings- panel 2008 (n=585)	Voetbal 2011 (n=923)	Voetbal 2008 (n=822)	Volleybal 2011 (n=240)	Volleybal 2010 (n=396)	Korfbal 2011 (n=208)	Korfbal 2008 (n=272)	Zwemsport 2011 (n=152)	Zwemsport 2008 (n=109)	Handbal 2011 (n=148)	Handbal 2008 (n=166)
Huisregels	59	52	73*	68	40	39	59	61	61	55	61	45
Gedragregels opgenomen in statuten en/of huishoudelijk reglement	42	40	47	48	37	34	39	43	45	48	39	39
Een gedragscode /gedragregels	35	26	64*	55	23	21	37*	26	38	31	43*	32
Een klachtenregeling	8	10	14*	10	11	11	7	6	18*	9	5	5
Andere afspraken op papier over waarden en normen,	8	6	19*	13	11	7	12*	4	11	5	14*	7
Een eigen tuchtreglement	8	8	18	15	3	1	3	6	11	11	7	4
Geen enkele van de genoemde regels	18	26	9	9	33	35	23	19	16	19	16	27*

Vervolg tabel b4.1

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verengings- panel 2008 (n=585)	Basketball 2011 (n=95)	Basketball 2008 (n=120)	Hockey 2011 (n=69)	Hockey 2008 (n=103)	Wielrennen 2011 (n=62)	Wielrennen 2008 (n=115)	Base- en Softball 2011 (n=53)	Base- en softball 2010 (n=74)	Rugby 2011 (n=23)	Rugby 2008 (n=30)	IJshockey 2011 (n=9)	IJshockey 2008 (n=5)
Huisregels	59	52	67*	53	67	70	61*	43	62	61	65	57	67	80
Gedragregels opgenomen in statuten en/of huishoudelijk reglement	42	40	57	53	46	55	50*	31	53	54	65	40	56	80
Een gedragscode /gedragregels	35	26	58	51	49	40	45*	17	55	43	74*	37	67	40
Een klachtenregeling	8	10	16	9	25	14	8		8	8	26*	3	11	20
Andere afspraken op papier over waarden en normen,	8	6	17	12	32*	12	8	3	8	7	22	10	22	
Een eigen tuchtreglement	8	8	11	12	29	23	3	1	11	14	22	10	33	40
Geen enkele van de genoemde regels	18	26	8	14	12	12	16	34*	19	14	4	10	11	

Tabel b4.2 Wijzen waarop de vereniging specifiek aandacht besteedt aan het bevorderen van correct gedrag, vergelijking metingen (ja-antwoorden indien van toepassing) (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigings- panel 2011	Totaal Verenigings- panel 2008	Voetbal 2011	Voetbal 2008	Volleybal 2011	Volleybal 2010	Korfbal 2011	Korfbal 2008	Zwemsport 2011	Zwemsport 2008	Handbal 2011	Handbal 2008
De tegenstanders worden netjes ontvangen	98	99	99	99	95	94	98	94	93	95	97*	90
De wedstrijdleiding wordt netjes ontvangen	98	98	99	99	93	92	99	99	98	98	97	94
Je wordt er op aangesproken als je je niet netjes gedraagt	96	97	97	97	96	96	97	95	99	99	99*	96
Roken is niet toegestaan in/op de accommodatie	79	59	66*	22	82	89*	70*	50	90*	74	80*	58
Roken is niet toegestaan in de accommodatie op tijden dat de jeugd sport	78	79	73	85*	79	86	67	85*	88*	75	84*	72
Er is een bestuurslid/beheerder/manager aanwezig om klachten mee te bespreken	75	81	90	92	64	66	62	62	67	67	70	64
Op de training is er regelmatig aandacht voor respect hebben voor elkaar	75	73	78	81	63	64	70	66	70	67	76	74
Er wordt naar de leeftijd gevraagd bij de alcoholverkoop	75	71	82	79	58	59	76	72	69	67	78	69
Met trainers worden afspraken gemaakt over hun gedrag	65	67	89	88	54	48	64	65	70	69	63	67
Leden moeten de spel-/wedstrijdregels leren kennen (bijvoorbeeld via een spelregelcursus)	63	70	42	48*	61	61	63	75*	69	66	74	78
Op tijden dat de jeugd sport, wordt er geen alcohol geschonken	58	59	72*	64	31	28	68	63	48	44	43	38
Verenigingsofficials worden regelmatig bijgeschoold in hun kennis van spelregels en/of wedstrijdreglementen	55	51	36	38	54	53	59	59	67	63	56	47

Vervolg tabel b4.2

	Totaal Verenigings- panel 2011	Totaal Verenigings- panel 2008	Voetbal 2011	Voetbal 2008	Volleybal 2011	Volleybal 2010	Korfbal 2011	Korfbal 2008	Zwemsport 2011	Zwemsport 2008	Handbal 2011	Handbal 2008
Er wordt veel energie gestoken in het werven en opleiden van scheidsrechters en/of juryleden	52	53	63	60	59	61	71*	52	80	74	71	63
Er worden alleen gediplomeerde trainers aangenomen	44	44	20	24	14	13	6	6	21	18	12	11
Er is een vertrouwenspersoon benoemd voor het bespreken van seksuele intimidatie	25	21	21	18	32	26	29	25	29*	17	18	12
Er zijn kluisjes beschikbaar om je spullen in te stoppen	23	23	38	34	9	8	6	8	84*	74	12	12
Sportief gedrag wordt beloond	21	24	26	29	21	23	19	16	35	25	27	24
Er is cameratoezicht in de sportaccommodatie	14	11	16*	9	19	19	6	4	55*	40	17	16
Er is cameratoezicht op het parkeerterrein	5	5	4	4	9	11	3	2	19*	9	7	4

Vervolg tabel b4.2

	Totaal Verenigings- panel 2011	Totaal Verenigings- panel 2008	Basketball 2011	Basketball 2008	Hockey 2011	Hockey 2008	Wielrennen 2011	Wielrennen 2008	Base- en Softball 2011	Base- en softball 2010	Rugby 2011	Rugby 2008	Ijshockey 2011	Ijshockey 2008
De tegenstanders worden netjes ontvangen	98	99	90	91	96	96	100	92	92	100	100	100	89	75
De wedstrijdleiding wordt netjes ontvangen	98	98	92	95	95	92	100	92	90	97	100	100	89	75
Je wordt er op aangesproken als je je niet netjes gedraagt	96	97	97	95	93	93	98	96	94	97	100	100	100	100
Roken is niet toegestaan in/op de accommodatie	79	59	85*	69	79*	41	73	62	74	59	83*	21	89	100
Roken is niet toegestaan in de accommodatie op tijden dat de jeugd sport	78	79	72	67	71	91*	73	62	67	66	76	63	78	100
Er is een bestuurslid/beheerder/manager aanwezig om klachten mee te bespreken	75	81	80	70	76	66	78	73	62	69	91	85	78	75
Op de training is er regelmatig aandacht voor respect hebben voor elkaar	75	73	78*	65	71	61	78	75	71	69	82	93	78	100
Er wordt naar de leeftijd gevraagd bij de alcoholverkoop	75	71	66	60	91	79	81	73	78	74	74	63	50	
Met trainers worden afspraken gemaakt over hun gedrag	65	67	66	72	79	72	80	66	67	75	64	56	78	75
Leden moeten de spel-/wedstrijdregels leren kennen (bijvoorbeeld via een spelregelcursus)	63	70	88	89	96	94	45	56	64	69	77	82	78	75
Op tijden dat de jeugd sport, wordt er geen alcohol geschonken	58	59	16	15	89	85	76	52	54	62	72*	39	33	
Verenigingsofficials worden regelmatig bijgeschoold in hun kennis van spelregels en/of wedstrijdreglementen	55	51	53	44	52	47	44	48	43	34	62	44	67	100
Er wordt veel energie gestoken in het werven en opleiden van scheidsrechters en/of juryleden	52	53	82*	67	93*	78	38	30	54	44	65	39	78	100

Vervolg tabel b4.2

	Totaal Verenigings- panel 2011	Totaal Verenigings- panel 2008	Basketball 2011	Basketball 2008	Hockey 2011	Hockey 2008	Wielrennen 2011	Wielrennen 2008	Base- en Softball 2011	Base- en softball 2010	Rugby 2011	Rugby 2008	IJshockey 2011	IJshockey 2008
Er worden alleen gediplomeerde trainers aangenomen	44	44	10	10	17	11	25	28	4	6	41*	11		
Er is een vertrouwenspersoon benoemd voor het bespreken van seksuele intimidatie	25	21	20	18	32*	19	20	16	13	15	16	4		
Er zijn kluisjes beschikbaar om je spullen in te stoppen	23	23	13	11	21	11	17	5	6	3	43	25	67	25
Sportief gedrag wordt beloond	21	24	26	23	32*	11	38	41	24	31	52	50	33	25
Er is cameratoezicht in de sportaccommodatie	14	11	33	22	17*	5	8	12	12	4	17	4	44	75
Er is cameratoezicht op het parkeerterrein	5	5	13	10	6	3	3	7	2	3	9	4	33	

Tabel b4.3 Manieren waarop de vereniging de regels en eventuele overtredingen daarvan bespreekbaar maakt met betrokkenen (leden, ouders, trainer), vergelijking metingen (percentage verenigingen, indien van toepassing)

	Totaal Verenigings- panel 2011	Totaal Verenigings- panel 2008	Voetbal 2011	Voetbal 2008	Volleybal 2011	Volleybal 2010	Korfbal 2011	Korfbal 2008	Zwemsport 2011	Zwemsport 2008	Handbal 2011	Handbal 2008
Bij vergaderingen	92	90	98	97	88	90	94	93	91	94	97	94
Tijdens trainingen en wedstrijden	88	91	97	97	88	89	93	92	90	94	93	96
Tijdens informatieavonden voor ouders, leden, supporters'	84	84	94	93	75	78	87	90	89	81	90	90
Langs 'de lijn'	79	81	93	93	71	73	89	92	82	81	88	90
In interne trainersopleidingen	76	82	87	85	75	73	86	85	87	85	84	76
In het clubblad	75	79	85	92*	61	64	90	88	70	73	77	84
In contracten en taakbeschrijvingen van kaderleden	63	64	81	84	54	52	59	61	71	64	65	69
Op onze website	61	60	87	84	58	50	71	64	68	60	74	72
Bij een specifieke campagne op dit gebied	43	44	65	66	41*	26	54	49	50	35	65	54

Vervolg tabel b4.3

	Totaal Verenigings- panel 2011	Totaal Verenigings- panel 2008	Basketball 2011	Basketball 2008	Hockey 2011	Hockey 2008	Wielrennen 2011	Wielrennen 2008	Base- en Softball 2011	Base- en softball 2010	Rugby 2011	Rugby 2008	IJshockey 2011	IJshockey 2008
Bij vergaderingen	92	90	96	95	99	94	92	93	90	94	100	92	100	100
Tijdens trainingen en wedstrijden	88	91	96	96	94	94	95	91	90	94	100	96	100	100
Tijdens informatieavonden voor ouders, leden, supporters'	84	84	88	86	97	91	92	89	85	89	95	80	89	100
Langs 'de lijn'	79	81	92	88	93	91	68	74	87	87	100	82	71	100
In interne trainersopleidingen	76	82	91	84	97	92	79	73	76	85	86	67	83	100
In het clubblad	75	79	79	80	89	86	60	70	65	59	70	75		100
In contracten en taakbeschrijvingen van kaderleden	63	64	76	63	74	74	61	50	57	57	77	64	60	100
Op onze website	61	60	81	80	94	86	68	59	57	56	71	50	100	100
Bij een specifieke campagne op dit gebied	43	44	49*	22	91*	76	56*	27	42	38	64	27	57	

Tabel b4.4 Gebruik van ondersteuning en/of materiaal aangereikt door andere organisaties zoals NOC*NSF, NCSU, NKS, NSA, sportbond e.d., wanneer de vereniging in de afgelopen jaren activiteiten heeft ondernomen gericht op het voorkómen van ongewenste praktijken, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=568)	Voetbal 2011 (n=923)	Voetbal 2008 (n=786)	Volleybal 2011 (n=240)	Volleybal 2010 (n=396)	Korfbal 2011 (n=208)	Korfbal 2008 (n=266)	Zwemsport 2011 (n=152)	Zwemsport 2008 (n=105)	Handbal 2011 (n=148)	Handbal 2008 (n=162)
Wij hebben geen activiteiten ondernomen	57	53	26	28	55	62	39	48	38	56	41	40
Nee, we hebben bij onze activiteiten geen gebruik gemaakt van deze hulp	33	36	53	49	34	33	42	42	47	37	39	44
Ja	10	11	21	23	11*	6	18*	10	15*	7	21	16

Vervolg tabel b4.4

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=568)	Basketball 2011 (n=95)	Basketball 2008 (n=117)	Hockey 2011 (n=69)	Hockey 2008 (n=97)	Wielrennen 2011 (n=62)	Wielrennen 2008 (n=109)	Base- en Softball 2011 (n=53)	Base- en softball 2010 (n=74)	Rugby 2011 (n=23)	Rugby 2008 (n=28)	IJshockey 2011 (n=9)	IJshockey 2008 (n=4)
Wij hebben geen activiteiten ondernomen	57	53	39	47	16	25	40	56*	34	49	39	57	11	75*
Nee, we hebben bij onze activiteiten geen gebruik gemaakt van deze hulp	33	36	45	46	20	28	48	39	45	46	43	39	56	25
Ja	10	11	16*	7	64*	47	11	6	21*	5	17	4	33	

Tabel b4.5 Organisaties waarvan vereniging ondersteuning en advies heeft ontvangen, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=44)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=65)	Voetbal 2011 (n=197)	Voetbal 2008 (n=179)	Volleybal 2011 (n=27)	Volleybal 2010 (n=22)	Korfbal 2011 (n=38)	Korfbal 2008 (n=26)	Zwemsport 2011 (n=23)	Zwemsport 2008 (n=7)	Handbal 2011 (n=31)	Handbal 2008 (n=26)
Eigen sportbond	81	80	80	84	81	73	89	85	74	57	84	73
NOC*NSF	42	46	32	35	33	50	45	54	39	43	26	35
Sportservice binnen gemeente	26	15	40*	28	22	27	21	27	13		19	31
Anders, namelijk	18	6	8	8	11		5	4	17		3	12
Provinciale sportraad	6	13	4	12*		5	8	4		14	6	12
NSA / NCSU / NKS / NCS		9	12	11		5	5	8			3	8

Vervolg tabel b4.5

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=44)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=65)	Basketball 2011 (n=15)	Basketball 2008 (n=8)	Hockey 2011 (n=44)	Hockey 2008 (n=46)	Wielrennen 2011 (n=7)	Wielrennen 2008 (n=6)	Base- en Softball 2011 (n=11)	Base- en softball 2010 (n=4)	Rugby 2011 (n=4)	Rugby 2008 (n=1)	IJshockey 2011 (n=3)	IJshockey 2008 (n=)
Eigen sportbond	81	80	60	75	100	98	86	67	64	75	100		100	
NOC*NSF	42	46	40	38	20	9	43	17	55	25			33	
Sportservice binnen gemeente	26	15	20	50	18	9	29	33	27	50	25	100	33	
Anders, namelijk	18	6	20		5	2			18				33	
Provinciale sportraad	6	13		13	2	2		17		25				
NSA / NCSU / NKS / NCS		9	13		2									

Tabel b4.6 Op de hoogte zijn van het bestaan van hulpmiddelen die in de afgelopen jaren voor sportverenigingen zijn gemaakt (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigingspanel (N=405)	Totaal SSR bonden (n=1982)	Voetbal (n=923)	Volleybal (n=240)	Korfbal (n=208)	Zwemsport (n=152)	Handbal (n=148)	Basketball (n=95)	Hockey (n=69)	Wielrennen (n=62)	Base- en Softball (n=53)	Rugby (n=23)	IJshockey (absoluut aantal) (n=9)
SIRE-campagne "Geef kinderen hun spel terug" (2009)	40	57*	57	55	61	51	64*	49	78*	47	58	43	5
SIRE-campagne "Geef kinderen hun spel terug/ Hoe was je week (laat maandag t/m vrijdag op zaterdag thuis)" (2011)	37	58*	57	58	62	49	66*	53	78*	53	62	48	3
Bestuursreglement Verantwoord Alcohol schenken (NOC*NSF)	36	53*	69*	25	56*	25	43*	21	65*	34	53*	52*	1
Instructie Verantwoord Alcohol schenken (NOC*NSF)	34	53*	68*	23	62*	25	43*	19	70*	27	57*	48*	1
Rookafspraken. wel zo sportief! (NOC*NSF)	25	35*	49*	18	32*	13	28*	9	29*	21	32*	35*	2
Kanjers in de sport (werkboek of cursus) (Sportkanjers)	17	23*	22	28*	24	22	32*	18	28	13	13	30	1
Gedragscode Seksuele Intimidatie/De weerbare sporter (NOC*NSF)	15	16	13	28*	18	21	18	12	14	15	13		2
Beleidsplan Seksuele Intimidatie/De weerbare sporter (NOC*NSF)	14	15	12	26*	17	16	16	9	16	11	13		2
Cursus voor vertrouwens- (contact)personen Seksuele intimidatie/De weerbare sporter (NOC*NSF)	13	12	10	25*	11	10	14	7	12	13	11		1
Workshop "Waarden & Normen in de sport" (NSA)	12	20*	25*	17	10	15	21	12	25*	15	21	4	
"Positief coachen" theatervoorstelling	12	20*	11	32*	25*	13	43*	27*	33*	32*	11	17	2

Vervolg tabel b4.6

	Totaal Verenigingspanel (N=405)	Totaal SSR bonden (n=1982)	Voetbal (n=923)	Volleybal (n=240)	Korfbal (n=208)	Zwemsport (n=152)	Handbal (n=148)	Basketball (n=95)	Hockey (n=69)	Wielrennen (n=62)	Base- en Softball (n=53)	Rugby (n=23)	IJshockey (absoluut aantal) (n=9)
Model klachtenreglement t.b.v. sportverenigingen (NOC*NSF)	12	16*	17	15	12	15	16	11	28*	13	19		2
Algemene informatie over Seksuele Intimidatie/De weerbare sporter (NOC*NSF)	12	15	12	27*	13	14	18	9	13	13	21		2
Toolkit Drinken is geen sport (NOC*NSF)	11	16*	19*	10	20*	11	16	8	17	15	19	4	1
Handleiding "Ouders aan de kant" (NSA)	10	20*	27*	14	13	13	18	9	22	19	9	4	2
De Waardevolle Club (NKS)	10	14*	21*	9	10	5	13*	5	3	10	6		
Training "Ouders aan de kant" (NSA)	9	19*	23*	15	13	13	19	12	23*	16	9	4	1
"Positief coachen" verenigingstraject	8	19*	13	29*	20	13	34*	18	38*	34*	17	17	2
Sportcode Verenigingsdraaiboek "Sportiviteit & Respect" (NOC*NSF/NCSU/NSA)	7	18*	19*	8	19*	9	28*	16	55*	13	15	4	3*
DVD Ouders aan de kant" (NSA)	7	14*	20*	9	8	7	11	5	10	8	6	4	
Cursus "Gedragsregels" (NSA)	7	11*	14*	10	7	7	9	3	13	11	9	4	
Sportcode Quick Scan (NOC*NSF/NSA/KP)	7	11*	12	8	13	7	14	9	10	8	13		
Cursus "Etterbakken?" (NSA)	6	6	7	5	6	5	7	3	6	6	8	9	
Sportcode "Fair Play Quiz"	5	10*	11	8	15*	7	12	3	16*	5	11		2
Sportcode DVD "Sportiviteit & Respect" (NOC*NSF/NCSU/NSA)	4	12*	14*	5	10	8	18*	9	28*	5	13	9	1
Ondersteuning op maat (NSA)	4	7*	9	9	7	5	7	1	3	6	8		
Positief sportklimaat (NSA)	4	6	6	8	7	7	6	3	4	6	9		
Methodiek Vreedzame sportvereniging (NSA/Eduuniek)	3	4	4	4	3	4	3	1	1	5	4		

Vervolg tabel b4.6

	Totaal Verenigingspanel (N=405)	Totaal SSR bonden (n=1982)	Voetbal (n=923)	Volleybal (n=240)	Korfbal (n=208)	Zwemsport (n=152)	Handbal (n=148)	Basketball (n=95)	Hockey (n=69)	Wielrennen (n=62)	Base- en Softball (n=53)	Rugby (n=23)	IJshockey (absoluut aantal) (n=9)
De tolerante sporter - cursus of presentatie (NSA/NKS/Stichting Homosport)	2	4	5	4	3	3	7	2	3	6	4		
Kent geen enkel hulpmiddel	33*	17	12	22*	15	32*	16	26*	1	35*	19	22	2

Leeswijzer: Veertig procent van de verenigingen uit het Verenigingspanel is op de hoogte van de SIRE-campagne "Geef kinderen hun spel terug" uit 2009.

Tabel b4.7 Gebruik van hulpmiddelen binnen de vereniging (percentage)

	Totaal Verenigingspanel	Totaal SSR bonden	Voetbal	Volleybal	Korfbal	Zwemsport	Handbal	Basketball	Hockey	Wielrennen	Base- en Softball	Rugby	IJshockey (absoluut aantal)
Instructie Verantwoord Alcohol schenken (NOC*NSF)	62	65	72*	29	70*	32	54*	28	79*	29	70*	55	
Bestuursreglement Verantwoord Alcohol schenken (NOC*NSF)	57	60	68*	25	59*	26	48*	30	71*	33	61*	50	
Rookafspraken. wel zo sportief! (NOC*NSF)	44	50	58*	24	39	16	40	11	40	31	53*	25	
Sportcode DVD "Sportiviteit & Respect" (NOC*NSF/NCSU/NSA)	37	23	24	8	10	17	22	33	47*	33			1
De Waardevolle Club (NKS)	36	38	47*	14	10	14	26		50	17	33		
Gedragscode Seksuele Intimidatie/De weerbare sporter (NOC*NSF)	34	24	22	26	19	31	15	18	60*	33	14		
Training "Ouders aan de kant" (NSA)	33	24	33*	6	19	16	7		19	20			
Handleiding "Ouders aan de kant" (NSA)	30	29	37*	15	7	11	12	11	27	25			1
Beleidsplan Seksuele Intimidatie/De weerbare sporter (NOC*NSF)	30	22	24	21	14	17	21	33	45	43			
Sportcode Verenigingsdraaiboek "Sportiviteit & Respect"(NOC*NSF/NCSU/NSA)	29	34	33	10	20	23	37	33	76*	13			1
DVD Ouders aan de kant" (NSA)	29	21	26	9	6	9	12		29	20			
Cursus "Gedragsregels" (NSA)	28	22	26	13	14	27	15	33	11	14			
"Positief coachen" verenigingstraject	27	33	42*	19	39*	11	39*	24	42*	24	44	25	
Model klachtenreglement t.b.v. sportverenigingen (NOC*NSF)	27	25	29	20	21	17	13	10	47*	13	20		
Cursus voor vertrouwens-(contact)personen Seksuele Intimidatie/De weerbare sporter (NOC*NSF)	27	23	19	31	22	20	10	14	38	50*	33		
Workshop "Waarden & Normen in de sport" (NSA)	26	26	33*	13	5	22	16		29	33	9		
Cursus "Etterbakken?" (NSA)	25	17	20	8	8	25	18	33	25	25			
Algemene informatie over Seksuele Intimidatie/De weerbare sporter (NOC*NSF)	24	22	23	25	15	23	15	11	22	50*	27		

Vervolg tabel b4.7

	Totaal Verenigingspanel	Totaal SSR bonden	Voetbal	Volleybal	Korfbal	Zwemsport	Handbal	Basketball	Hockey	Wielrennen	Base- en Softball	Rugby	IJshockey (absoluut aantal)
Toolkit Drinken is geen sport (NOC*NSF)	21	28	31	13	29	25	17	13	42	33	30		
Kanjers in de sport (werkboek of cursus) (Sportkanjers)	20	25	25	23	24	18	38	12	37		14	29	
De tolerante sporter - cursus of presentatie (NSA/NKS/Stichting Homosport)	20	15	14	11		20	20		50	25			
SIRE-campagne "Geef kinderen hun spel terug/Hoe was je week (laat maandag t/m vrijdag op zaterdag thuis)" (2011)	19	34*	37*	24	38*	16	41*	22	57*	24	27	9	2*
"Positief coachen" theatervoorstelling	19	32	27	36	37	15	41*	15	39	40	33	25	
Sportcode "Fair Play Quiz"	18	20	22	6	19	10	11		36	33	33		1
Methodiek Vreedzame sportvereniging (NSA/Eduniek)	18	18	18	20		17	20		100	33			
Positief sportklimaat (NSA)	17	18	21	11	20	10	22		33	25			
Sportcode Quick Scan (NOC*NSF/NSA/KP)	17	17	18	5	19	9	25	22	14	20	14		
SIRE-campagne "Geef kinderen hun spel terug"	15	29*	36*	14	29*	13	29*	19	48*	24	19	10	2
Ondersteuning op maat (NSA)	12	20	27	14	7	13	10		50	25			

Leeswijzer: 62 procent van de voetbalverenigingen die op de hoogte zijn van de Instructie Verantwoord Alcohol schenken, gebruikt deze ook in de vereniging.

Tabel b4.8 KNHB bekendheid met en gebruik van materialen (percentage verenigingen)

	Bekendheid (n=74)		Gebruik
Sportiviteit & Respect handboek voor verenigingen	82	Sportiviteit & Respect handboek voor verenigingen (n=61)	87
Campagnemateriaal 'In de Strijd voor Sportiviteit'	60	Campagnemateriaal 'In de Strijd voor Sportiviteit' (n=44)	82
Boekje '3 hoeraatjes voor hockey!'	60	Boekje '3 hoeraatjes voor hockey!' (n=44)	77
Workshops van Tischa Neve	60	Workshops van Tischa Neve (n=44)	36
Theatervoorstelling 'Positief coachen'	31	Theatervoorstelling 'Positief coachen' (n=23)	39
Kent geen enkel hulpmiddel	11		

Leeswijzer: 87% van de hockeyverenigingen die op de hoogte zijn van 'Sportiviteit & Respect handboek voor sportverenigingen', gebruikt deze ook in de vereniging.

Tabel b4.9 KNBSB bekendheid met en gebruik van materialen (percentage verenigingen)

	Bekendheid (n=55)		Gebruik
Theatershow Positief coachen	15	Theatershow Positief coachen (n=8)	13

Tabel b4.10 KNKV bekendheid met en gebruik van materialen (percentage verenigingen)

	Bekendheid (n=225)		Gebruik
Folders spelregels en gedragsregels	55	Folders spelregels en gedragsregels (n=123)	61
'Korfbal, speel 't volgens de regels'	52	'Korfbal, speel 't volgens de regels' (n=118)	64
Besturen met een visie	52	Besturen met een visie (n=116)	64
Informatieavonden bestuurlijke versterking	48	Informatieavonden bestuurlijke versterking (n=107)	42
Fair Play logo	44	Fair Play logo (n=100)	46
Campagne materiaal Sportiviteit & Respect	28	Campagne materiaal Sportiviteit & Respect (n=63)	40
Verenigingshandboek Sportiviteit & Respect	26	Verenigingshandboek Sportiviteit & Respect (n=58)	48
Theatervoorstelling 'Positief Coachen'	19	Theatervoorstelling 'Positief Coachen' (n=42)	43
Kent geen enkel hulpmiddel	19		

Tabel b4.11 KNWU bekendheid met en gebruik van materialen (percentage verenigingen)

	Bekendheid (n=67)		Gebruik
Themabijeenkomst sponsoring en vrijwilligersbeleid	45	Themabijeenkomst sponsoring en vrijwilligersbeleid (n=30)	53
Themabijeenkomst	33	Themabijeenkomst (n=22)	41
Theatersessies over Positief Coachen	22	Theatersessies over Positief Coachen (n=15)	27
Workshop Sportief Besturen	21	Workshop Sportief Besturen (n=14)	50
Toolkit voor verenigingen	13	Toolkit voor verenigingen (n=9)	22
Kent geen enkel hulpmiddel	43		

Tabel b4.12 KNVB bekendheid met en gebruik van materialen (percentage verenigingen)

	Bekendheid (n=984)		Gebruik
Handleiding Sportiviteit & Respect	18	Handleiding Sportiviteit & Respect (n=181)	55
Traject Sportiviteit & Respect	17	Traject Sportiviteit & Respect (n=169)	48
KNVB Materiaal bekend bij vereniging - Opleidingsmodule 'Omgaan met afwijkend gedrag'	8	KNVB Materiaal bekend bij vereniging - Opleidingsmodule 'Omgaan met afwijkend gedrag' (n=82)	34
Traject Sportzorg	4	Traject Sportzorg (n=39)	41
Opleidingsmodule 'Omgaan met beïnvloedingsfactoren en weerstanden'	4	Opleidingsmodule 'Omgaan met beïnvloedingsfactoren en weerstanden' (n=37)	35
Het Sporevo spel	1	Het Sporevo spel (n=11)	55
Kent geen enkel hulpmiddel	75		

Tabel b4.13 KNZB bekendheid met en gebruik van materialen (percentage verenigingen)

	Bekendheid (n=169)		Gebruik
DVD 'Sportiviteit & Respect'	8	DVD 'Sportiviteit & Respect' (n=14)	14

Tabel b4.14 NIJB bekendheid met en gebruik van materialen (absoluut aantal verenigingen)

	Bekendheid (n=9)		Gebruik
"Dag van het IJshockey"	8	"Dag van het IJshockey" (n=8)	8
Opleiding voor lokale scheidsrechters en supervisors	7	Opleiding voor lokale scheidsrechters en supervisors (n=7)	5
Tuchtrecht: gestandaardiseerde afdoening zwaardere straffen	7	Tuchtrecht: gestandaardiseerde afdoening zwaardere straffen (n=7)	2
(verplichte) Spelregelcursus/-test voor U14 spelers	6	(verplichte) Spelregelcursus/-test voor U14 spelers (n=6)	5
Informatie- en voorlichtingsbijeenkomsten	5	Informatie- en voorlichtingsbijeenkomsten (n=5)	5
Campagnemateriaal	5	Campagnemateriaal (n=5)	3
Websitepagina Verenigingsondersteuning	2	Websitepagina Verenigingsondersteuning (n=2)	2
Theatershow	2	Theatershow (n=2)	1
Video-opnamen wedstrijden (vnl eredivisie) ook te gebruiken als voorlichtingen-/voorbeeld materiaal	2	Video-opnamen wedstrijden (vnl eredivisie) ook te gebruiken als voorlichtingen-/voorbeeld materiaal (n=2)	1
Kent geen enkel hulpmiddel	1		

Tabel b4.15 NEVOBO bekendheid met en gebruik van materialen (percentage verenigingen)

	Bekendheid (n=256)		Gebruik
Spelerskaartenmapje met CMV spelregels	38	Spelerskaartenmapje met CMV spelregels (n=98)	71
Bijeenkomsten spelregelverduidelijking	28	Bijeenkomsten spelregelverduidelijking (n=71)	41
Theatervoorstelling "Positief Coachen"	27	Theatervoorstelling "Positief Coachen" (n=68)	37
Workshops voor trainers over Positief Coachen	25	Workshops voor trainers over Positief Coachen (n=64)	19
Flyer 'Let them play fair'	25	Flyer 'Let them play fair' (n=63)	43
Filmpjes youtubekanaal NevoboVerenigingen	23	Filmpjes youtubekanaal NevoboVerenigingen (n=58)	36
Congres verenigingsbestuurders 'Besturen met ballen!'	23	Congres verenigingsbestuurders 'Besturen met ballen!' (n=58)	21
Verenigingstraject "Positief Coachen"	22	Verenigingstraject "Positief Coachen" (n=56)	25
Scheidsrechterssymposia "Positief Fluiten"	19	Scheidsrechterssymposia "Positief Fluiten" (n=49)	43
Themabijeenkomst Veilige sportomgeving	9	Themabijeenkomst Veilige sportomgeving (n=22)	9
Kent geen enkel hulpmiddel	35		

Tabel b4.16 NRB bekendheid met en gebruik van materialen (percentage verenigingen)

	Bekendheid (n=26)		Gebruik
Roadshow Route 2016, Sportief besturen	42	Roadshow Route 2016, Sportief besturen (n=11)	27
Uitbreiding gedragscode Rugby	38	Uitbreiding gedragscode Rugby (n=10)	40
Spelregelcursus voor junioren en colts	35	Spelregelcursus voor junioren en colts (n=9)	44
Campagne materiaal Samen voor Sportiviteit & Respect: Banner, Posters, Flyers, Stickers	35	Campagne materiaal Samen voor Sportiviteit & Respect: Banner, Posters, Flyers, Stickers (n=9)	33
Filmpje Sportiviteit & Respect	23	Filmpje Sportiviteit & Respect (n=6)	50
Filmpje Rugbyreporters	23	Filmpje Rugbyreporters (n=6)	33
Theatervoorstelling Positief Coachen	19	Theatervoorstelling Positief Coachen (n=5)	20
Campagne Rugbyreporters	15	Campagne Rugbyreporters (n=4)	25
Kent geen enkel hulpmiddel	27		

Tabel b4.17 NHV bekendheid met en gebruik van materialen (percentage verenigingen)

	Bekendheid (n=160)		Gebruik
Jeugdspelregelboekje	79	Jeugdspelregelboekje (n=126)	84
Spelregeltesten voor d- en c-jeugd	73	Spelregeltesten voor d- en c-jeugd (n=117)	74
Campagne Sportiviteit & Respect met o.a. posters	58	Campagne Sportiviteit & Respect met o.a. posters (n=92)	82
Folders spelregels en gedragsregels	49	Folders spelregels en gedragsregels (n=79)	72
Convenant Sportiviteit & Respect (sportcode)	39	Convenant Sportiviteit & Respect (sportcode) (n=63)	63
Theatershow Positief Coachen	34	Theatershow Positief Coachen (n=55)	44
Verenigingstraject Positief Coachen	28	Verenigingstraject Positief Coachen (n=44)	50
Sportcode embleem (fair play)	25	Sportcode embleem (fair play) (n=40)	40
Workshops Sportiviteit & Respect voor coaches, trainers, ouders en publiek o.a. Ouders aan de kant	21	Workshops Sportiviteit & Respect voor coaches, trainers, ouders en publiek o.a. Ouders aan de kant (n=34)	44
Campagne met materialen	9	Campagne met materialen (n=15)	60
Kent geen enkel hulpmiddel	12		

Tabel b4.18 NBB bekendheid met en gebruik van materialen (percentage verenigingen)

	Bekendheid (n=100)		Gebruik
Posters Sportiviteit & Respect	43	Posters Sportiviteit & Respect (n=43)	49
Gedragscode Spelers & Coaches (binnen Rayon West)	33	Gedragscode Spelers & Coaches (binnen Rayon West) (n=33)	76
Beleidsplan Sportiviteit & Respect	33	Beleidsplan Sportiviteit & Respect (n=33)	48
Gedragscode scheidsrechters (binnen Rayon West)	32	Gedragscode scheidsrechters (binnen Rayon West) (n=32)	72
Convenant Verenigingen en Rayon (binnen Rayon West)	29	Convenant Verenigingen en Rayon (binnen Rayon West) (n=29)	76
Sportcode Handboek Sportiviteit & Respect	24	Sportcode Handboek Sportiviteit & Respect (n=24)	50
Boekje 'Fair Play' Over de regels en de geest'	24	Boekje 'Fair Play' Over de regels en de geest' (n=13)	23
Be A Basketball Star lessenpakket	19	Be A Basketball Star lessenpakket (n=19)	32
Manifest Sportiviteit	12	Manifest Sportiviteit (n=9)	44
Sportcode DVD Sportiviteit & Respect	9	Sportcode DVD Sportiviteit & Respect (n=9)	33
Kent geen enkel hulpmiddel	26		

Tabel b4.19 Bespreken van de aanpak van onwenselijke praktijken met bestuurders van andere verenigingen, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=566)	Voetbal 2011 (n=923)	Voetbal 2008 (n=822)	Volleybal 2011 (n=240)	Volleybal 2010 (n=396)	Korfbal 2011 (n=208)	Korfbal 2008 (n=272)	Zwemsport 2011 (n=152)	Zwemsport 2008 (n=109)	Handbal 2011 (n=148)	Handbal 2008 (n=166)
Ja	34	32	60	58	22	19	49	41	32	22	40	34
Nee	66	68	40	42	78	81	51	59	68	78	60	66

Vervolg tabel b4.19

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=566)	Basketball 2011 (n=95)	Basketball 2008 (n=120)	Hockey 2011 (n=69)	Hockey 2008 (n=103)	Wielrennen 2011 (n=62)	Wielrennen 2008 (n=115)	Base- en Softball 2011 (n=53)	Base- en softball 2010 (n=74)	Rugby 2011 (n=23)	Rugby 2008 (n=30)	IJshockey 2011 (n=9)	IJshockey 2008 (n=5)
Ja	34	32	39	38	59	58	47*	19	38	28	30	36	22	50
Nee	66	68	61	62	41	42	53	81*	62	72	70	64	78	50

Tabel b4.20 Gewezen op maatregelen die door anderen succesvol werden toegepast, vergelijking metingen (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=148)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=183)	Voetbal 2011 (n=558)	Voetbal 2008 (n=459)	Volleybal 2011 (n=53)	Volleybal 2010 (n=76)	Korfbal 2011 (n=101)	Korfbal 2008 (n=109)	Zwemsport 2011 (n=49)	Zwemsport 2008 (n=23)	Handbal 2011 (n=59)	Handbal 2008 (n=55)
Ja	36	36	40	36	32	34	38	32	22	39	24	35
Nee	64	64	60	64	68	66	62	68	78	61	76	65

Vervolg tabel b4.20

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=148)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=183)	Basketball 2011 (n=37)	Basketball 2008 (n=44)	Hockey 2011 (n=41)	Hockey 2008 (n=56)	Wielrennen 2011 (n=29)	Wielrennen 2008 (n=20)	Base- en Softball 2011 (n=20)	Base- en softball 2010 (n=21)	Rugby 2011 (n=7)	Rugby 2008 (n=10)	IJshockey 2011 (n=2)	IJshockey 2008 (n=2)
Ja	36	36	38	25	61	43	38	35	35	24	43	30	50	50
Nee	64	64	62	75	39	57	62	65	65	76	57	70	50	50

Bijlage 4 Tabellen hoofdstuk 5 Mogelijkheden om ongewenste praktijken tegen te gaan

Tabel b5.1 Verwachting dat sporters, begeleiders en toeschouwers zich sportiever opstellen wanneer..., vergelijking metingen (percentage verenigingen)

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=563)	Voetbal 2011 (n=923)	Voetbal 2008 (n=822)	Volleybal 2011 (n=240)	Volleybal 2010 (n=396)	Korfbal 2011 (n=208)	Korfbal 2008 (n=272)	Zwemsport 2011 (n=152)	Zwemsport 2008 (n=109)	Handbal 2011 (n=148)	Handbal 2008 (n=166)
De trainer/coach/instructeur vaker corrigeert als sporters onsportief zijn	80	84	92	92	87	87	91	90	86	90	94	96
De trainer/coach/instructeur vaker het goede voorbeeld laat zien	78	79	90	87	80	83	85	90	77	84	92	91
Ouders het thuis vaker bespreken als hun kind onsportief is	76	78	86	86	84	81	88	84	79	74	89	86
Onwenselijk gedrag beter bespreekbaar wordt gemaakt in de clubs	74	77	83	83	79	73	81	80	72	73	79	86
Ouders zich minder fanatiek opstellen	71	72	86	85	72	68	71	73	62	68	71	73
Sporters elkaar meer durven corrigeren	71	70	80	79	74	75	73	73	72	68	78	77
Sporters accepteren dat de tegenstander beter is	66	71	75	78	74	72	74	72	68	62	84	79
De spelregels op meer eenduidige wijze worden uitgelegd en toegepast	60	60	70	67	61	64	75	73	61	60	72	77
Sporters de spelregels beter leren kennen	57	57	66*	59	58	58	74	71	59	62	78	72
Er betere scheidsrechters worden opgeleid en ingezet	45	44	75	77	47	47	72	76	44	47	75	78
Posters (e.d.) opgehangen worden waarop staat wat hoort en wat niet	44	38	48*	41	38	31	42*	33	33	35	46	41
De scheidsrechters/jury's zwaardere straffen uitdelen	23	25	29	28	20	18	20	21	23	23	24	28

Vervolg tabel b5.1

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=563)	Basketball 2011 (n=95)	Basketball 2008 (n=120)	Hockey 2011 (n=69)	Hockey 2008 (n=103)	Wielrennen 2011 (n=62)	Wielrennen 2008 (n=115)	Base- en Softball 2011 (n=53)	Base- en softball 2010 (n=74)	Rugby 2011 (n=23)	Rugby 2008 (n=30)	IJshockey 2011 (n=9)	IJshockey 2008 (n=5)
De trainer/coach/instructeur vaker corrigeert als sporters onsportief zijn	80	84	98	93	100	98	85*	61	98	95	91	93	100	100
De trainer/coach/instructeur vaker het goede voorbeeld laat zien	78	79	98*	85	94	93	77*	60	96	89	87	82	100	100
Ouders het thuis vaker bespreken als hun kind onsportief is	76	78	84	86	94	92	75	64	92	89	74	89	89	75
Onwenselijk gedrag beter bespreekbaar wordt gemaakt in de clubs	74	77	88*	69	99*	86	77*	57	75	84	78	75	89	100
Ouders zich minder fanatiek opstellen	71	72	68	67	90	82	67	59	70	75	78	68	100	100
Sporters elkaar meer durven corrigeren	71	70	76	69	91	81	58	52	75	74	74	86	78	75
Sporters accepteren dat de tegenstander beter is	66	71	81	76	79	72	65	50	74	74	57	71	89	50
De spelregels op meer eenduidige wijze worden uitgelegd en toegepast	60	60	81	72	76	76	57*	38	70	70	65	75	78	75
Sporters de spelregels beter leren kennen	57	57	81	72	85	85	54	39	64	70	65	71	100	75
Er betere scheidsrechters worden opgeleid en ingezet	45	44	80	86	84	80	33	32	68	66	83	89	78	50
Posters (e.d.) opgehangen worden waarop staat wat hoort en wat niet	44	38	43*	24	75*	58	43*	26	45	45	35	39	56	50
De scheidsrechters/jury's zwaardere straffen uitdelen	23	25	27	30	19	28	28	27	23	26	17	36	33	

Tabel b5.2 Belang van aandacht in de sport voor..., vergelijking metingen ((heel) belangrijk, percentage verenigingen)

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=402)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=563)	Voetbal 2011 (n=900)	Voetbal 2008 (n=777)	Volleybal 2011 (n=233)	Volleybal 2010 (n=385)	Korfbal 2011 (n=202)	Korfbal 2008 (n=263)	Zwemsport 2011 (n=151)	Zwemsport 2008 (n=102)	Handbal 2011 (n=146)	Handbal 2008 (n=160)
Niemand wordt buitengesloten	88	91	89	90	93	93	95	93	93	96	88	88
Er gelden duidelijke huisregels	87	87	90	90	79	77	81	82	87	89	81	77
De leden verrichten vrijwilligerstaken	84	83	86	86	91	87	94	93	85	89	84	88
De gedragcodes worden nageleefd	83	81	86	86	75	75	83*	71	83	84	79	72
Er zijn gedragscodes opgesteld	76	70	83	83	65	60	69	56	70	70	73*	62
De club stelt zich open voor allochtonen	73	78	81	78	83	81	82	68	82	79	77	74
De club houdt rekening met voorkeuren van allochtone leden	34	27	37*	29	40*	30	37	30	42	22	27	27

Vervolg tabel b5.2

	Totaal Verenigings- panel 2011 (n=405)	Totaal Verenigings- panel 2008 (n=563)	Basketball 2011 (n=95)	Basketball 2008 (n=115)	Hockey 2011 (n=68)	Hockey 2008 (n=95)	Wielrennen 2011 (n=60)	Wielrennen 2008 (n=105)	Base- en Softball 2011 (n=52)	Base- en softball 2010 (n=73)	Rugby 2011 (n=23)	Rugby 2008 (n=28)	IJshockey 2011 (n=9)	IJshockey 2008 (n=4)
Niemand wordt buitengesloten	88	91	94	93	96	93	92	79	92	95	83	89	89	100
Er gelden duidelijke huisregels	87	87	85	85	93	87	87*	73	81	88	83	75	89	100
De leden verrichten vrijwilligerstaken	84	83	93	94	93	92	92*	74	88	92	83	89	100	25
De gedragcodes worden nageleefd	83	81	88	84	88	85	88*	66	83	86	87	71	89	100
Er zijn gedragscodes opgesteld	76	70	76	70	78	80	82*	63	75	81	78*	50	89	100
De club stelt zich open voor allochtonen	73	78	82	82	87*	67	78*	58	87	84	83	64	78	25
De club houdt rekening met voorkeuren van allochtone leden	34	27	35	29	38*	23	25	19	42	36	17	25	44	

